

Regeringens proposition

1975/76: 113

om ändring i brottsbalken m. m.;

beslutad den 12 februari 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att fylleristrafvet avskaffas. Vidare föreslås en ny lag om omhändertagande av berusade personer. De nya reglerna avses ge stöd för den utveckling mot adekvata vårdformer för de akut berusade som f. n. pågår. Enligt förslaget blir förutsättningarna för att polisen skall få ta hand om en berusad person att denne inte kan ta vård om sig själv eller annars utgör en fara för sig eller annan. Om den berusade inte kan få annan vård, får han förvaras hos polisen, regelmässigt högst i åtta timmar. I anslutning till införandet av den nya lagen föreslås en partiell upprustning av de arrestlokaler som används för förvaring av berusade. Vidare förordas en försöksverksamhet enligt vilken tillsynen av de omhändertagna i viss utsträckning anförtros åt sjukvårdspersonal. Enligt förslaget skall dessutom en modell för akutvård av berusade prövas i samband med pågående försöksverksamhet på nykterhetsvårdens område.

En konsekvens av förslaget är att fylleriförseelsernas nuvarande formella betydelse när det gäller nykterhetsvårdande tvångsåtgärder upphör. Utgångspunkten är vidare att också andra sådana automatiska rättsverkningar som nu knyts till ett fylleristrafv skall falla bort i fortsättningen.

Förslaget förutsätter ändringar i brottsbalken, lagen (1954: 579) om nykterhetsvård och flera andra författningar. Ikraftträdandet skall enligt förslaget samordnas med genomförandet av vissa reformförslag beträffande körkortsregleringen som avses bli förelagda riksdagen under år 1976.

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives i fråga om brottsbalken
dels att 16 kap. 15 § och 21 kap. 15 § skall upphöra att gälla,
dels att 16 kap. 16 § skall ha nedan angivna lydelse.

16 kap.

16 §

Nuvarande lydelse

Den som, i annat fall än förut i detta kapitel är sagt, för oljud på allmän plats eller eljest offentligen betar sig på sätt som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten, dömes för förargelseväckande beteende till böter, högst femhundra kronor.

Förslagen lydelse

Den som för oljud på allmän plats eller eljest offentligen betar sig på sätt som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten, dömes för förargelseväckande beteende till böter, högst femhundra kronor.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

2 Förslag till

Lag om omhändertagande av berusade personer m. m.

1 § Den som på allmän plats, utom- eller inomhus, anträffas berusad av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel får omhändertagas av polisman, om han till följd av berusningen är ur stånd att taga vård om sig eller annars utgör en fara för sig själv eller annan.

Vad som sägs i första stycket har motsvarande tillämpning, om den berusade anträffas i port, trappuppgång eller liknande utrymme eller annars inom område som gränsar till allmän plats och omständigheterna ger vid handen att han uppehåller sig där endast tillfälligtvis.

2 § Vid omhändertagande skall tillses att åtgärden ej orsakar den omhändertagne större olägenhet än som är oundviklig eller väcker onödig uppmärksamhet.

3 § Om det behövs med hänsyn till den omhändertagnes tillstånd, skall han så snart det kan ske underkastas läkarundersökning.

4 § Omhändertagen, som ej efter läkarundersökning som avses i 3 § skall föras till sjukhus eller kvarstanna där, får hållas kvar hos polisen, om annan vård ej kan beredas honom.

5 § Polisman som har omhändertagit någon enligt denna lag skall så skyndsamt som möjligt anmäla åtgärden till sin förman. Har omhändertagandet ej redan upphört, skall förmannen omedelbart pröva om åtgärden skall bestå.

6 § Omhändertagen som förvaras hos polisen skall fortlöpande underkastas tillsyn. Skulle den omhändertagnes tillstånd ge anledning till det, skall han föras till sjukhus eller läkare tillkallas så snart det kan ske.

7 § Den som har omhändertagits enligt denna lag skall friges så snart det finnes kunna ske utan men för honom själv och anledning till omhändertagande ej längre föreligger. Frigivande skall dock alltid äga rum senast inom åtta timmar efter omhändertagandet, om det ej uppenbarligen är förenligt med den omhändertagnes eget intresse att han får kvarstanna kortare tid därutöver.

Finnes den omhändertagne vara i behov av hjälp eller stöd från samhällets sida, skall polisen innan omhändertagandet upphör tillhandagå honom med råd och upplysningar samt, i den mån det lämpligen kan ske, samråda med annat samhällsorgan som har till uppgift att tillgodose sådant behov.

8 § Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos den som har omhändertagits enligt denna lag skall fråntagas denne, om ej särskilda skäl talar däremot. Beslut härom meddelas av den förman som enligt 5 § skall pröva omhändertagandet. Med egendomen skall förfaras på det sätt som föreskrives i 3 § lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Belopp som har erhållits vid försäljning av egendomen tillfaller staten.

Första stycket får tillämpas även i fråga om injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen.

9 § Föreskrifterna i denna lag tillämpas även i fall då förutsättningar för omhändertagande skulle ha förelegat också enligt 3 § lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande.

10 § Vad som sägs i denna lag om polisman gäller även den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet, om ej annat framgår av förordnandet.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. Genom lagen upphäves förordningen (1841: 58 s. 1) emot fylleri och dryckenskap.

3 Förslag till

Lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472)

Härigenom föreskrives i fråga om militära rättegångslagen (1948: 372)¹ dels att i 1, 5, 7, 13, 19, 58, 60, 61, 65, 70, 71, 82, 84, 87, 90, 92, 94, 95, 105 och 107 §§ samt rubriken närmast före 2 kap. ordet "krigsmakten" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "försvarsmakten" i motsvarande form,

dels att 3, 9 och 36 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

6

¹ Senaste lydelse av

13 § 1975: 671	71 § 1975: 671
19 § 1975: 671	84 § 1964: 200
58 § 1960: 25	87 § 1964: 200
60 § 1975: 671	95 § 1975: 671
61 § 1952: 122	107 § 1975: 671.
70 § 1975: 671	

Nuvarande lydelse

Såsom militära brottmål anses enligt denna lag:

1. mål om ansvar för sådant av krigsman förövat brott som omförmäles i något av följande kapitel eller lagrum i brottsbalken, nämligen 16 kap. 15 och 16 §§ därest den brottslige vid gärningens begående var iklädd militär tjänstedräkt, 8, 9, 10, 12 och 13 kap. därest brottet angått försvarsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom, 20 kap. 1–3 §§ samt 21 och 22 kap.;

2. mål om ansvar för annat i brottsbalken omförmäلت brott som krigsman förövat med anledning av den förfördelades eller sin egen tjänst vid försvarsmakten eller ock mot myndighet eller annat organ tillhörande försvarsmakten;

3. mål om ansvar i andra fall för brott varigenom krigsman åsidosatt sin tjänsteplikt, dock ej mål om förseelse som avses i 36–39 §§ värnpliktslagen; samt

4. mål om ansvar för brott varigenom någon som ej är krigsman men innehar tjänst vid försvarsmakten åsidosatt sin tjänsteplikt.

Vad i denna lag stadgas om militära brottmål skall äga motsvarande tillämpning i fråga om domstols befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel med anledning av brott som är av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål.

För följande i brottsbalken omförmälda brott må, där ej annat följer av 10 §, straff åläggas i disciplinmål:

1. brott som sägs i 16 kap. 15 eller 16 §, därest den brottslige vid

Föreslagen lydelse

3 §²

Såsom militära brottmål anses enligt denna lag:

1. mål om ansvar för sådant av krigsman förövat brott som omförmäles i något av följande kapitel eller lagrum i brottsbalken, nämligen 16 kap. 16 § därest den brottslige vid gärningens begående var iklädd militär tjänstedräkt, 8, 9, 10, 12 och 13 kap. därest brottet angått försvarsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom, 20 kap. 1–3 §§ samt 21 och 22 kap.;

2. mål om ansvar för annat i brottsbalken omförmäلت brott som krigsman förövat med anledning av den förfördelades eller sin egen tjänst vid försvarsmakten eller ock mot myndighet eller annat organ tillhörande försvarsmakten;

3. mål om ansvar i andra fall för brott varigenom krigsman åsidosatt sin tjänsteplikt, dock ej mål om förseelse som avses i 36–39 §§ värnpliktslagen; samt

4. mål om ansvar för brott varigenom någon som ej är krigsman men innehar tjänst vid försvarsmakten åsidosatt sin tjänsteplikt.

Vad i denna lag stadgas om militära brottmål skall äga motsvarande tillämpning i fråga om domstols befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel med anledning av brott som är av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål.

9 §³

För följande i brottsbalken omförmälda brott må, där ej annat följer av 10 §, straff åläggas i disciplinmål:

1. brott som sägs i 16 kap. 16 §, därest den brottslige vid gärningens

² Senaste lydelse 1975: 671.

³ Senaste lydelse 1975: 671.

Nuvarande lydelse

gärningens begående var iklädd militär tjänstedräkt;

2. brott som avses i 10 kap. 2, 4 eller 7 § eller 12 kap. 2 §, under förutsättning att fråga är om försvarsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom samt, såvitt angår brott mot någon av nämnda paragrafer i 10 kap., att egendomen lämnats åt den brottslige för begagnande;

3. brott som sägs i 21 kap. 18 §, dock ej då fråga är om sådan förseelse vid manövrering eller navigering av försvarsmaktens fartyg eller luftfartyg, som någon för dess säkerhet ansvarig krigsman begått under utövande av befäl å detsamma eller, om fartyget var luftfartyg, såsom förare därå, samt genom förseelsen skada uppkommit; samt

4. brott varom förmäles i 21 kap. 1, 4, 7-9 eller 11-16 §§ eller 22 kap. 4 §.

Föreslagen lydelse

begående var iklädd militär tjänstedräkt;

2. brott som avses i 10 kap. 2, 4 eller 7 § eller 12 kap. 2 §, under förutsättning att fråga är om försvarsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom samt, såvitt angår brott mot någon av nämnda paragrafer i 10 kap., att egendomen lämnats åt den brottslige för begagnande;

3. brott som sägs i 21 kap. 18 §, dock ej då fråga är om sådan förseelse vid manövrering eller navigering av försvarsmaktens fartyg eller luftfartyg, som någon för dess säkerhet ansvarig krigsman begått under utövande av befäl å detsamma eller, om fartyget var luftfartyg, såsom förare därå, samt genom förseelsen skada uppkommit; samt

4. brott varom förmäles i 21 kap. 1, 4, 7-9, 11-14 eller 16 §§ eller 22 kap. 4 §.

36 §

Krigsman som inom område eller utrymme som nyttjas av *krigsmakten* eller, iklädd militär tjänstedräkt, på allmän plats *uppträder* berusad, *så att det framgår av hans åtbörder eller tal, eller eljest* stör allmän ordning eller ordningen inom *krigsmakten* må enligt förmans förordnande tagas i förvar. Den omhändertagne må ej hållas i förvar längre än som betingas av det ändamål som föranlett omhändertagandet.

Krigsman som inom område eller utrymme som nyttjas av *försvarsmakten* eller, iklädd militär tjänstedräkt, på allmän plats *anträffas* så berusad *att han är ur stånd att taga vård om sig eller annars utgör en fara för sig själv eller annan* eller *uppträder så att han* stör allmän ordning eller ordningen inom *försvarsmakten* må enligt förmans förordnande tagas i förvar. Den omhändertagne må ej hållas i förvar längre än som betingas av det ändamål som föranlett omhändertagandet.

Krigsman, som enligt första stycket har omhändertagits på grund av berusning, skall så snart det kan ske underkastas läkarundersökning, om det behövs med hänsyn till hans tillstånd.

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos den som på grund av berusning

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

har omhändertagits enligt första stycket, skall fråntagas denne, om ej särskilda skäl talar däremot. Beslut härom meddelas av den förman som har förordnat om omhändertagandet. Med egendomen skall förfaras på det sätt som föreskrives i 3 § lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Belopp som har erhållits vid försäljning av egendomen tillfaller staten.

Tredje stycket får tillämpas även i fråga om injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Har fråga om förverkande enligt 1 § första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. ej före ikraftträdandet avgjorts beträffande egendom som tagits i beslag med stöd av 37 § första stycket, får frågan prövas i den ordning som gäller för disciplinmål utan hinder av att ansvar för brott mot 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § brottsbalken ej kan åläggas i målet.

4 Förslag till**Lag om ändring i rusdrycksförsäljningslagen (1954: 521)**

Härigenom föreskrives att 18 § rusdrycksförsäljningslagen (1954: 521)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*18 §²

Rusdrycker må ej utminuterat till den som kan antagas ej hava fyllt tjugo år.

Utminutering må vägras den som är upptagen på särskild förteckning (spärllista).

På spärllista skall upptagas

1) den beträffande vilken nykterhetsnämnd meddelat beslut som avses i 14 § 2 mom. lagen om nykterhetsvård;

2) den som icke må försälja rusdrycker och som genom laga kraftägande dom befunnits skyldig till

På spärllista skall upptagas

1) den beträffande vilken nykterhetsnämnd meddelat beslut som avses i 14 § 2 mom. lagen om nykterhetsvård;

2) den som icke må försälja rusdrycker och som genom laga kraftägande dom befunnits skyldig till

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1975: 702.

² Senaste lydelse 1975: 702.

Nuvarande lydelse

brott som avses i 80 eller 81 § eller till försök eller medverkan som avses i 89 § 1 och 2 mom. denna lag eller till sådant förfarande med alkoholhaltiga drycker som avses i 69 § lagen om nykterhetsvård eller 89 § barnavårdslagen; så ock

3) den som genom laga kraft-ägande dom befunnits hava vid mer än ett tillfälle inom en tidrymd av tolv månader gjort sig skyldig till rattfylleri, brott enligt 4 § 2 mom. lagen om straff för vissa trafikbrott eller fylleri.

Spärlista skall av detaljhandelsbolaget upprättas för län eller annat lämpligt område. Den som enligt vad under 2) i tredje stycket sägs må vägras utminutering skall upptagas på mer än en sådan förteckning i den mån så finnes erforderligt för att hindra honom från inköp. Förteckningarna skola förnyas för varje månad.

Om upptagande på spärlista beslutar riksskatteverket. Den som upptagits på spärlista skall avföras därifrån, i fall som under 1) i tredje stycket avses vid utgången av den tid som nykterhetsnämnden bestämt, i det under 2) i tredje stycket nämnda fallet efter tolv månader samt i det under 3) i samma stycke avsedda fallet efter sex månader.

Föreslagen lydelse

brott som avses i 80 eller 81 § eller till försök eller medverkan som avses i 89 § 1 och 2 mom. denna lag eller till sådant förfarande med alkoholhaltiga drycker som avses i 69 § lagen om nykterhetsvård eller 89 § barnavårdslagen; så ock

3) den som genom laga kraft-ägande dom befunnits hava vid mer än ett tillfälle inom en tidrymd av tolv månader gjort sig skyldig till rattfylleri eller brott enligt 4 § 2 mom. lagen om straff för vissa trafikbrott.

Spärlista skall av detaljhandelsbolaget upprättas för län eller annat lämpligt område. Den som enligt vad under 2) i tredje stycket sägs må vägras utminutering skall upptagas på mer än en sådan förteckning i den mån så finnes erforderligt för att hindra honom från inköp. Förteckningarna skola förnyas för varje månad.

Om upptagande på spärlista beslutar riksskatteverket. Den som upptagits på spärlista skall avföras därifrån, i fall som under 1) i tredje stycket avses vid utgången av den tid som nykterhetsnämnden bestämt, i det under 2) i tredje stycket nämnda fallet efter tolv månader samt i det under 3) i samma stycke avsedda fallet efter sex månader.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. Den som då är upptagen på spärlista med stöd av 18 § tredje stycket 3) i dess tidigare lydelse skall avföras därifrån, om han enligt bestämmelsen i dess nya lydelse ej skulle ha tagits upp på listan.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1954: 579) om nykterhetsvård¹ dels att 11 § skall upphöra att gälla, dels att 10, 15 och 57 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Lagen omtryckt 1971: 307.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 §

Polis- och åklagarmyndighet, som erhåller kännedom om att någon gjort sig skyldig till fylleri eller eljest använt alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan, skall ofördröjligen göra anmälan därom hos nykterhetsnämnden.

Polismyndighet skall ofördröjligen göra anmälan hos nykterhetsnämnden när någon på grund av alkoholberusning har omhändertagits enligt lagen (1976:000) om omhändertagande av berusade personer m. m. Samma skyldighet att göra anmälan föreligger för polismyndighet som i annat fall får kännedom om att någon har använt alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan.

Läkare, som i sin verksamhet erhåller kännedom om att någon missbrukar alkoholhaltiga drycker, skall göra anmälan därom hos nykterhetsnämnden. Sådan skyldighet föreligger dock icke, då den, varom fråga är, genom läkarens försorg blir föremål för behandling, ägnad att undanröja skadeverkningarna av missbruket, eller då uttrycklig begäran, att anmälan ej skall göras, framställles av någon alkoholmissbrukaren närstående person och läkaren med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet finner åtgärd av nykterhetsnämnd icke böra ifrågakomma.

Om skyldighet för åklagare att göra anmälan i anledning av uppkommen fråga om förvandling av böter för fylleri är särskilt stadgat.

15 §

Den som är hemfallen åt alkoholmissbruk må av nykterhetsnämnden ställas under övervakning, därest han till följd av sitt missbruk befinnes

- a) vara farlig för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa eller för eget liv, eller
- b) utsätta någon, som han är skyldig att försörja, för nöd eller uppenbar vanvård eller eljest grovt brista i sina plikter mot sådan person, eller
- c) ligga det allmänna, sin familj eller annan till last, eller
- d) vara ur stånd att taga vård om sig själv, eller
- e) föra ett för närboende eller andra grovt störande levnadssätt.

Samma lag vare, där någon, som är hemfallen åt alkoholmissbruk, genom lagakraftvunnen dom funnits skyldig till minst tre under de två senast förflutna åren begångna gärningar, innefattande fylleri, brott, som i 21 kap. 13 eller 14 § brottsbalken sägs, därest han vid brottets begående varit berusad av starka drycker, så att det framgått av hans åtbörder eller tal, eller brott, som avses i 4 § lagen den 28

Detsamma skall gälla, när någon, som är hemfallen åt alkoholmissbruk, utan att söka ärligen försörja sig för ett kringflackande liv.

Nuvarande lydelse

september 1951 om straff för vissa trafikbrott, därest brottet varit en följd av förtäring av starka drycker, eller

utan att söka ärligen försörja sig för ett kringflackande liv.

Föreslagen lydelse

Beslut om övervakning enligt denna paragraf går i verkställighet utan hinder därav, att det ej äger laga kraft.

57 §

Misstänkes den, som tvångsintagits å allmän vårdanstalt eller, på sätt i 58 § sägs, frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten sex månader, att hava före utskrivning från anstalten begått brott, för vilket ej är stadgat svårare straff än fängelse i sex månader, och hör brottet under allmänt åtal, skall åklagaren pröva, huruvida åtal lämpligen bör ske. Har brottet begåtts innan den intagne fyllt aderton år, skall *sådan prövning ske* ändå att svårare straff än nyss sagts är stadgat för brottet.

Är det eller de brott som begåtts före utskrivningen fylleri eller fylleri jämte annat brott och har den intagne godkänt föreläggande av ordningsbot härför, skall åklagaren, om det finnes lämpligt, förordna att böterna ej skola uttagas.

Innan fråga, som avses i första eller andra stycket, avgöres skall anstaltens styrelse höras, om det ej finnes obehövt.

Misstänkes den, som tvångsintagits å allmän vårdanstalt eller, på sätt i 58 § sägs, frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten sex månader, att hava före utskrivning från anstalten begått brott, för vilket ej är stadgat svårare straff än fängelse i sex månader, och hör brottet under allmänt åtal, skall åklagaren pröva, huruvida åtal lämpligen bör ske. *Innan åtalsfrågan avgöres, skall anstaltens styrelse höras, om det ej finnes obehövt.* Har brottet begåtts innan den intagne fyllt aderton år, skall *frågan om åtal prövas i nämnda ordning* ändå att svårare straff än nyss sagts är stadgat för brottet.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. I fråga om föreläggande av ordningsbot som har godkänts före ikraftträdandet gäller dock 57 § andra och tredje styckena i sin äldre lydelse.

6 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.**

Häriigenom föreskrives att 1 § lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som *uppträder berusad på plats och sätt i 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § brottsbalken sägs eller ock* gör sig skyldig till gärning som avses i 21 kap. 13 eller 14 § brottsbalken och därvid är berusad, så att det framgår av hans åtbörder eller tal, skola vara förverkade, om ej särskilda skäl äro däremot.

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos den som gör sig skyldig till gärning som avses i 21 kap. 13 eller 14 § brottsbalken och därvid är berusad, så att det framgår av hans åtbörder eller tal, skola vara förverkade, om ej särskilda skäl äro däremot.

Samma lag vare, om sådana drycker eller berusningsmedel påträffas hos den som brutit mot 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, 13 kap. 6 § luftfartslagen eller 325 § sjölagen eller hos någon som medföljt vid tillfället, såframt berusningsmedlen må antagas hava varit avsedda även för den som begått gärningen.

Medför någon i strid mot gällande bestämmelser rusdrycker vid offentlig tillställning, skola de ock vara förverkade som i första stycket sägs.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. I fråga om egen-
dom som har påträffats före ikraftträdandet äger dock äldre bestämmelser om förverkande fortfarande tillämpning. Fråga om förverkande får därvid prövas i den ordning som anges i 2 § 3 även i fall då åtal, som före ikraftträdandet har väckts för brott mot 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § brottsbalken, nedlägges.

7 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff²

dels att 4 och 12 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 28 § ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 9 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*9 §³

Böter må ej förvandlas med mindre de överstiga tio dagsböter eller ett-hundra kronor omedelbart i penningar. När flera bötesstraff sammanträffa, skall vad sålunda stadgas gälla de sammanlagda straffen. Ingå bland dem både dagsböter och böter omedelbart i penningar, tillämpas 15 § tredje stycket.

¹ Senaste lydelse 1968: 197.

² Senaste lydelse av

4 § 1968: 196.

12 § 1969: 166.

³ Senaste lydelse 1968: 196.

Nuvarande lydelse

Utan hinder av vad nu är sagt skall förvandling äga rum, såframt omständigheterna föranleda antagande att den bötfällde av tredska eller uppenbar vårdslöshet underlåtit betala böterna eller att förvandling erfordras för hans tillrättaförande *eller ock böterna ådömts för fylleri samt den bötfällde under de före förvandlingen senast förflutna två åren tre eller flera gånger dömts för sådan förseelse.*

Föreslagen lydelse

Utan hinder av vad nu är sagt skall förvandling äga rum, såframt omständigheterna föranleda antagande att den bötfällde av tredska eller uppenbar vårdslöshet underlåtit betala böterna eller att förvandling erfordras för hans tillrättaförande.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer. I fråga om böter som har ådömts före ikraftträdandet gäller dock 4 § i dess äldre lydelse.

Böter som före ikraftträdandet ådömts för fylleri får ej förvandlas. Föres efter ikraftträdandet talan om förvandling av böter som utgör gemensamt straff för fylleri och annat brott, prövar den domstol som handlägger målet om förvandling vilken del av straffet som skall anses gälla sistnämnda brott.

8 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän

dels att i 5 och 18 §§ ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 2 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Disciplinstraff ålägges, utom för brott mot bestämmelse vari sådant straff är utsatt, i stället för böter, när fråga är om brott av krigsman enligt 20—22 kap. brottsbalken eller om annat av krigsman förövat brott av sådan beskaffenhet att straff för brottet kan åläggas i disciplinmål. Böter får dock ådömas i stället för disciplinstraff, om böter är en lämpligare påföljd än disciplinstraff med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art. I fråga om brott som avses i 21 kap. 15 eller 16 § brottsbalken ådömes böterna omedelbart i pengar, högst femhundra kronor.

Disciplinstraff ålägges, utom för brott mot bestämmelse vari sådant straff är utsatt, i stället för böter, när fråga är om brott av krigsman enligt 20—22 kap. brottsbalken eller om annat av krigsman förövat brott av sådan beskaffenhet att straff för brottet kan åläggas i disciplinmål. Böter får dock ådömas i stället för disciplinstraff, om böter är en lämpligare påföljd än disciplinstraff med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art. I fråga om brott som avses i 21 kap. 16 § brottsbalken ådömes böterna omedelbart i pengar, högst femhundra kronor.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regerings-
sammanträde
1976-02-12

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Norling, Lidbom, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén

Föredragande: statsrådet Geijer

Proposition om ändring i brottsbalken m. m.

1 Inledning

Fylleri – dvs. att på allmän plats vara så berusad av alkoholhaltiga drycker att det framgår av åtbörder eller tal – bestraffas i Sverige sedan lång tid med böter. Gällande regler innebär vidare att polisen har befogenhet att omhänderta en så berusad person, om han anträffas på allmän plats, och att förvara honom till dess att han har blivit nykter.

I samband med riksdagens behandling av förslaget till brottsbalk (BrB) var frågan om formerna för samhällets åtgärder vid omhändertagande av berusade personer på allmän plats föremål för särskild uppmärksamhet. I anslutning därtill tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande, den 14 oktober 1963 sakkunniga för att företa en utredning i ämnet.¹ De sakkunniga, som antog namnet fylleristrafutredningen, avlämnade i december 1968 betänkandet (SOU 1968: 55 och 56) Bot eller Böter. Betänkandet innehåller bl. a. ett förslag till lag om omhändertagande och behandling av berusade personer. Lagförslaget bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, Göta hovrätt, rikspolisstyrelsen (RPS), kriminalvårdsstyrelsen, överbefälhavaren (ÖB), försvarets sjukvårdsstyrelse, socialsty-

¹ Regeringsrådet Bengt Hjern, ordförande, byråchefen Arne Hillbo, numera departementsrådet Ossian Larnstedt, numera polismästaren Kurt Lindroth, överläkaren Gustaf Myhrman samt riksdagsledamöterna Bertil Petersson och Daniel Wiklund.

relsen, nämnden för sjukvårds- och socialvårdsbyggnader (NSB), sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri), riks-försäkringsverket, statens trafiksäkerhetsverk, statskontoret, byggnadsstyrelsen, statistiska centralbyrån, kontrollstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Malmöhus, Västmanlands, Kopparbergs, Hallands, Jämtlands, Kristianstads, Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Älvsborgs och Örebro län, alkoholpolitiska utredningen (Fi 1966: 33), socialstyrelsens narkomanvårdskommitté, socialutredningen (S 1969: 29), 1961 års sjukförsäkringsutredning, Svenska landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, de olika landstingen utom landstinget i Gotlands län, stadsfullmäktige i Stockholm, Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Malmö, Helsingborg, Göteborg, Uddevalla, Vänersborg, Trollhättan, Borås, Karlstad, Västerås, Falun, Borlänge, Gävle och Sundsvall, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polismästare, Sveriges socialchefer, Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL), Riksförbundet mot alkoholmissbruk (RFMA), Nykterhetsvårdens anstaltsförbund, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Nykterhetsorganisationen Verdandi, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Sällskapet Länkarnas riksförbund, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Svenska läkaresällskapet, Föreningen för medicinska alkoholfrågor, Svensk kuratorsförening, Svensk sjuksköterskeförening, Sveriges socionomförbund, Systembolaget aktiebolag och Sveriges ungdoms helnykterhetsförbund (SSUH).

RÅ har bifogat yttranden från överåklagarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt samt länsåklagarna i Hallands och Gävleborgs län. ÖB har bifogat yttranden från försvarsgrenscheferna, militärpsykologiska institutet och försvarsstabens säkerhetsavdelning. Länsstyrelserna har i flera fall överlämnat yttranden från länsnykterhetsnämnd, länsläkare, länspolischef, kommuner, polismästare och kommunala nykterhetsnämnder samt länsstyrelsen i Kristianstads län även yttrande från länsåklagaren i länet. Fullmäktige i de olika städerna har i allmänhet bifogat yttrande från nykterhetsnämnd och i några fall också från barnavårdsnämnd och socialförvaltning. Stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg och Malmö har dessutom överlämnat yttranden från städernas sjukvårdsstyrelser.

Utredningen har föreslagit att fylleristraflet avskaffas. Det skall emellertid enligt utredningen liksom f. n. vara en uppgift för polisen att under vissa förutsättningar omhänderta akut berusade personer. När det gäller förvaringen av de omhändertagna innefattar betänkandet förslag till en genomgripande reform. En väsentlig del av utredningsförslaget går ut på att förvaringen av omhändertagna fyllerister i polisarrest ersätts med akutvård i särskilda för ändamålet inrättade medicinska kliniker. Till dessa skall knytas läkare och annan sjukvårdspersonal samt företrädare för nykterhetsnämnd. På klinikerna skall förutom rent medicinska insatser de omhänder-

tagnas sociala förhållanden kunna utredas. Utredningen har föreslagit att sådana akutkliniker inrättas på ett flertal orter i landet och att polisens förvaringslokaler på övriga platser rustas upp. Vidare har utredningen förutsett att också den öppna alkoholpolikliniska vården skall rustas upp och byggas ut. I övrigt innehåller betänkandet bl. a. förslag till lösningar på vissa problem som hänger samman med de följdverkningar i körkortshänsende m. m. som f. n. knyts till en dom på fylleri.

Fylleristrafutredningens betänkande, som under remissbehandlingen fått ett blandat mottagande, har av flera skäl ännu inte lett till några lagstiftningsåtgärder. Detta betyder emellertid inte att utvecklingen på området har stått stilla. Under senare år har sålunda nykterhetsvården i allt högre grad kännetecknats av strävanden till en samlad lösning av sociala och andra problem som har samband med alkoholmissbruk. Samarbetet mellan å ena sidan nykterhetsvården och å andra sidan den övriga socialvården, sjukvården och andra vårdformer har väsentligt utökats och förbättrats. Som ett resultat härav har sjukhusvård kommit att bli ett alltmer väsentligt inslag i nykterhetsvården. Samtidigt har under den sista tioårsperioden resurserna för den öppna och halvöppna vården ökat mycket kraftigt. Vid sidan av denna utveckling har alltsedan staten år 1965 övertog huvudmannaskapet för polisväsendet en omfattande nybyggnads- och upprustningsverksamhet pågått i fråga om polisens lokaler för förvaring av berusade personer.

Fylleristrafets bibehållande medför emellertid sådana olägenheter av skilda slag att det enligt min mening inte är möjligt att ytterligare skjuta upp själva frågan om en avkriminalisering. Vad däremot gäller frågan om inrättande av särskilda akutkliniker så står det visserligen klart att fylleristrafutredningens förslag i denna del innefattar en lösning som svarar mot högt ställda anspråk i fråga om korttidsvården av de akut berusade. Det är emellertid samtidigt uppenbart att ett mera generellt förverkligande av tanken på akutkliniker i denna form skulle bli mycket resurskrävande. Härtill kommer att förslaget i denna del berör endast ett delproblem av ett övergripande frågekomplex, nämligen principerna för en socialvård där steget tas fullt ut till en helhetssyn med en samordning av olika insatser för att effektivt bearbeta de många skiftande sociala problem som uppkommer i det moderna samhället. De aktuella strävandena på detta område — som bl. a. avspeglas genom det arbete som bedrivs av socialutredningen — inriktas i allt högre grad på att nå fram till ändamålsenliga riktlinjer när det gäller formerna för ett samarbete mellan socialvården, sjukvården och andra samhällsverksamheter. En sammankoppling av fylleriets avkriminalisering med en isolerad men samtidigt förhållandevis kostnadskrävande lösning av frågan om korttidsvården för de akut berusade riskerar mot denna bakgrund att alltför mycket binda utvecklingen och försvåra avvägningen mellan olika angelägna reformer och förbättringar inom hela vårdområdet.

Mot denna bakgrund är det enligt min mening mest ändamålsenligt att i

nuläget inrikta en reform i främsta rummet på en lösning av frågan om fylleriets avkriminalisering och av de problem som har ett mera direkt samband härmed. Detta utesluter emellertid inte att man samtidigt tar upp frågor om formerna och principerna för samhällets åtgärder vid omhändertagande av berusade personer och därvid söker nå fram till sådana förbättringar som det går att skapa utrymme för i anslutning till reformen.

2 Gällande ordning m. m.

2.1 Fylleristrafvet

Enligt 16 kap. 15 § första stycket BrB döms den som på allmän plats, utom- eller inomhus, uppträder berusad av starka drycker så att det framgår av hans åtbörder eller tal för fylleri till böter, högst 500 kr. Enligt andra stycket döms till samma straff, om ruset har orsakats av annat än alkoholhaltiga drycker.

Av allmänna principer följer att fylleri är ett uppsåtligt brott. Detta innebär visserligen inte att det för straffansvar fordras att vederbörande själv skall ha ansett sig berusad eller att han uppsåtligen skall ha uppträtt på det sätt av vilket hans berusade tillstånd framgår. Däremot anses kravet på uppsåt medföra att den som har förtärt en dryck utan att känna till dess rusgivande egenskap inte kan dömas för fylleri, om han beger sig till allmän plats utan att märka att han har blivit berusad. Detsamma gäller en berusad person som utan egen vilja har burits eller förts till allmän plats av andra.

Vid sidan av den allmänna straffbestämmelsen finns i 21 kap. 15 § BrB en speciell bestämmelse som avser fylleri inom militärt område eller utrymme.

Normalstraffet för fylleri vid tillämpning av den allmänna bestämmelsen är 50 kr. i böter. Enligt tidigare praxis utdömdes ofta högre bötesstraff vid återfall, men denna praxis torde sedan länge helt ha övergivits.

2.2 Processuella regler

Fylleri faller under allmänt åtal, och lagföring kan äga rum vid domstol enligt de vanliga brottmålsreglerna. Fylleriförseelser kan emellertid också beivras genom de enklare handlägningsformerna strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot enligt 48 kap. rättegångsbalken (RB).

Åtal för fylleri följer de allmänna reglerna i RB för brott som hör under allmänt åtal. Enligt huvudregeln i 20 kap. 6 § RB har åklagaren s. k. absolut åtalsplikt.

Från principen om absolut åtalsplikt finns emellertid en del undantag. Enligt 20 kap. 7 § första stycket RB kan åklagare sålunda i fyra olika fall besluta att inte åtala brott. Punkt 1 avser det fallet att det kan antas att i

händelse av lagföring annan påföljd än böter inte skulle komma att ådömas och lagföring inte är påkallad ur allmän synpunkt. Enligt punkt 2 kan åtal underlåtas, om brottet har förövats innan den misstänkte har dömts för annat brott eller till fullo undergått straff eller annan påföljd för sådant brott och det är uppenbart, att brottet i jämförelse med det andra brottet är utan nämnvärd betydelse med hänsyn till påföljden. Enligt punkt 3 kan åtal underlåtas även i annat fall, om det av särskilda skäl är uppenbart att påföljd inte erfordras för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och att det med hänsyn till omständigheterna inte är påkallat att åtal väckes. Tillämpningen av denna punkt tillkommer RÅ. Bestämmelsen i punkt 4 medger åklagare att underlåta åtal, om brottet uppenbarligen har begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § BrB, samt sluten psykiatrisk vård eller vård i vårdhem eller specialistsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda kommer till stånd utan lagföring och åtal inte är påkallat av särskilda skäl.

Har brott begåtts av person som inte har fyllt 18 år kan åtal underlåtas även med stöd av 1 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. För beslut om åtalsunderlåtelse krävs i så fall att den underårige ställs under övervakning enligt 26 § barnavårdslagen (1960:97), tas om hand för samhällsvård enligt 29 § samma lag eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd blir föremål för annan hjälp- och stödåtgärd samt att det med skäl kan antas att härigenom vidtas vad som är lämpligast för hans tillrättaförande. Åtal får vidare underlåtas i det fallet att brottet uppenbarligen har skett av okynne eller förhastande.

Bestämmelser om särskild åtalsprövning finns också på olika håll i sociallagstiftningen. Enligt 57 § första stycket lagen (1954:579) om nykterhetsvård (Nv) skall åklagaren pröva huruvida åtal lämpligen bör ske, om någon som är tvångsintagen på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare misstänks att ha begått brott före utskrivning från anstalten. Om den misstänkte var över 18 år vid brottet, förutsätts att detta inte är belagt med svårare straff än fängelse sex månader. Med tvångsintagen jämfälls den som är frivilligt intagen och har förbundit sig att stanna på anstalten sex månader. Innan åtalsfrågan avgörs, skall anstaltens styrelse höras, om det inte anses obehövt. Med stöd av denna bestämmelse underlåts åtal för fylleri i ca 5 000–6 000 fall om året. En liknande åtalsprövning skall ske enligt 69 § barnavårdslagen, när någon som är inskriven vid ungdomsvårdsskola misstänks ha begått brott före utskrivningen från skolan.

2.3 Omhändertagande av berusade personer m. m.

Straffbestämmelsen mot fylleri i BrB ger inte i och för sig polisen befogenhet att omhänderta berusade personer som anträffas på allmän plats. Föreskrifter härom finns emellertid i *förordningen (1841:58 s. 1) emot fyl-*

leri och dryckenskap. Enligt 7 § i denna förordning får var och en som anträffas överlastad av starka drycker på väg eller gata och som inte kan behöri gen vårdas på annat sätt förvaras i häkte till dess han har återvunnit sin sinnens bruk. Om någon på de angivna platserna eller på andra allmänna ställen, såsom värdshus, näringsställen och krogar, i fylleri gör oljud eller förnärmar andras fred och säkerhet, skall han enligt samma lagrum "ovillkorligen i häkte inmanas". Han skall då sättas på fri fot sedan han åter har blivit nykter, såvida han inte har begått brott för vilket han enligt lag får hållas i fängelse.

Enligt ordalagen i 1841 års förordning tar föreskrifterna sikte endast på berusning framkallad av starka drycker. Förordningen anses emellertid enligt fast praxis kunna tillämpas analogt i fråga om den som har berusat sig genom annat berusningsmedel än alkohol. "Väg eller gata" eller "andra allmänna ställen" anses ha samma innebörd som uttrycket "allmän plats" har i BrB. Vad som avses är alltså en plats som är upplåten för eller eljest frekventeras av allmänheten.

Polisens förvaring av de omhändertagna sker inte i häkte utan i polisarest. I övrigt anses förordningen kunna tolkas så att den enskilde polismannen har viss frihet att från fall till fall bedöma om en berusad person som inte direkt stör någon skall omhändertas eller inte.

Vid sidan av 1841 års förordning finns i flera olika författningar föreskrifter som berättigar polisen att under närmare angivna förutsättningar verkställa omhändertaganden. RB ger polisman befogenhet att i vissa fall ingripa med skilda tvångsmedel mot person som är misstänkt för brott och att i övrigt säkra bevis i brottmål. Enligt bestämmelser i en del specialförfattningar får vidare polisstyrelse i avbidan på annan myndighets beslut i vissa fall omhänderta en person för att underlätta insättande av lämplig vård eller annan åtgärd. Av dessa bestämmelser bör här särskilt nämnas 21 § Nvl. Om det föreligger sannolika skäl för att någon är hemfallen åt alkoholmissbruk och farlig för annans säkerhet eller eget liv samt att faran är så överhängande att ett beslut om tvångsintagning på vårdanstalt inte utan våda kan avvaktas, skall polisstyrelsen enligt detta lagrum på lämpligt sätt tillfälligt omhänderta vederbörande. Samma är förhållandet, om det föreligger sannolika skäl för att någon är hemfallen åt alkoholmissbruk och utan att söka ärligen försörja sig för ett kringflackande liv samt kommer att avvika från orten innan en ansökan om tvångsintagning har hunnit prövas. Polisstyrelsen får slutligen enligt detta lagrum tillfälligt omhänderta den beträffande vilken sannolika skäl föreligger för att han är hemfallen åt alkoholmissbruk och på grund av oförmåga att ta vård om sig själv är i trängande behov av omedelbar vård. Har inte ansökan om tvångsintagning gjorts redan före omhändertagandet, skall ansökan härom enligt huvudregeln göras senast nästa dag. Om längre uppskov är nödvändigt med hänsyn till utredningen får dock ansökningen uppskjutas längst till femte dagen ef-

ter omhändertagandet. Om inte ansökan om tvångsintagning sker, skall den omhändertagne omedelbart friges.

Andra bestämmelser som berättigar polisstyrelse att besluta om omhändertagande i avbidan på annan myndighets beslut finns i barnavårdslagen, lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och utlänningslagen (1954: 193).

I de fall då polisstyrelse sålunda enligt särskild föreskrift har befogenhet att besluta om omhändertagande av någon får enligt 1 § lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande (LTO) den enskilde polismannen verkställa omhändertagandet i avvaktan på polisstyrelsens beslut, om förutsättningar för omhändertagande bedöms föreligga och ett dröjsmål med åtgärden skulle innebära fara för den omhändertagnes eller annans liv eller hälsa eller fara i annat hänseende.

Bestämmelser som ger den enskilde polismannen befogenhet att verkställa omhändertaganden i vissa fall finns vidare i 2 och 3 §§ LTO. Föreskriften i 2 § gäller det fallet att någon som kan antas vara under femton år anträffas under förhållanden som uppenbarligen innebär överhängande och allvarlig risk för hans hälsa eller utveckling. I ett sådant fall får polisman ta hand om honom för att skyndsamt överlämna honom till föräldrar, annan vårdnadshavare eller barnavårdsnämnden. Av speciellt intresse i detta sammanhang är föreskriften i 3 §. I detta lagrum föreskrivs att polisman skall omhänderta den som genom sitt uppträdande stör allmän ordning eller utgör omedelbar fara för denna, om ett omhändertagande är nödvändigt för att upprätthålla ordningen. Sådant omhändertagande skall ske också när det fordras för att avvärja straffbelagd gärning. Bestämmelsen i 3 § LTO hade, liksom 1 §, direkt motsvarighet i tidigare gällande föreskrifter i polisinstruktionen (1972: 511, PI).

När 3 § LTO kommer till användning är det ofta fråga om fall då särskilt ungdomar uppträder under inflytande av alkohol eller annat berusningsmedel. Föreskrifterna i detta lagrum tar emellertid inte sikte på och är inte heller avsedda att användas vid fall av fylleri i egentlig mening. För föreskrifternas tillämpning är det i princip utan betydelse om personen är berusad eller nykter. En annan skillnad mellan bestämmelserna i 1841 års förordning och föreskrifterna i 3 § LTO är att 1841 års förordning medger ingripande endast mot personer som uppehåller sig på allmän plats medan ett ingripande enligt 3 § LTO för upprätthållande av allmän ordning i och för sig kan ske även på enskilt område, t. ex. i en port- eller trappuppgång eller på en gård till en hyresfastighet. Ett ingripande för att avvärja straffbelagd gärning kan i princip äga rum oberoende av vilken plats det är fråga om.

Till skillnad från 1841 års förordning innehåller vidare LTO särskilda föreskrifter om förfarandet vid omhändertagande, maximitid för kvarhållande m. m. Sålunda gäller enligt 4 § LTO att polismannen skall tillse att omhändertagandet inte orsakar den omhändertagne större olägenhet än som är oundviklig med hänsyn till åtgärdens syfte eller väcker onödig uppmärksamhet.

samhet. Polisman som har verkställt omhändertagande enligt LTO skall så skyndsamt som möjligt anmäla omhändertagandet till sin förman, som omedelbart skall pröva om åtgärd enligt 1 eller 3 § skall bestå. Innebär förmannens beslut att den som har omhändertagits enligt 1 § skall kvarhållas eller har ingripande företagits med stöd av 2 §, skall han skyndsamt underrätta polisstyrelsen om omhändertagandet och skälen till detta (5 §). Den som är omhändertagen enligt 1 eller 3 § skall förhöras så snart som möjligt och därvid underrättas om anledningen till omhändertagandet. I de fall då någon har omhändertagits enligt 3 § skall också vid behov en utredning om hans personliga levnadsförhållanden göras, om möjligt av företrädare för social myndighet. Avsikten med denna utredning skall vara att utröna om den omhändertagne är i trängande behov av hjälp eller stöd från samhällets sida (6 §). Beträffande den som har omhändertagits enligt 3 § gäller vidare att han skall friges så snart förhör och personutredning har slutförts och anledning föreligger att han inte längre kommer att utgöra omedelbar fara för allmän ordning och säkerhet, dock senast inom sex timmar efter omhändertagandet (8 §).

När det gäller befogenheten för polisen att ta hand om akut berusade personer bör slutligen nämnas att 2 § PI, som bl. a. ålägger polisen att lämna allmänheten skydd och annan hjälp, anses ge stöd för ingripande i vissa speciella situationer. Om en berusad befinner sig i ett hjälplöst tillstånd och omedelbar vård inte kan beredas honom på annat sätt, anses sålunda polisen vara inte bara berättigad utan direkt förpliktad att ta hand om honom. Detta anses i princip gälla även om den berusade anträffas på enskilt område, t. ex. i en trappuppgång eller i en taxibil.

2.4 Behandlingen av de omhändertagna

Som nyss har konstaterats innehåller 1841 års förordning inte några närmare bestämmelser om förfarandet vid ett fylleriomhändertagande eller om behandlingen av de omhändertagna. Enligt förordningen skall de omhändertagna förvaras "i häkte". I fråga om förvaringstidens längd föreskrivs endast att den omhändertagne skall förvaras till dess att han återvunnit sina sinnens fulla bruk resp. att en person som har fört oljud eller förnärmat andras fred och säkerhet skall friges när han har blivit nykter.

Polisens förvaring av de omhändertagna äger numera inte rum i häkte utan i polisarrest och då regelmässigt i särskilda för ändamålet avsedda arrestlokaler, s. k. fylleriarrester. Den normala förvaringstiden är fem-sex timmar.

När det gäller fyllerister som tas om hand i polisarrest följer vissa allmänna regler för de omhändertagnas behandling av föreskrifterna i lagen (1958: 213) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. (häkteslagen). Dessa bestämmelser avser visserligen i främsta rummet personer som har

häktats eller anhållits och som sålunda i allmänhet är berövade friheten för en inte helt kortvarig tidsperiod. Enligt 11 § häkteslagen skall emellertid föreskrifterna i tillämpliga delar och med särskilt beaktande av anledningen till intagningen lända till efterrättelse även i fall då någon som inte är häktad eller anhållen tas i förvar i polisarrest på grund av fylleri eller av annan orsak. Av häkteslagen följer bl. a. att den omhändertagne skall behandlas med tillbörlig hänsyn, så att skadliga verkningar av frihetsförlusten såvitt möjligt förebyggs (1 §). Han får inte underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med intagningen samt ordning och säkerhet (2 §). Senast vid ankomsten till förvaringslokalen skall han visiteras. Pengar, värdesaker, legitimationshandlingar och sådana föremål som kan äventyra ordning och säkerhet skall tas ifrån honom (3 §). I varje rum får normalt inte förvaras mer än en person (4 §). Vid behandlingen av den intagne skall erforderlig hänsyn tas till hans ålder, kön och hälsotillstånd. Läkares anvisning rörande vården av den som är sjuk skall beaktas (5 §).

Till häkteslagen ansluter sig en tillämpningskungörelse (1958: 214). Enligt denna gäller bl. a. att intagen, som företer tecken till sjukdom eller begär att läkare skall tillkallas, skall undersökas av läkare så snart det kan ske, om det inte framgår av omständigheterna att detta skulle vara utan gagn. Är intagen i behov av sjukhusvård skall sådan beredas honom så snart det kan ske.

I prop. 1975/76: 90 har regeringen nyligen lagt fram förslag till en ny lag om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. Lagförslaget tar bl. a. sikte på att förbättra möjligheterna till kurativt och socialt stöd, att motverka isolering och att skapa förutsättningar för att häktade skall kunna erbjudas sysselsättning och förströelse. Även den nya lagen avses att i tillämpliga delar reglera också fall då någon tas i förvar i polisarrest av annan orsak än misstanke om brott e. d. De reformåtgärder som föreslås får emellertid mindre betydelse för personer som förvaras under så kort tid som det är fråga om när det gäller fylleriomhändertaganden. Det bör dock i detta sammanhang nämnas att lagförslaget innebär en uppmjukning av de principer som gäller för visiteringsförfarandet och rätten att inneha personliga tillhörigheter.

I fråga om omhändertagande, förvaring och vård av berusade eller eljest omtöcknade personer har vidare RPS efter samråd med socialstyrelsen och fylleristrafutfredningen fastställt särskilda anvisningar som har gällt sedan den 15 september 1966 (FAP 253—1). I anvisningarna understryks särskilt vikten av att polismannen i samband med ett omhändertagande bildar sig en uppfattning om den omhändertagnes tillstånd för att få underlag för ett avgörande om denne skall föras till sjukhus eller läkare. Om personen visar tecken på sjukdom eller har ådragit sig synliga skrap- eller krossår eller andra skador av inte ringa omfattning eller om han inte reagerar på tilltal utan verkar mer eller mindre medvetlös med avtrubbad eller avse-

vårt nedsatt reaktionsförmåga, skall enligt anvisningarna transport till sjukhus eller läkare ske omedelbart. De fall i vilka berusade eller omtöcknade personer skall läkarundersökas sammanfattas i fyra punkter, nämligen

1. då personens tillstånd oavsett eventuell alkoholförtäring kan misstänkas vara helt eller delvis förorsakad av sjukdom,
2. då personen företer kroppsskada av inte ringa omfattning eller kan befaras ha ådragit sig sådan, t. ex. skallskada,
3. då berusningen eller omtöckningen, oavsett berusningsmedlet, är så höggradig att den närmar sig eller innebär medvetslöshet eller är förenad med omtöckningstillstånd, eventuellt med hallucinationer eller andra svåra psykiska sjukdomstillstånd, samt
4. då berusningen eller omtöckningen kan misstänkas vara förorsakad helt eller delvis av andra medel än alkoholhaltiga drycker.

I anvisningarna framhålls vidare att den polisman som har verkställt omhändertagandet är skyldig att noggrant rapportera alla iakttagelser till vakt-havande befäl eller annan ansvarig polisman. När det gäller förvaringen i polisarrest understryks bl. a. att noggrann och kontinuerlig kontroll och övervakning skall ske samt att bevakningspersonalen med jämna mellanrum måste förvissa sig om att personen inte har fallit i medvetslöst tillstånd, verkar deprimerad eller av andra skäl har blivit i behov av läkarevård. Sedan den omhändertagne tillnyktrat bör enligt anvisningarna beslut om frigivning föregås av en bedömning om personen befinner sig i ett sådant tillstånd att han har förmåga att själv ta vård om sig. Om han klagat över sjukdom, företer skador av inte ringa omfattning eller eljest befinner sig i ett sådant tillstånd att någon form av vård eller hjälp bedöms omedelbart erforderlig, bör lämplig åtgärd vidtas till förebyggande av att allmäntillståndet förvärras eller att allvarig skada eller sjukdom drabbar den omhändertagne. Beslutet om frigivning bör enligt anvisningarna i sådana fall kunna skjutas upp tills lämplig åtgärd har vidtagits. Som exempel på sådana åtgärder nämns kontakt med anhörig, transport till sjukhus eller läkare, rådfrågning hos nykterhetsnämnd eller barnavårdsnämnd etc.

2.5 Polisens förvaringslokaler

Bestämmelser om polisens förvaringslokaler finns i kungörelsen (1958: 215) med vissa föreskrifter om allmänna häkten och polisarrest. I kungörelsen föreskrivs att förvaringsrum skall fylla skäligen anspråk på sundhet. Det skall vara försett med fönster så att det får god dager. Golvytan skall vara minst 6 kvadratmeter och rummets kubikinnehåll minst 15 kubikmeter. Våningshöjden skall vara densamma som i bostadsrum. Ljudisoleringen skall vara tillfredsställande. Rummet skall vara försett med anordningar för uppvärmning, vädring, belysning och signalsystem. Viss möblering skall ingå. Rum som används till förvaring av berusade, våld-

samma och sjuka får dock ha annan lämplig inredning. Inredningen skall såvitt möjligt ha sådant utförande och vara försedd med sådana skyddsanordningar, att den inte kan av intagen användas till skada för honom själv eller annan. Till förvaringsrum skall höra klosett och tvättställ. Dessutom skall finnas särskilt utrymme med lämpliga anordningar för förvaring av vederbörandes kläder och övriga tillhörigheter. I kungörelsen finns vidare bl. a. särskilda föreskrifter om rengöring och uppvärmning av förvaringsrum och om tillhandahållande av kläder och toalettartiklar.

Kriminalvårdsstyrelsen, byggnadsstyrelsen och RPS upprättar i samråd normalritningar och tekniska anvisningar för byggande och inredning av allmänna häkten och polisarrestorer. Tillsyn utövas av kriminalvårdsstyrelsen över allmänna häkten och polisarrestorer som är anordnade i anslutning till sådana häkten samt av RPS över övriga polisarrestorer. Tillsynsmyndigheten meddelar närmare föreskrifter för tillämpningen och kan även medge undantag från vissa av bestämmelserna i kungörelsen. Länsläkarväsendet och länspolischefen har ålagts skyldighet att regelbundet inspektera polisarresterna i länet.

När kungörelsen med vissa föreskrifter om allmänna häkten och polisarrestorer trädde i kraft den 1 juli 1958 fanns åtskilliga polisarrestorer som inte uppfyllde kungörelsens krav. Kommunerna, som innan polisväsendet förstatligades den 1 januari 1965 var huvudmän för polisarresterna, beviljades i förhållandevis stor utsträckning dispens från föreskrifterna i avbidan på ny- eller ombyggnader av polishus. Vidare rådde även efter kungörelsens tillkomst osäkerhet angående särskilt fylleriarresternas utformning. Ett antal av de arrestorer som byggts efter år 1958 har försetts med sluttande golv intill liggplatsen. I andra arrestorer har liggplatsen utförts i form av en s. k. lave, i allmänhet bestående av en utfyllnad av hela främre delen av rummet. Det förekommer också flera andra arresttyper. En del arrestorer har utformats utan inredning med helt kala väggar.

Efter polisens förstatligande har ett stort arbete lagts ned på att komma fram till enhetliga lösningar när det gäller utformning och inredning av fylleriarresterna. De nybyggda arresterna har numera en enhetlig standard. Den moderna arresttypen har utformats med det konventionella sjuk- eller vilorummet som förebild och kännetecknas bl. a. av att golvet är plant och försett med en plast- eller gummimatta. Arresterna förses med en bäddbar brits som är fastsatt i väggen på låg höjd över golvet. En riktpunkt har vidare varit att befria arresterna från utskjutande föremål som kan vålla skada.

En omfattande nybyggnad av polishus har pågått oavbrutet efter polisväsendets förstatligande. Efter år 1965 har uppförts ett 70-tal nya polishus med förvaringslokaler för fyllerister. I de polishus som inte var projekterade redan före förstatligandet har i allmänhet arresterna därvid kunnat utformas efter de moderna principerna, som har ansetts fylla de krav som kan ställas från humanitär, sanitär och teknisk synpunkt. F. n. finns polis-

hus med förvaringsrum för fyllerister i ca 120 centralorter med sammanlagt omkring 840 förvaringsrum. De flesta av centralorterna har numera arrester av modern typ.

2.6 Fylleri på militärt område m. m.

Bestämmelsen i 16 kap. 15 § BrB om ansvar för fylleri gäller också militärer som uppträder berusade på allmän plats. Om gärningsmannen vid tillfället bar militär tjänstedräkt är mål om ansvar för fylleriet dock att anse som militärt brottmål. Frågan om ansvar för fylleri kan i detta fall för den som står under militärt befäl handläggas av befattningshavare inom försvarsmakten i disciplinmål. Straffet bestäms då till disciplinstraff – dvs. fritidsstraff eller disciplinbot – i stället för böter. Bestraffningsrätt i disciplinmål tillkommer vissa befattningshavare inom försvarsmakten av i regel lägst överstelöjtnants eller kommendörkapstens grad eller tjänsteklass. I allmänhet utövas bestraffningsrätten av chef för regemente eller motsvarande. Bestämmelser härom finns i 2 § lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän och 3, 7–9, 12 och 13 §§ militära rättegångslagen (1948: 472).

Vid sidan av bestämmelsen i 16 kap. 15 § BrB finns som förut har berörts i 21 kap. 15 § BrB en särskild bestämmelse om fylleri, begånget av militär inom militärt område. I denna bestämmelse föreskrivs att krigsman, som inom område eller utrymme som nyttjas av försvarsmakten uppträder berusad av alkoholhaltiga drycker så att det framgår av hans åtbörder eller tal, skall dömas för fylleri till disciplinstraff. Till samma straff döms om ruset har orsakats av annat än alkoholhaltiga drycker. Fråga om ansvar får handläggas i disciplinmål.

Om en militär uppträder berusad i tjänsten gäller särskilda bestämmelser. Har krigsman, som tjänstgör som chef för avdelning av försvarsmakten eller fullgör vakttjänst eller liknande uppgift, genom förtäring av alkoholhaltiga drycker eller annorledes satt sig ur stånd att fullgöra tjänsten, straffas han enligt 21 kap. 13 § BrB för övergivande av post. Är krigsman under tjänsteutövning så påverkad av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel att hans förmåga att fullgöra tjänsten måste antas vara nedsatt, ådrar han sig ansvar enligt 21 kap. 14 § BrB för onykterhet i tjänsten. Påföljden är enligt båda bestämmelserna disciplinstraff eller fängelse.

När en militär påträffas berusad utanför militärt område kan polisen ta hand om honom enligt 1841 års förordning. Enligt 36 § militära rättegångslagen får dessutom militär förman förordna att krigsman skall tas i förvar, om han inom område eller utrymme som nyttjas av försvarsmakten eller – iklädd militär tjänstedräkt – på allmän plats uppträder berusad så att det framgår av hans åtbörder eller tal eller eljest stör allmän ordning eller ordningen inom försvarsmakten. Den omhändertagne får inte hållas i förvar längre än som betingas av det ändamål som har föranlett omhändertagandet.

Enligt 19: 26 tjänstereglementet för försvarsmakten (FFb 750288) får ingripande av förman på allmän plats för upprätthållande av allmän ordning ske endast gentemot i uniform klädd krigsman, som uppträder berusad så att det framgår av hans åtbörder eller tal, för oljud, inlåter sig i slagsmål, betar sig på annat sätt som är ägnat att väcka allmän förargelse eller i övrigt stör allmän ordning. Ingripande får tillika ske endast under förutsättning att civil polis, vaktpersonal, ordningspatrull eller militär polispersonal inte finns omedelbart tillgänglig eller är i behov av hjälp.

Den som har omhändertagits enligt 36 § militära rättegångslagen skall enligt 51 § kungörelsen (1948: 691) angående den militära rättsvården förvaras i militärhåkte eller, om sådant inte finns att tillgå, i annan lämplig lokal.

2.7 Förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Det förekommer ofta att personer som omhändertags för fylleri bär på sig spritflaskor o. d. Sådan egendom kan av polisen tas i beslag och sedan förklaras förverkad av domstol eller åklagare med stöd av reglerna i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. (förverkandelagen). Enligt 1 § i denna lag skall alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas bl. a. hos den som uppträder berusad på plats och sätt som avses i 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § brottsbalken vara förverkade, såvida inte särskilda skäl talar däremot. Angående beslag av sådan egendom gäller enligt 2 § de allmänna reglerna om beslag i brottmål med vissa avvikelser. En av dessa avvikelser består i att beslagtagen egendom får bevisligen förstöras, om dess värde är ringa eller förstörande eljest måste anses försvarligt. När så inte är fallet, får egendomen säljas.

Fråga om förverkande kan prövas av domstol men får också tas upp i strafföreläggande. När det gäller fylleri får förverkande tas upp även i föreläggande av ordningsbot. I sistnämnda fall förutsätts dock enligt 5 § ordningsbotskungörelsen (1968: 199) att det är fråga om egendom vars värde kan uppskattas till högst 100 kr. Beslagtagen egendom kan slutligen förklaras förverkad av åklagare även i fall då lagföring för själva fylleriförseelsen underlåts. Den som i ett sådant fall är missnöjd med åklagarens beslut kan anmäla missnöje inom en månad. Anmäls missnöje skall åklagaren, om han inte vill häva beslaget, inom viss tid väcka talan om förverkande vid domstol (2 § 3 förverkandelagen).

Enligt 3 § förverkandelagen gäller slutligen att egendom som har förklarats förverkad enligt lagen skall bevisligen förstöras eller försälas i den mån detta inte har skett redan förut.

När fråga om ansvar för fylleri handläggs i disciplinmål, ankommer enligt 11 § militära rättegångslagen beslutet om förverkande på den bestraffningsberättigade befattningshavaren. För beslagsförfarandet finns vissa

särskilda föreskrifter i cirkuläret (1960: 166) angående tillämpning i disciplinmål av förverkandelagen.

Vid sidan av bestämmelserna i förverkandelagen finns i olika specialförfattningar särskilda regler om omhändertagande av alkoholdrycker och andra berusningsmedel. Enligt 63 § Nvl får alkoholhaltiga drycker som påträffas hos den som är underkastad föreskrift enligt Nvl om avhållsamhet från bruk av sådana drycker omhändertas av polisman. Vidare får enligt samma lagrum föreståndare för allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare omhänderta alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos eller ankommer till intagen eller som påträffas inom anstalten utan att känd ägare finns. Detsamma gäller injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen. Med omhändertagen egendom skall förfaras på samma sätt som enligt 3 § förverkandelagen.

Föreskrifter av samma innebörd som 63 § Nvl finns vidare i 88 a § barnavårdslagen och 63 § lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

2.8 Fylleriets rättsverkningar

Den som är hemfallen åt alkoholmissbruk kan enligt 15 § Nvl ställas under övervakning av nykterhetsnämnden, om dessutom någon av de i lagrummet angivna specialindikationerna föreligger. En av dessa är den s. k. fylleriindikationen, som för sin tillämpning förutsätter att vederbörande genom lagakraftvunnen dom har befunnits skyldig till minst tre under de två senast förflutna åren begångna gärningar, innefattande fylleri, eller annat i lagrummet angivet brott. Föreligger förutsättningar för övervakning kan, om även vissa andra villkor är uppfyllda, länsrätten i sista hand besluta om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare enligt 18 §.

Nykterhetsnämnden får kännedom om fylleriförseelser i första hand genom polisen och åklagarmyndigheterna. Enligt 10 § Nvl är nämligen polis eller åklagarmyndighet som får reda på att någon har gjort sig skyldig till fylleri eller eljest har använt alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig själv eller annan skyldig att ofördröjligen göra anmälan om saken till nykterhetsnämnden. Enligt förarbetena till bestämmelsen behöver anmälningsskyldigheten dock inte fullgöras i sådana situationer då anmälan rörande det aktuella fallet kan antas komma att göras till nykterhetsnämnden i annan ordning eller nämnden själv har skaffat sig kännedom om detta. Anmälningsskyldighet enligt samma lagrum föreligger också – med vissa begränsningar – för läkare som i sin verksamhet får kännedom om att någon missbrukar alkoholhaltiga drycker.

En av de praktiskt sett viktigaste rättsverkningar som en fylleridom har f. n. hänför sig till rätten att erhålla eller behålla körkort. Enligt gällande bestämmelser i körkortskungörelsen (1972: 592) skall länsstyrelsen vid sin prövning av en ansökan om körkortstillstånd särskilt beakta

bl. a. om sökanden är känd för nyktert levnadssätt. Vidare gäller att körkortstillstånd i fråga om den som dömts för fylleri inte får meddelas innan två år har förflutit från det att förseelsen har begåtts, om det inte kan anses uppenbart att sökanden ändå är en skötsam person (17 §). Om det finns anledning anta att en körkortshavare inte längre uppfyller de förutsättningar som gäller för erhållande av körkort, skall den länsstyrelse som har meddelat körkortstillståndet skyndsamt utreda frågan om hans lämplighet (48 §). Fråga om återkallelse av körkort tas upp av länsrätten efter anmälan av länsstyrelsen. Körkort skall återkallas bl. a. om körkortshavaren har gjort sig skyldig till fylleri och det inte kan anses uppenbart att han ändå är en skötsam person eller om körkortshavaren med hänsyn till onyktert levnadssätt inte bör ha körkort (51 §). Återkallelse på grund av straffbelagd förseelse får dock ske först när frågan om straff för förseelsen har blivit avgjord genom lagakraftvägande dom, om inte omständigheterna är sådana att körkortshavaren oavsett utgången i ansvarsfrågan kan anses olämplig att föra körkortspliktigt fordon (53 §). Under vissa förutsättningar får också interimistiskt beslut om återkallelse meddelas (54 §). Om inte tillräckliga skäl till återkallelse föreligger, kan länsrätten meddela varning (65 §).

Vad som har föreskrivits i fråga om körkortshavare i förevarande hänseenden gäller i tillämpliga delar också beträffande innehavare av trafikort eller traktortkort.

Domstol eller befattningshavare vid försvarsmakten är skyldig att omedelbart sända avskrift av dom eller beslut till den länsstyrelse som har meddelat körkortstillstånd, om en körkortshavare har befunnits skyldig till fylleri (119 § första stycket 5). När det är fråga om godkänt strafföreläggande eller godkänt föreläggande av ordningsbot ankommer enligt särskilda föreskrifter underrättelseskyldigheten på RPS. Skyldighet att sända avskrift av domar och beslut till körkortsmyndigheten föreligger också vid ett flertal andra brottstyper, bl. a. brott mot lagen (1951: 649) om straff för vissa trafikbrott och, med vissa begränsningar, andra brott vid förande av motordrivet fordon samt vissa allvarligare brott mot BrB under förutsättning att annan påföljd än böter har ådömts (119 §). Vidare föreligger skyldighet för nykterhetsnämnd att lämna uppgift till länsstyrelsen, när nämnden i fråga om körkortshavare har beslutat om övervakning eller ansökt om tvångsintagning enligt Nvl. Nykterhetsnämnd är skyldig att lämna uppgift till länsstyrelsen också i annat fall när rätten att inneha körkort bör prövas om till följd av körkortshavarens alkoholmissbruk (122 §). Även polismyndighet är skyldig att anmäla till länsstyrelsen om anledning finns till återkallelse av körkort (123 §).

Uppgifter om domar, beslut och andra underrättelser av det slag som nu senast berörts förs in i körkortsregistret (126 §).

I fråga om avstängning från rätten att köpa rusdrycker gäller f. n. enligt 18 § rusdrycksförsäljningslagen (1954: 521) att utminuterings av sådana drycker får vägras bl. a. den som är upptagen på särskild

förteckning, den s. k. spärrlistan. Spärrlistan handhas av riksskatteverket, som också för ett särskilt straffregister över fylleri och andra alkoholbrott (se vidare avsnitt 2.9). På listan upptas dels alkoholmissbrukare efter beslut av nykterhetsnämnd, dels också under närmare angivna förutsättningar personer som har gjort sig skyldiga till vissa alkoholbrott. De brott som det här är fråga om är olovlig försäljning eller olovligt innehav av rusdrycker, försök eller medverkan till sådant brott, olovligt tillhandagående med alkoholhaltiga drycker åt vissa för vård omhändertagna m. fl. samt trafiknykterhetsbrott och fylleri. I fråga om trafiknykterhetsbrott och fylleri gäller att upptagande på spärrlista skall ske när någon enligt lagakraftäggande dom har gjort sig skyldig till sådant brott vid mer än ett tillfälle under tolv månader. Den som i ett sådant fall har tagits upp på spärrlista avförs därifrån efter sex månader. Enligt 20 § rusdrycksförsäljningslagen är det förbjudet för annan att såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt skaffa rusdrycker åt person som är uppförd på spärrlista.

2.9 Registrering av fylleriförseelser

2.9.1 Riksskatteverkets straffregister

Fylleriförseelser och vissa andra brott med anknytning till alkohol registreras f. n. i ett centralt register, det s. k. särskilda straffregistret, vilket tidigare fördes av kontrollstyrelsen men numera handhas av riksskatteverket. Föreskrifter om detta register finns i kungörelsen (1955: 512) om skyldighet att meddela uppgifter till riksskatteverket och kungörelsen (1955: 513) om särskilt straffregister rörande fylleri och vissa andra brott. Vidare finns en särskild kungörelse (1961:186) om skyldighet att inhämta utdrag ur registret.

Registreringen avser lagakraftvunna domar som gäller vissa angivna brott. Hit hör fylleri och militärt fylleri samt vidare de militära brotten övergivande av post och onykterhet i tjänsten under förutsättning att personen i fråga varit berusad så att det framgått av hans åtbörder eller tal. Vidare registreras vissa brott mot rusdrycksförsäljningslagen, ölförsäljningslagen (1961:159), lagen (1961:180) om tillverkning av sprit och vin samt lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat. I registret antecknas också brott som avser olovligt tillhandagående med alkoholhaltiga drycker åt vissa för vård intagna m. fl. Slutligen sker registrering beträffande trafiknykterhetsbrott. På samma sätt som domar registreras godkända strafförelägganden och förelägganden av ordningsbot samt lagakraftvunna beslut i disciplinmål.

Underrättelser till riksskatteverket för registrering i nu angivna hänseenden lämnas av RPS. När det gäller domar av allmän domstol och beslut i disciplinmål grundar sig underrättelserna på uppgifter som RPS i sin tur har erhållit enligt föreskrifterna i kungörelsen (1970: 517) om rättsväsendets informationssystem (RI-kungörelsen). F. n. är underrättelsesystemet

uppbyggt på det sättet att riksskatteverket från RI erhåller maskinellt framställda blanketter med uppgift om domar och beslut samt godkända straff- och ordningsförelägganden av sådant slag som skall antecknas i registret.

Förutom uppgifter om brott skall i straffregistret också antecknas vissa beslut av länsrätt i ärenden angående tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare samt nykterhetsnämnds beslut varigenom någon har ställts under övervakning enligt Nvl. Vidare åligger det direktör eller föreståndare för allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare att för registrering lämna uppgift när någon tas in eller frivilligt ingår på anstalten, överflyttas från en anstalt till en annan eller skrivs ut från anstalten.

Utdrag av registret får lämnas när det begärs av vissa särskilt angivna myndigheter, bl. a. domstolar, åklagar- och polismyndigheter, länsstyrelser och länsnykterhetsnämnder. Om det beträffande en person som har tagits upp i registret inte under en sammanhängande tid av fem år har inträffat något som skall redovisas i registret, tas äldre uppgifter med i registerutdrag bara om det finns särskilda skäl. Under vissa förutsättningar får uppgifter från registret lämnas ut för vetenskaplig eller därmed jämförlig undersökning. Härom finns föreskrifter i kungörelsen (1971: 316) om utlämnande för forskningsändamål av uppgifter om brott m. m.

Skyldighet att införskaffa utdrag av straffregistret föreligger för domstol eller åklagarmyndighet innan någon fälls till ansvar för vissa angivna brott mot rusdrycks- och ölförsäljningslagarna, lagen om tillverkning av sprit och vin samt lagen om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat. Även i andra brottmål skall utdrag av registret inhämtas när det finns anledning därtill. I mål om förvandling av böter skall utdrag införskaffas, om erforderliga uppgifter inte kan erhållas på annat sätt.

Uppgifter och anteckningar som hör till det särskilda straffregistret är underkastade sekretess enligt 11 § lagen (1937: 249) om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar (sekretesslagen).

2.9.2 Körkortsregistret

Beträffande innehavare av körkort, trafik kort eller traktorkort registreras som förut berörts fylleriförseelser enligt 126 § körkortskungörelsen också i körkortsregistret. Registreringen sker på grundval av domar, beslut i disciplinmål och godkända straff- eller ordningsbotsförelägganden. I körkortsregistret sker anteckning även beträffande de militära brotten övergivande av post och onykterhet i tjänsten, under förutsättning att personen i fråga vid brottet varit berusad så att det framgått av hans åtbörder och tal. I registret antecknas vidare brott mot lagen om straff för vissa trafikbrott och, med vissa begränsningar, andra brott vid förande av motordrivet fordon. Dessutom antecknas brott mot narkotikastrafflagen (1968: 64) och mot lagen (1960: 418) om straff för varusmuggling i fråga om narkotika samt vissa allvarigare brott mot BrB under förutsättning att an-

nan påföljd än böter har ådömts. Dessa registeruppgifter ingår i körkortsregistrets s. k. belastningsdel.

I körkortsregistret skall också tas in vissa belastningsuppgifter som inte avser brott. Registrering skall sålunda ske av uppgifter från nykterhetsnämnd angående beslut om övervakning enligt Nvl eller ansökan om intagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Vidare registreras underrättelser från nykterhetsnämnd om att rätten för viss person att inneha körkort, trafik kort eller traktorkort bör omprövas samt anmälan från polismyndighet att anledning finns till återkallelse. Dessutom skall anteckning ske även beträffande andra omständigheter som behövs för kontrollen av körkortshavare, trafik kortshavare eller innehavare av traktorkort.

Enligt statsmakternas beslut (prop. 1971: 65, TU 1971: 12, rskr 1971: 209) har ett centralt körkortsregister (CKR), baserat på automatisk databehandling, inrättats och tagits i drift. Detta register ersätter de tidigare länsvis förda körkortsregistren. Registret förs av statens trafiksäkerhetsverk (125 § körkortskungörelsen).

På grund av de övergångsbestämmelser som enligt 33–36 §§ kungörelsen (1972: 605) om införande av ny vägtrafiklagstiftning gäller för körkortskungörelsen förs emellertid uppgifter om brott f. n. inte in i CKR. Sådana uppgifter förs i stället in i ett delsystem inom RI, som har varit i drift sedan den 1 mars 1972. Uppgifter i fråga om samtliga därefter meddelade eller godkända domar, beslut eller straff- eller ordningsbotsförelägganden som skall föras in i körkortsregistret finns bevarade i ett särskilt register – registret över brott av betydelse i körkortshänseende (KKBEL).

Enligt 21 § RI-kungörelsen (ändrad 1973: 59) skall RPS underrätta länsstyrelsen om dom, beslut, straff föreläggande eller föreläggande av ordningsbot beträffande sådana brott som skall föras in i körkortsregistret. För detta ändamål sänder RPS underrättelse på maskinläsbart medium till statens trafiksäkerhetsverk, som framställer särskilt registerblad för varje körkortshavare. Registerbladet sänds i fråga om den som har gammalt körkort till den länsstyrelse som utfärdat körkortet och beträffande den som har körkortstillstånd eller nytt körkort till den länsstyrelse som utfärdat körkortstillståndet. Körkortsregistret förs beträffande de nu ifrågavarande belastningsuppgifterna genom att länsstyrelsen bevarar det senast oversända registerbladet. När det gäller belastningsuppgifter som avser tiden före den 1 mars 1972 förs registret i stället genom att länsstyrelsen bevarar det registerkort som där har lagts upp för personen i fråga.

För körkortsregistrets belastningsdel gäller samma bestämmelser om sekretess som i fråga om riksskatteverkets straffregister.

2.9.3 Registrering hos nykterhetsnämnderna

Som förut berörts åligger det enligt 10 § första stycket Nvl polis- och åklagar myndighet som får kännedom om att någon har gjort sig skyldig till fylleri eller eljest använt alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig

själv eller annan att ofördröjligen anmäla förhållandet till nykterhetsnämnden. Det har förutsatts att anmälan i princip skall göras hos den kommunala nykterhetsnämnden respektive social centralnämnd där sådan finns inrättad. På vissa håll har emellertid träffats överenskommelse om att anmälan i stället skall göras hos länsnykterhetsnämnd. Avsikten härmed är att länsnykterhetsnämnden skall kunna vidarebefordra anmälan till den kommunala nämnd som har att ta hand om fallet.

En fyllerianmälan till nykterhetsnämnd medför regelmässigt att personen i fråga registreras hos nämnden. Några föreskrifter i författning som närmare reglerar denna registrering har inte utfärdats. Det praktiska förfarandet beträffande registreringen varierar beroende bl. a. på kommunens storlek och på om ADB-behandling tillämpas. Enligt 5 § femte stycket Nvl gäller vissa allmänna föreskrifter i kommunallagen (1953: 753) beträffande bl. a. vård och förtecknande av handlingar som hör till nämndens arkiv. Vidare finns i 64 § tredje stycket Nvl en allmän bestämmelse om att handlingar i förekommande ärenden skall förvaras så att de inte är tillgängliga för obehöriga. Handlingar i ärenden rörande nykterhetsnämnds verksamhet är underkastade sekretess enligt 14 § sekretesslagen.

2.10 Statistiska uppgifter

De uppgifter om fylleridomar som kommer in till det särskilda straffregistret bearbetas statistiskt genom riksskatteverkets försorg. Med ledning av uppgifterna kan till en början antalet under ett år begångna förseelser som lett till dom eller godkänt straff- eller ordningsbotsföreläggande redovisas. Bearbetningen påverkas emellertid därvid av eftersläpningen i domstolsförfarandet. Vid bearbetningen av uppgifterna framräknas också för varje år antalet sakfällida personer, dvs. antalet personer som årligen gjort sig skyldiga till fylleri. För att kunna följa den aktuella utvecklingen av fylleriet inhämtar riksskatteverket dessutom månadsvis från RPS uppgifter över antalet omhändertaganden vid de lokala polismyndigheterna. Dessa uppgifter omfattar alla omhändertaganden på grund av berusning, oberoende av om en förseelse har lett till åtal eller blivit avdömd, alltså även förseelser som har begåtts på enskilt område eller av ej straffmyndiga personer eller som har föranlett beslut om åtalsunderlåtelse.

En jämförande översikt avseende både omhändertaganden på grund av berusning och avdömda förseelser ges i *tabell 1*. Det framgår av denna tabell att antalet fylleriförseelser per person och år, som kan sägas vara ett uttryck för återfallsrisken, under senare år har uppgått till omkring 1.7.

Tabell 1. Översikt över fylleristatistiken 1968–1974

År	Omhändertaganden för fylleri			Avdömda fylleri-förseelser		Per 1 000 inv. 15 år och däröver			Förse- elser per sak- fälld person
	Hela antalet	På enskilt område	På allmän plats	Hela antalet	Antal sakfällda personer	Om- hän- derta- ganden	Förse- elser	Sak- fällda per- soner	
1968	111 772	18 059	93 713	74 121	42 275	17,9	11,9	6,8	1,75
1969	109 531	17 240	92 291	77 417	44 409	17,4	12,3	7,1	1,74
1970	104 043	17 940	86 103	66 554	40 866	16,4	10,5	6,5	1,63
1971	103 941	18 295	85 646	67 996	40 757	16,2	10,6	6,4	1,67
1972	110 642	18 593	92 049	70 287 ¹	40 180 ¹	17,2	10,9 ¹	6,3 ¹	1,75 ¹
1973	111 673	18 359	93 314	—	—	17,3	—	—	—
1974	119 615	19 255	100 360	—	—	18,5	—	—	—

Antalet omhändertaganden per 1 000 invånare är i de större kommunerna väsentligt högre än på landsbygden. Av *tabell 2* framgår bl. a. skillnaden i omhändertagandefrekvensen mellan de tre största polisdistrikten och landet i övrigt.

Polisdistrikt	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
Stockholm	34,9	37,0	28,0	28,5	35,6	39,7	42,3
Göteborg	48,6	42,0	39,5	38,5	40,8	37,3	37,0
Malmö	18,0	16,9	18,9	15,9	13,3	14,8	17,2
Övriga riket	9,1	9,0	9,2	9,2	9,4	9,5	10,3
Hela riket	14,2	13,8	13,0	12,9	13,6	13,7	14,7
Per 1 000 inv. 15 år och däröver	17,9	17,4	16,4	16,2	17,2	17,3	18,5

Antalet under olika månader 1968–1974 gjorda omhändertaganden framgår av *tabell 3*.

Tabell 3. Omhändertaganden månadsvis 1968–1974

Månad	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
Januari	7 022	6 998	6 462	6 792	6 354	7 029	7 966
Februari	7 232	6 325	5 923	6 714	7 013	7 338	7 735
Mars	9 479	7 938	7 861	7 434	8 312	9 959	10 071
April	10 283	9 208	9 345	8 866	8 833	8 973	10 803
Maj	10 288	10 448	10 840	9 718	9 992	10 832	11 631
Juni	12 222	11 904	10 114	11 249	12 527	12 663	11 716
Juli	11 509	12 672	11 074	11 235	12 213	12 186	11 756
Augusti	11 193	11 776	10 678	9 932	10 772	11 180	13 044
September	9 290	9 300	8 828	8 969	8 894	9 175	9 859
Oktober	7 863	8 743	8 260	8 567	8 711	7 918	8 332
November	7 290	7 159	6 772	6 546	7 746	6 637	8 204
December	8 101	7 060	7 886	7 919	9 275	7 783	8 498
Summa	111 772	109 531	104 043	103 941	110 642	111 673	119 615

¹ Preliminära uppgifter.

Vid den statistiska bearbetningen har också uppgifterna om antalet omhändertaganden ställts samman med tillgängliga uppgifter om alkoholkonsumtionen. Sistnämnda värden har beräknats på grundval av uppgifter från systembolaget om bolagets försäljning av rusdrycker dels till allmänheten, dels till innehavare av utskänkningstillstånd. Vidare har utnyttjats hos riksskatteverket tillgängliga uppgifter om den skattepliktiga utlämningen av öl och uppgifter från generaltullstyrelsen om importerade kvantiteter öl. Systembolagets försäljning och den skattepliktiga utlämningen m. m. har härvid antagits svara mot konsumtionen under samma tid (*tabell 4*).

Tabell 4. Konsumtion av spritdrycker, starkvin, lättvin och starköl per invånare samt omhändertaganden länsvis under år 1973

Län	Sprit- drycker liter	Vin liter			Starköl liter	Om- händer- tagan- den för fylleri
		Totalt	Stark- vin	Lätt- vin		
Stockholms	8,47	15,42	2,08	13,34	5,04	23,30
Uppsala	5,54	7,60	1,18	6,42	2,83	12,24
Södermanlands	6,09	6,20	1,20	5,00	2,00	9,82
Östergötlands	6,27	5,85	1,37	4,48	2,16	14,51
Jönköpings	5,51	3,87	0,99	2,88	2,08	9,37
Kronobergs	6,16	3,88	0,94	2,94	1,94	6,12
Kalmar	6,88	4,39	1,17	3,22	1,67	9,18
Gotlands	7,21	7,60	1,21	6,39	4,69	7,90
Blekinge	7,23	4,36	0,91	3,45	1,59	8,60
Kristianstads	6,17	3,81	0,74	3,07	1,56	5,17
Malmöhus	6,49	7,15	1,05	6,10	2,12	9,61
Hallands	7,17	5,23	1,10	4,14	2,29	7,21
Göteborgs o Bohus	7,44	8,62	1,83	6,79	4,41	25,54
Älvsborgs	5,24	3,73	1,09	2,64	2,02	7,28
Skaraborgs	5,31	3,15	0,82	2,32	1,69	8,56
Värmlands	6,26	4,77	1,28	3,50	2,82	10,36
Örebro	6,19	4,97	1,09	3,88	2,25	10,74
Västmanlands	5,73	6,02	1,21	4,82	2,50	13,06
Kopparbergs	6,07	4,50	1,00	3,50	1,97	8,36
Gävleborgs	6,98	4,76	1,03	3,73	2,74	11,78
Västernorrlands	6,83	4,59	1,02	3,57	1,58	11,74
Jämtlands	7,04	5,25	1,22	4,03	2,94	10,77
Västerbottens	5,13	4,23	0,88	3,34	3,05	7,15
Norrbottens	5,40	3,73	0,84	2,89	3,64	13,86
Hela riket	6,68	7,25	1,31	5,94	2,96	13,71

I *tabell 5* redovisas antalet avdömda fylleriförseelser efter kön och ålder absolut och per 1 000 invånare. Det kan därav konstateras att kvinnornas andel ökat på senare år men alltså utgör mindre än 4 % av det totala fylleriet. Åldrarna omkring 20 år visar alltså den högsta frekvensen, dock endast bland män; bland kvinnor är fylleri vanligast förekommande i de allra yngsta åldrarna, 15–17 år.

Tabell 5. Avdömda fylleriförseelser efter kön och ålder 1967–1972¹

Ålder år	Män						Kvinnor					
	1967	1968	1969	1970	1971	1972 ²	1967	1968	1969	1970	1971	1972 ²
15–17	3 045	2 875	2 714	2 539	2 736	2 888	376	336	319	324	477	345
18–19	—	—	—	4 545	3 982	4 013	—	—	—	249	253	203
18–20	7 877	7 580	7 689	—	—	—	300	252	299	—	—	—
20–24	—	—	—	11 309	11 005	10 731	—	—	—	375	396	355
21–24	9 486	9 913	10 463	—	—	—	281	233	244	—	—	—
25–29	7 131	7 167	7 920	6 869	7 205	8 725	159	171	198	141	172	294
30–39	13 926	13 425	14 520	12 598	11 278	12 829	280	293	321	317	507	608
40–49	14 853	15 928	16 102	12 022	11 643	12 464	381	383	369	480	517	375
50–69	15 048	14 635	15 160	13 803	16 629	15 504	235	218	243	135	132	193
70–o	741	703	850	848	1 064	760	3	9	6	—	—	—
Summa	72 107	72 226	75 418	64 533	65 542	67 914	2 015	1 895	1 999	2 021	2 454	2 373
Per 1 000 invånare i resp. kön och ålder												
15–17	17,3	16,9	16,1	15,2	16,4	17,4	2,25	2,08	2,00	2,04	3,01	2,20
18–19	—	—	—	38,8	34,5	35,0	—	—	—	2,22	2,28	1,85
18–20	39,8	39,5	41,4	—	—	—	1,57	1,36	1,67	—	—	—
20–24	—	—	—	33,3	32,7	33,3	—	—	—	1,15	1,23	1,14
21–24	35,7	36,2	37,9	—	—	—	1,13	0,90	0,93	—	—	—
25–29	27,6	26,5	27,7	22,4	21,9	25,3	0,66	0,68	0,74	0,50	0,56	0,92
30–39	30,2	29,1	31,4	26,7	23,5	26,3	0,62	0,66	0,72	0,70	1,11	1,32
40–49	28,0	30,3	30,9	23,3	23,2	25,5	0,73	0,74	0,72	0,94	1,04	0,77
50–69	16,7	16,1	16,6	15,0	13,4	16,4	0,25	0,23	0,25	0,17	0,14	0,20
70–o	2,6	2,4	2,9	2,8	3,5	2,4	0,01	0,02	0,02	—	—	—
Summa	23,5	23,4	24,3	20,6	20,7	21,3	0,64	0,60	0,63	0,63	0,76	0,73

Antalet personer som enligt riksskatteverkets register sakfällts för fylleri har vidare delats upp efter den tidigare belastningen. Därvid har de som under femårsperioden närmast före den aktuella förseelsen inte gjort sig skyldiga till fylleri betecknats som debutanter och övriga som recidivister. Antalet recidivister är varje år större än antalet debutanter, vilket visar att återfallsrisken är mycket stor när det gäller fylleri. Antalet för fylleri sakfälda personer och motsvarande antal debutanter i olika åldersgrupper framgår av *tabell 6*.

¹ År för förseelsens begående.² Preliminära uppgifter.

Tabell 6. För fylleri sakfällda personer efter ålder och tidigare belastningar 1967–1972¹

Ålder år	Sakfällda personer						Därav debutanter					
	1967	1968	1969	1970	1971	1972 ²	1967	1968	1969	1970	1971	1972 ²
15–17	2 842	2 606	2 545	2 670	3 000	2 898	2 474	2 326	2 371	2 452	2 798	2 635
18–19	—	—	—	3 827	3 242	3 324	—	—	—	2 631	2 411	2 564
18–20	5 995	5 711	5 882	—	—	—	3 785	3 671	4 080	—	—	—
20–24	—	—	—	8 425	7 651	6 941	—	—	—	4 444	3 679	3 597
21–24	6 397	6 689	7 111	—	—	—	2 803	2 986	3 457	—	—	—
25–29	4 238	4 316	4 803	4 370	4 864	5 523	1 657	1 635	2 061	1 468	2 178	2 260
30–39	7 157	6 916	7 475	6 695	6 779	6 607	2 477	2 311	2 759	2 369	2 371	1 946
40–49	7 383	7 526	7 891	6 686	6 282	6 283	2 318	2 275	2 473	1 945	1 763	1 804
50–69	8 359	8 025	8 129	7 679	8 361	8 026	2 778	2 560	2 561	2 123	2 422	2 523
70–ø	508	486	573	514	578	578	211	195	268	195	213	213
Summa	42 879	42 275	44 409	40 866	40 757	40 180	18 503	17 959	20 030	17 627	17 835	17 542
Per 1 000 invånare												
15–17	8,3	7,8	7,8	8,2	9,2	9,0	7,2	7,0	7,2	7,5	8,6	8,3
18–19	—	—	—	16,7	14,3	14,8	—	—	—	11,5	10,6	11,4
18–20	15,4	15,1	16,1	—	—	—	9,7	9,7	11,2	—	—	—
20–24	—	—	—	12,7	11,6	11,0	—	—	—	6,7	5,6	5,7
21–24	12,4	12,5	13,2	—	—	—	5,4	5,6	6,4	—	—	—
25–29	8,5	8,3	8,7	7,4	7,7	8,3	3,3	3,1	3,7	2,5	3,4	3,4
30–39	7,9	7,6	8,2	7,3	7,3	7,0	2,7	2,5	3,0	2,6	2,5	2,1
40–49	7,0	7,2	7,6	6,5	6,3	6,5	2,2	2,2	2,4	1,9	1,8	1,9
50–69	4,5	4,3	4,4	4,3	4,4	4,2	1,5	1,4	1,4	1,1	1,3	1,3
70–ø	0,8	0,7	0,8	0,7	0,8	0,8	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3
Summa	6,9	6,8	7,1	6,5	6,4	6,3	3,0	2,9	3,2	2,8	2,8	2,7

Antalet till riksskatteverket redovisade brott mot 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § BrB där ruset orsakats av annat än alkoholhaltiga drycker redovisas i tabell 7.

Tabell 7. Fyllerifall där berusningen orsakats av annat än alkoholhaltiga drycker

Kön År för domen	Ålder			S:a
	15–17 år	18–19 år	20 år och äldre	
<i>Män</i>				
1970	15	9	66	90
1971	54	39	178	271
1972	44	18	161	223
1973	22	19	174	215
<i>Kvinnor</i>				
1970	2	1	5	8
1971	5	3	6	14
1972	8	2	17	27
1973	2	—	13	15

I tabell 8 redovisas antalet fall då åklagare efter åtalsprövning beslutat att inte väcka åtal för fylleri.

¹ År för förseelsens begående.

² Preliminära uppgifter.

Tabell 8. Personer vilka åklagare beslutat att ej åtala för fylleri

	Åtalsprövning enligt			
	RB 20: 7 p. 1 ¹	RB 20: 7 p. 2 (förut till ungdomsfängelse dömda)	RB 20: 7 p. 2 (andra fall)	RB 20: 7 p. 4
1969	966	12	742	79
1970	896	17	380	6
1971	951	12	311	8
1972	982	24	427	4
1973	1 879	16	653	9
1974	2 562	12	599	4

	Åtalsprövning enligt		
	Lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	69 § barnavårdslagen	57 § nykterhetsvårdslagen
1969	302	92	6 306
1970	187	56	5 144
1971	177	46	5 669
1972	272	58	5 679
1973	332	51	5 315
1974	384	51	6 120

3 Fylleristrafutredningens förslag

3.1 Omhändertagande av berusade personer

Utredningen framhåller inledningsvis bl. a. att man i den offentliga debatten under den tid utredningen har arbetat ofta har utgått ifrån som självklart att fylleristrafvet bör avskaffas. Även de som bestämt har fordrat en avkriminalisering har emellertid uppenbarligen velat få till stånd någon form av positiva åtgärder mot det tilltagande alkoholmissbruket i stället för straff. Mot denna bakgrund anser utredningen att ett slopande av fylleristrafvet inte är en tillräcklig åtgärd utan att man måste gå vidare in på den mera socialpolitiskt inriktade frågan om behandlingen av fylleristerna. Spörsmålet om avkriminaliseringen är i själva verket en fråga av jämförelsevis underordnad karaktär. Utredningen har därför fattat sin uppgift inte som ett sysslande i första hand med en tämligen isolerad straffrättslig fråga utan som ett arbete framför allt på nykterhetsvårdens fält. Från dessa utgångspunkter har utredningen lagt upp sitt arbete så att tyngdpunkten har lagts vid frågan om omhändertagande och behandling av berusade personer. Först därefter tar utredningen ställning till själva avkriminaliseringsfrågan.

¹ Avser både fylleri och förargelseväckande beteende.

Enligt utredningen är det självklart att fyllerister liksom hittills skall tas om hand på något sätt. Ett sådant omhändertagande bör även i fortsättningen ske genom polisens försorg. Under överskådlig tid framåt kommer det inte att finnas något annat organ än polisen för denna uppgift. Även om man har den uppfattningen att polisen inte är rätt organ för den fortsatta befattningen med fylleristerna, är det obestridligt att polisen är väl skickad att sköta omhändertagandena. Det är ofta fråga om ordningsstörande eller våldsamma personer. Polisen har i allmänhet en stor erfarenhet då det gäller att bedöma om en person är berusad eller inte, och polisen har betydande rutin i fråga om sättet att handskas med fyllerister vid omhändertagandet och under transporten till polisstationen.

Som systemet nu är utformat ger emellertid enligt vad utredningen framhåller omhändertagandet av berusade personer inte utrymme för någon egentlig vård och behandling. Många polisarrester är otidsenligt utrustade. Omhändertagandet synes inte tjäna annat ändamål än att få den berusade "pacificerad" under den korta tid förvaringen pågår. Han får vanligen lämna polisarresten i ett lindrigt nyktert, ofta bakrusigt tillstånd då återställarebehovet gör sig starkt gällande. Någon kontakt med nykterhetsvården förekommer så gott som aldrig på detta stadium. Möjligheterna att engagera läkare i vården av de omhändertagna är mycket begränsade. Omhändertagandet är en polisiär uppgift men polisstationen är uppenbarligen inte rätta platsen för någon akutvård. Polisen ställs ofta inför svåra problem då det gäller att bedöma arten och graden av en berusning och risken för felbedömningar är stor. Utredningen erinrar i detta sammanhang om att det har inträffat att omhändertagna fyllerister avlidit under förvaringen i polisarrest.

Mot bakgrunden av rådande förhållanden anser utredningen att en genomgripande reform är nödvändig. När det gäller att finna en ersättning för polisarresterna har utredningen särskilt uppmärksammat ett system som tillämpas i Polen. Man har där för att ta hand om och vårda akut berusade personer inrättat s. k. tillnyktringsstationer, som är ett slags särskilda sjukvårdskliniker för behandlingen av detta klientel. Det polska systemet har i vissa avseenden blivit en förebild för utredningens förslag.

När det gäller förutsättningarna för omhändertagande skall det enligt utredningsförslaget i fortsättningen vara avgörande att någon anträffas så berusad att han bedöms vara i behov av vård. Utredningen anser att i stort sett samma praxis som hittills kan tillämpas. Eftersom vårdintresset i fortsättningen skall komma i förgrunden, kan det dock enligt utredningen tänkas att det sker en viss förskjutning av praxis i den riktningen att antalet omhändertaganden blir något större än hittills. Det är enligt utredningen tydligt att omhändertagande bör ske om en person är så berusad att han inte kan ta hand om sig själv. Det rör sig här inte bara om personer som är så berusade att de inte kan stå på benen utan också om sådana som vinglar omkring eller raglar, personer som inte kan styra sina steg och som

därigenom utgör en fara för sig själva och andra. Särskilt är det trafikens faror de är utsatta för i detta tillstånd. Omtanken om individen motiverar ett omhändertagande också i fall då någon i berusat tillstånd anträffas sovande på en parksoffa, i en portgång, på en gata eller annan plats. Svårare blir bedömningen när berusningsgraden är lägre men då det ändå tydligt framgår att vederbörande är berusad. Polisen bör inte vara skyldig att ta hand om alla personer som är någorlunda märkbart berusade. Det måste fordras något mer än att personen luktar sprit eller uppträder på ett sätt som ger anledning att misstänka berusning för att han skall kunna tas om hand. Det ytterligare krav som bör uppställas är att han till följd av berusningen uppträder på ett sådant sätt att polisen rimligen inte kan blunda för hans förehavanden. Förhåller det sig så att den berusade antastar andra människor på gatan med tillmälen eller att han uppträder skrämigt eller på annat sätt störande, bör polisen ta hand om honom. Utöver själva berusningen måste det i dessa fall tillkomma något klart ordningsstörande moment som äger direkt samband med berusningen.

Mot bakgrund av intresset att alkoholmissbrukare på ett så tidigt stadium som möjligt kommer under lämplig vård och behandling är det enligt utredningen vidare tydligt att den i 1841 års förordning gjorda begränsningen av rätten till omhändertagande till att avse endast personer som uppehåller sig på allmän plats inte längre bör upprätthållas. Är förutsättningarna i övrigt för handen för ett omhändertagande, bör detta få ske även om personen anträffas på enskilt område. Härmed är naturligtvis inte sagt att polisen utan särskild anledning skall tränga in i enskilda hem för att där ta om hand akut berusade personer. En förutsättning för sådant ingripande bör vara att någon närstående tillkallar polis för att klara en akut nödsituation — den berusade har t. ex. blivit våldsam eller visat så allvarliga förgiftningssymptom att han bör komma under särskild medicinsk vård och behandling. Möjligheten att omhänderta berusade personer på enskilt område innebär vidare att polisen får fog för sådant ingripande, när den akut berusade uppehåller sig i portgångar eller trappor till privata fastigheter, på inhägnade tomter, i rivningsfastigheter o: d.

Enligt vad utredningen ytterligare framhåller finns det inte någon anledning att i fråga om omhändertaganden skilja mellan alkoholberusning och berusning av annat medel än alkohol. Personer tillhörande båda grupperna bör tas om hand, om berusningsgraden och det av berusningen föranledda uppträdandet ger anledning därtill. Den skillnad som finns mellan dessa grupper får i stället göra sig gällande under den fortsatta behandlingen av fallen.

När det gäller förvaringen av de omhändertagna anser utredningen att polisens arrestlokaler inte är lämpliga främst på grund av lokalernas beskaffenhet och med hänsyn till att personalen inte har de speciella kvalifikationer som svarar mot de målsättningar som bör gälla för behandlingen av fyllerister. De alkoholpolikliniker som finns motsvarar inte heller

utredningens intentioner i fråga om akut vård. Dessa kliniker kommer emellertid att spela en stor roll för den fortsatta vård som i åtskilliga fall måste följa efter det akuta berusningsskedet.

Utredningen diskuterar möjligheten av att höja standarden på polisarresterna och att till dessa knyta medicinskt och socialt utbildad personal. Till förmån för en sådan lösning talar att den ställer sig billigare och är mindre personalkrävande än särskilda vårdinrättningar. Utredningen avvisar dock i princip denna utväg och förordar i stället ett system för omhändertagande av i huvudsak samma typ som vid de polska tillnyktringsstationerna. Den typ av särskilt vårdorgan som enligt utredningen sålunda bör inrättas föreslås få benämningen akutklinik.

Allmänt sett bör målsättningen för de nya vårdorganens verksamhet vara densamma som för de polska tillnyktringsstationerna. Akutklinikerna skall ersätta de nuvarande arresterna. Polisen skall transportera de akut berusade till en klinik. Där skall den omhändertagne förvaras först och främst till dess han har blivit nykter. Han skall underkastas viss medicinsk undersökning och vid behov en preliminär behandling samt även bli föremål för en socialt inriktad summarisk utredning. Behandlingen skall följaktligen få en blandad medicinsk-social prägel med tyngdpunkten lagd på de medicinska aspekterna.

Utredningen föreslår att akutkliniker av det slag som nu avses inrättas på ett flertal orter i landet. Enligt beräkningar som redovisas i betänkandet finns tillräckligt underlag för sådan klinikverksamhet i Stockholm, Göteborg och Malmö samt ytterligare ett 15-tal större kommuner. Därmed når man enligt vad utredningen konstaterar drygt 70 procent av alla fylleriomhändertaganden i riket.

Utredningen har utarbetat en modell till en akutklinik och därvid ingående beskrivit hur verksamheten bör bedrivas för att akutvården skall få det avsedda innehållet. Till kliniken skall knytas läkare och annan sjukvårdspersonal. En socialassistent från nykterhetsnämnden på orten föreslås bli stationerad på kliniken för att svara för den sociala sidan av verksamheten. Gången blir i korthet följande. Så snart den omhändertagne av polisen har förts in på kliniken skall läkare eller annan ansvarig befattningshavare pröva om omhändertagandet skall bestå. Är de legala förutsättningarna uppfyllda och finns inte särskilda skäl för polisen att behålla den omhändertagne – t. ex. därför att han begått något allvarigare brott eller är efterspanad – skall han läggas in på kliniken. I samband med intagningen sker en preliminär läkarundersökning som främst tar sikte på en allmän bedömning av den berusades hälsotillstånd för att klargöra om några omedelbara medicinska åtgärder är påkallade. Därefter kläs den omhändertagne i sjukhuskläder och läggs i säng för att sova. Flera patienter kan ligga i samma rum. I undantagsfall kan det dock med hänsyn till den berusades tillstånd bli nödvändigt att lägga honom i isoleringsrum. Under vistelsen på kliniken blir patienten föremål för kontinuerlig övervakning. Då han nyktrat till

sker en mera omfattande medicinsk undersökning om detta anses behövt, vilket antas i regel inte vara fallet. I samtliga fall blir det emellertid enligt utredningen nödvändigt med en summarisk social undersökning för att bedöma vad som i fortsättningen bör göras. Tanken är att den omhändertagne därigenom skall kunna slussas vidare in i de kanaler där han rätteligen hör hemma. Detta förutsätter bl. a. att utbyggnaden av akutkliniker samordnas med en upprustning och utbyggnad av den öppna alkoholpolikliniska vården. Genom den vid akutkliniken stationerade socialassistenten etableras en fast kontakt mellan akutkliniken och nykterhetsnämnden. Nykterhetsnämnden får också omedelbar kontakt med den akut berusade, vilket utgör ett betydelsefullt inslag i klinikverksamheten.

Utredningen förordar att akutklinikerna förläggs i anslutning till sjukhus. Därmed kan akutklinikens läkare förena sin tjänstgöring där med ordinarie läkarjour vid annan sjukhusavdelning, sköterskor och vårdare kan hämtas från sjukhuset och sjukhusets övriga resurser – centrallaboratorium, kök, personallokaler o.s.v. – kan utnyttjas. Utredningen har från dessa förutsättningar upprättat ett lokalprogram för en akutklinik med 20 vårdplatser. Driftskostnader för en fullt utbyggd akutklinik enligt lokalprogrammet har beräknats till 1 266 000 kr. per år, varav 115 000 kr. avser kapitalkostnader exklusive gemensamhetskostnader. Beräkningen är i princip grundad på en organisation enligt vilken kliniken drivs som en självständig enhet. Eftersom själva läkarinsatsen avses ske genom någon form av anknytning till sjukhusets allmänna organisation, har utredningen dock inte räknat in läarkostnaderna i kalkylen. Utredningen räknar med ett behov av totalt ca 775 vårdplatser på de orter i landet där kliniker avses bli inrättade.

Utredningen anser att driftskostnaderna bör kunna reduceras både om en redan befintlig byggnad tas i anspråk för ändamålet och om akutkliniken förläggs i anslutning till en alkoholpoliklinik, varigenom personalen kan utnyttjas mera rationellt. Kostnaden för uppförandet av en klinik av det slag som avses i lokalprogrammet har av utredningen – exklusive kostnader för bl. a. yttre arbeten – beräknats till 1 250 000 kronor med utgångspunkt i prisläget den 1 april 1967.

På mindre orter, som inte har tillräckligt underlag för inrättandet av särskilda akutkliniker, måste omhändertagandet ordnas på annat sätt. Därtill kommer att utbyggnaden av akutkliniker måste ta avsevärd tid. Om andra möjligheter inte står till buds, t. ex. att ordna med akutintag i anslutning till en alkoholpoliklinik, måste sålunda även i fortsättningen polisens förvaringslokaler tas i anspråk. Dessa bör enligt utredningen fortsättningsvis i mindre mån ha karaktären av arrester i traditionell mening. Utredningen förutsätter att lokalerna rustas upp, att ett fast samarbete etableras mellan polismyndigheten och läkare på orten samt att någon tjänsteman från nykterhetsnämnden intermittert stationeras hos polisen för att svara för den sociala sidan av verksamheten. Eftersom man enligt utredningen måste ut-

gå ifrån att det på en mängd platser åtminstone inte till en början kommer att kunna knytas någon läkare till polisstationen, är det vidare av vikt att berusade personer som är skadade eller misstänks vara sjuka inte transporterats till polisstationen. Enligt utredningens mening bör polisen efter övergången till det nya systemet därför i ökad grad bli inriktad på att i misstänkta fall föra fyllerister till sjukhus. Utredningen framhåller också vikten av att sådana arrangemang vidtas att man på sjukhusen kan på lämpligt sätt ta emot fyllerister som polisen för dit och behålla dem där för avgiftning.

Utredningen behandlar vidare frågan om förvaringstidens längd. Enligt utredningen kan med det nuvarande systemet inte några mera allvarliga invändningar riktas mot polisens praxis att sätta de omhändertagna på fri fot efter relativt kort tid. Utredningen anser det emellertid uppenbart att den nuvarande förvaringstiden om fem—sex timmar inte förslår, om omhändertagandena i fortsättningen skall bli av nykterhetsvårdande karaktär i stället för tämligen renodlat polisiära ingripanden. När det gäller personer som förs till akutklinik framhåller utredningen att tiden för vistelsen får bestämmas utifrån överväganden om klinikernas arbetsuppgifter och kapacitet. Från den enskilde patientens synpunkt är det emellertid samtidigt av vikt att han inte hålls kvar på kliniken längre än absolut nödvändigt. Det är dock enligt utredningen troligt att de omhändertagna kommer att acceptera även relativt långvariga förvaringstider under förutsättning att de får känslan att något verkligen uträttas på kliniken som är till nytta för dem.

Utredningen föreslår en längsta förvaringstid om i princip 24 timmar. En sådan ordning förutsätter bl. a. att en socialvårdstjänsteman kan finnas tillgänglig vid kliniken även på lördagar och söndagar och att nykterhetsvårds- och barnavårdsnämndernas expeditioner anordnar jourtjänstgöring eller åtminstone telefonjour. Utredningen räknar emellertid med att det kommer att finnas fall då 24-timmarsfristen inte räcker till. Förvaringstiden bör därför kunna utsträckas till högst 48 timmar. Som skäl för en sådan förlängning bör kunna åberopas att patienten även efter en klinikvistelse under 24 timmar inte är i ett sådant skick att han lämpligen bör tillåtas lämna kliniken. Även i det fallet att någon patient uttrycker önskemål om att få stanna kvar på kliniken i två hela dygn, bör detta kunna medges, om åtgärden är medicinskt eller socialt försvarlig och platsbrist inte lägger hinder i vägen.

Tiden 48 timmar är enligt utredningen en yttersta gräns för ett tvångsmässigt kvarhållande av patienten. Den bör inte överskridas ens om patienten uttryckligen begär det. Föreligger behov av längre vårdtid, bör han föras över till en annan vårdinrättning. Utredningen framhåller också att rätten att förlänga kvarhållningen utöver 24 timmar bör utnyttjas med stor försiktighet. Särskilt bör beaktas att många patienter har ett arbete att sköta och att de inte vill utebli från detta i onödan.

Utredningen anser att det från klinikverksamhetens synpunkt kan vara av betydelse att det finns en bestämmelse om minimitid för kvarhållandet att hänvisa till i de fall, då en patient kräver att få lämna kliniken men läkaren anser att patienten behöver stanna kvar. Kvarhållningstiden bör normalt inte vara kortare än åtta timmar. Denna gräns bör dock inte vara ovillkorlig. Föreligger särskilda skäl att släppa patienten tidigare bör detta kunna ske.

Det är enligt utredningen angeläget att man även på orter som inte utrustas med akutklinik får möjlighet att hålla kvar fylleristerna längre tid än nu. Utredningen förordar att fyllerister som placeras i polisens förvaringsutrymmen skall kunna hållas kvar i högst 24 timmar. Denna förvaringstid bör under samma förutsättningar som i fråga om akutkliniker kunna förlängas till 48 timmar. 24-timmarsfristen bör dock här i regel betraktas som maximitid. En fyllerist skall också släppas före fristens utgång om anledning saknas att hålla honom kvar längre. Av betydelse är först och främst att fylleristen får stanna kvar så länge, att hans återställarebehov är eliminerat och hans fysiska och sociala situation har blivit någorlunda klarlagd.

24-timmarsfristen bör också medföra, att man inte släpper ut någon mitt i natten. Den som är omhändertagen kl. 23.00 skall enligt utredningsförslaget i princip alltid kunna hållas kvar till kl. 06.00 följande dag, såvida det kan ske utan olägenhet för honom.

De regler om omhändertagande och förvaring som följer av utredningens ställningstaganden har i utredningsförslaget sammanförts till en särskild lag om omhändertagande och behandling av berusade personer. Utredningen föreslår att 1841 års förordning upphävs vid den nya lagens ikraftträdande.

3.2 Fylleristraflet

Genom inrättandet av ett system med akutkliniker uppnår man enligt utredningen att fylleristerna tas om hand under humana former och underkastas socialmedicinsk behandling i ett stadium av akut alkoholförgiftning. Det kan enligt utredningen med fog göras gällande att den positiva inställningen till klinikverksamheten och möjligheterna till fortsatt samarbete med de omhändertagna kommer att försvåras om behandlingen förbinds med en straffrättslig påföljd. Det ligger nämligen en motsättning i att å ena sidan betrakta fylleriet som ett sjukligt beteende som påkallar medicinsk behandling och att å andra sidan straffbelägga samma beteende.

Utredningen diskuterar ingående fylleristraflets betydelse från olika synpunkter. När det gäller den allmänt återhållande effekt som man har velat tillskriva straffet menar utredningen att man på många håll har lagt en mycket vid innebörd i begreppet straff. Vad som ofta har avsetts är hela den samlade reaktionen från samhällets sida mot fylleristen och fylleriets sociala och psykologiska verkningar. Utredningen tänker här på själva po-

lisingripandet och vad detta för med sig samt på den registrering och de rättsverkningar av olika slag som följer på en fylleridom. Själva bötesstraffet torde enligt utredningen allmänt betraktas som en mindre ingripande åtgärd. Ett bötesbelopp på 50 kr. torde inte kännas särskilt betungande för folk i allmänhet. Utredningen avvisar tanken på en skärpning av straffet i syfte att ge detta en mera allmänpreventiv effekt. Redan det förhållandet att straffet måste sättas i rimlig proportion till förseelsens art medför en begränsning av möjligheterna att höja bötesstraffet. Det måste enligt utredningen också bli fråga om en avsevärd höjning för att man skall kunna tala om ett kännbart straff. En sådan höjning skulle framför allt komma att drabba låginkomsttagare och bli särskilt kännbar för återfallsfyllerister som samlar på sig många bötesstraff. I flertalet fall skulle det visa sig utslutet att driva in böterna och straffet skulle närmast framstå som ett slag i luften.

Det förhåller sig vidare enligt utredningen så att det främst är socialt avsigkomna personer och personer i den lägsta socialgruppen som tas om hand för fylleri. Personer som kan visa upp en respektabel social ställning undgår däremot i stor utsträckning polisingripande på grund av berusning. Skillnaden beror framför allt på var de uppehåller sig. Det är, framhåller utredningen, otillfredsställande att straffet på detta sätt drabbar endast den del av de akut berusade som uppfyller lagens förutsättningar för omhändertagande, beroende på skillnader i social och ekonomisk status. Lagstiftningen kan med rätta komma att uppfattas som en klasslagstiftning av dem som blir omhändertagna.

Enligt vad utredningen sammanfattningsvis anför finns det mycket som talar för att fylleristrafvet som sådant inte har några egentligt allmänpreventiva effekter. Utredningen menar därför att det inte kan vara sakligt motiverat att återropa straffets allmänverkan som skäl mot en avkriminalisering. Inte heller kan straffet antas ha någon nämnvärt avhållande effekt på fylleristklientelet. Den höga återfallsfrekvensen och den bild som man genom olika statistiska undersökningar får av klientelet ger vid handen att straffet i flertalet fall får anses ändamålslost. I de fall där fylleristen inte har återfallit efter en fylleriförseelse eller denna eljest kan betraktas som en enstaka företeelse -- fall som relativt sett torde vara sällsynt förekommande -- finns det inget som motsäger att utvecklingen skulle ha gått i samma riktning oberoende av de utdömda fylleriböterna. Med den ändrade sociala grundsyn och den ökade förstäelse för den medicinska aspekten på alkoholismen som kännetecknar nutidsmänniskan är enligt utredningen bestraffningen av fylleriet otidsenlig och ändamålslös samt oförenlig med samhällets strävanden att komma till rätta med alkoholproblemen. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen i 16 kap. 15 § BrB helt upphävs.

När det gäller avkriminaliseringens straffrättsliga konsekvenser tar utredningen särskilt upp frågan om gränsdragningen mellan fylleri och förgelseväckande beteende samt den betydelse denna kan ha vid en avkriminalisering av fylleriet.

Enligt utredningen synes i praxis ha utbildat sig den ordningen att en fyllerist, som uppträder allmänt förargelseväckande t. ex. genom att skräna, antasta förbipasserande eller lägga sig på gångbanan, i allmänhet endast blir åtalad för fylleri. oaktat hans uppträdande även kan uppfylla rekvisiten för förargelseväckande beteende. I själva verket synes i många fall fylleristens uppträdande kvalificera honom till ansvar även för en rad andra straffbelagda gärningar, t. ex. missfirmelse mot tjänsteman, våldsamt motstånd eller beljugande av myndighet. Den straffrättsliga bedömningen av fylleristerna kännetecknas emellertid av stor tolerans och överseende, vilket hänger samman med att fylleristens beteende i regel måste ses som en direkt följd av hans akuta förgiftningstillstånd.

Den uppfattningen har framförts att en avkriminalisering av fylleriet skulle leda till att fylleristen i stället ställs till ansvar för förargelseväckande beteende. Enligt utredningen kan en sådan uppfattning inte godtas. Efter upphävandet av fylleriparagrafen skall givetvis inte de beteenden som nu anses falla inom fylleriets rāmärken bestraffas. Gör sig däremot fylleristen skyldig till sådana gärningar som man inte kan överse med på grund av hans berusning, dvs. gärningar vilka nu bestraffas särskilt utöver fylleriet, bör han inte heller i fortsättningen undgå ansvar härför. Det är således inte fråga om att ändra den rättstillämpning som har vunnit insteg.

Det torde inte vara möjligt att i detalj precisera vad som skall anses falla inom fylleriets straffria område. Så mycket är emellertid enligt utredningen klart att den som tas om hand för fylleri, därför att han vinglar omkring på gångbanan, provocerar till meningslösa samtal med obekanta eller kanske för ett högljutt och störande tal, inte bör åtalas för förargelseväckande beteende. Enligt utredningens mening bör den ändrade grundsyn som präglar förslaget om omhändertagande av fyllerister också komma till uttryck på det sättet, att de typiska dragen i fylleristens uppträdande accepteras som utslag av hans sjukdomstillstånd. Sådana beteendeyttringar kan efter reformens genomförande inte anses vara ägnade att väcka förargelse hos allmänheten.

Med hänsyn till det anförda finner utredningen inte anledning att föreslå någon ändring av nuvarande bestämmelse om förargelseväckande beteende.

Utredningen anser att vad som sagts om förargelseväckande beteende i viss utsträckning också kan gälla andra straffbara inslag i fylleristens beteende, främst sådana som behandlas i 17 kap. BrB (brott mot allmän verksamhet). Utredningen tror inte heller att polisen efter en avkriminalisering kommer att bli mera benägen än tidigare att rapportera sådana inslag i fylleristens allmänna uppträdande.

3.3 Fylleri på militärt område m. m.

Utredningen anser att de grundläggande synpunkter som den lägger på frågan om omhändertagande av berusade personer i allmänhet också gäller militära fyllerister. Dessa bör följaktligen i framtiden tas om hand och behandlas på samma sätt som andra fyllerister. Utredningen anser det inte realistiskt att föra omhändertagna berusade militärer till förbandens sjukvårdsavdelningar. Inte heller i övrigt torde det finnas förutsättningar för att med utnyttjande av de militära personalvårdande resurserna skapa en särskild form för omhändertagande och behandling av detta klientel i enlighet med utredningens intentioner. Man bör i stället inrikta sig på att utnyttja de allmänna akutklinikerna på platser, där sådana inrättas. Någon skillnad i behandlingen av militära och civila fyllerister på sådana kliniker skall givetvis inte finnas.

På orter där akutkliniker inte inrättas står valet mellan förvaring i polisarrest och militärhåkte. Eftersom militärhäkterna inte kan tillgodose de krav som bör ställas på förvaringslokaler för akut berusade, förordar utredningen att de inte annat än i rena undantagsfall används för sådant ändamål. Även under övergångstiden, innan polisarresterna har hunnit rustas upp och behandlingen kan ske enligt den föreslagna ordningen, bör de militära fylleristerna enligt utredningens mening förvaras hos polisen i stället för i militärhåkte. Det avgörande skälet härtill är att polisen i högre grad än vaktpersonalen vid militärförband har erfarenhet av fylleristklientelet, har bättre förutsättningar att övervaka de omhändertagna samt bättre kan bedöma hur pass allvarligt en omhändertagens tillstånd är och om han behöver läkarvård.

Även de som tas om hand inom militärt område bör enligt utredningen föras till akutklinik eller polisarrest och inte placeras i militärhåkte. Transporten till akutklinik eller polisarrest bör i sådana fall ombesörjas av militär personal.

När det gäller själva kriminaliseringen av det militära fylleriet saknas enligt utredningens mening också bärande skäl för att lägga andra synpunkter på bestraffningen av fyllerister som är klädda i uniform, när de tas om hand på allmän plats, än på reaktionen mot fyllerister i allmänhet. De allmänna synpunkter som utredningen lägger på frågan om avkriminaliseringen av fylleriet gäller även militärer som tas om hand på grund av att de uppträder berusade, vare sig det sker på militärt område eller inte. Den omständigheten att vederbörande är klädd i uniform bör inte leda till annan bedömning. Enligt utredningens mening måste sålunda avskaffandet av det allmänna fylleristrafvet få till följd att även den speciella straffbestämmelsen om fylleri i 21 kap. 15 § BrB upphävs.

3.4 Förfarandet med alkoholhaltiga drycker m. m.

Den omständigheten att fylleriet inte längre skall vara straffbart bör enligt utredningen inte medföra någon ändring i gällande ordning i vad denna innebär att alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos en omhändertagen berusad person skall tas ifrån honom. Det skulle visserligen vara tänkbart att reglera denna fråga i den särskilda förverkandelagen och låta prövningen av frågor om förverkande ankomma på åklagare. En sådan ordning skulle dock enligt utredningen vara föga ändamålsenlig. Att den omhändertagne skall lämna ifrån sig medförda rusdrycker och andra berusningsmedel är enligt utredningen självklart. Lika självklart är det att denna egendom inte skall lämnas tillbaka till honom när omhändertagandet upphör. Enligt utredningens mening bör det också vara möjligt att genom ett smidigt och mindre formellt förfarande utan åklagares medverkan fränhända den omhändertagne dessa berusningsmedel. Utredningen förordar att frågan regleras på samma sätt som gäller för omhändertagande av rusdrycker enligt 63 § Nvl, dvs. utan något formellt förverkandeförfarande. I den föreslagna lagen om omhändertagande och behandling av berusade personer har därför en bestämmelse med denna innebörd tagits in.

3.5 Avkriminaliseringens rättsverkningar

Utredningen framhåller inledningsvis att fylleridomen f. n. utgör det faktum på vilket myndigheterna kan grunda ingripanden av olika slag, t. ex. tvångsåtgärder enligt Nvl och beslut om återkallande av körkort. Ett genomförande av förslaget om fylleristrafrets avskaffande medför under sådana förhållanden att den nuvarande grunden för dessa och andra liknande rättsverkningar rycks undan. Avkriminaliseringen för med sig att beslutet om omhändertagande i fortsättningen kommer att bli det enda konstitutiva faktum, till vilket sådana rättsverkningar kan knytas.

När det gäller fylleriindikationen som underlag för tvångsåtgärder enligt Nvl anser utredningen att det från principiell synpunkt i och för sig är oriktigt att i fortsättningen låta ett fylleriomhändertagande tjäna som ett självständigt tecken på alkoholmissbrukets art och omfattning. Upprepade omhändertaganden ger visserligen anledning till misstanke att det bakom fyllerierna ligger ett allvarligt alkoholmissbruk. Det är emellertid inte möjligt att ens av ett dokumenterat återfall i fylleri alltid dra den slutsatsen att klienten är hemfallen åt alkoholmissbruk. Ett sådant konstaterande förutsätter att man skaffar sig en allsidig bild över klientens levnadsförhållanden. Även från behandlingssynpunkt måste man enligt utredningen hysa betänkligheter mot att lägga ett beslut om omhändertagande av den akut berusade till grund för nykterhetsvårdande tvångsåtgärder. Framför allt gäller detta då omhändertagandet sker på akutklinik.

Det finns alltså enligt utredningens mening starka skäl som talar mot att införa en omhändertagandeindikation i stället för fyllerindikationen. Frågan har emellertid en praktisk nykterhetsvårdande aspekt som inte bör undanskymmas. Som systemet f. n. är utformat skulle det sannolikt möta stort motstånd från de på fältet verksamma nykterhetsvårdande organens sida, om fyllerindikationen avskaffades utan att någon annan specialindikation sattes i dess ställe. Frågan om ett slopande av ifragavarande indikation bör enligt utredningen därför behandlas i ett större sammanhang.

Utredningens förslag i denna del innebär sålunda att en motsvarighet till fyllerindikationen bibehålls t. v. Dess tillämpning avses bli beroende av att någon minst tre gånger under de två senast förflutna åren har uppträtt så berusad av alkoholhaltiga drycker att han har tagits om hand av polisen. Utredningen konstaterar att man därmed åstadkommer en utvidgning av tillämpningsområdet för nykterhetsnämndens tvångsingripanden, eftersom nämnden enligt nuvarande ordning endast kan grunda sina beslut på sådana omhändertaganden som har föranlett lagföring och straff. Denna utvidgning står dock i överensstämmelse med fyllerindikationens syfte. Det är ju inte lagföringen som sådan utan det konstaterade alkoholmissbruket som är relevant från nykterhetsnämndens synpunkt. En av de nuvarande bristerna i fyllerindikationen anses just ligga i begränsningen av dess tillämpningsområde.

Utredningen framhåller att en förutsättning för tillämpningen av fyllerindikationen liksom nu bör vara att klienten är hemfallen åt alkoholmissbruk. Att någon vid tre återkommande tillfällen har tagits om hand för fyleri är inte tillräcklig grund för att han skall anses hemfallen. Härutöver måste krävas att de omständigheter som lett till fylleriomhändertagandena ingår som led i en allmän misskötsamhet i nykterhetshänseende. En undersökning av de närmare levnadsförhållandena i det enskilda fallet är därför nödvändig för att nämnden skall få ingripa med stöd av fyllerindikationen.

Utredningen är inte enhällig i denna fråga. Ledamöterna Larnstedt och Wiklund anser att fyllerindikationen, som inte grundar sig på något konstaterat vårdbehov, bör tas bort i samband med att fylleristrafvet försvinner. Man kan annars befara att positiva attityder till vården på akutklinik kommer att motverkas genom att de omhändertagna vet att vården kan komma att åberopas för vidtagande av tvångsåtgärder. Från ren vårdsynpunkt ter det sig för reservanterna också orimligt att vidtagna vårdåtgärder i ett senare skede skall kunna läggas till grund för tvångsåtgärder, t. ex. tvångsingtagning på vårdanstalt.

I fråga om anmälningsskyldigheten enligt 10 § NvI anser utredningen – som i detta avseende är enhällig – att den nuvarande skyldigheten för polis och åklagare att lämna underrättelse till nykterhetsnämnd inte i och för sig bör slopas enbart av den anledningen att fyllerister i fortsättningen tas om hand på kliniker i stället för på polisstationer. Anmälningsskyldigheten bör emellertid anses fullgjord i och med att den omhän-

dertagne sammanträffar med den på kliniken stationerade socialassistenten. Den för polisen stadgade anmälningsskyldigheten kommer sålunda i fortsättningen endast att gälla fall då fylleristen inte tas om hand på klinik och inte heller i samband med omhändertagandet och vistelsen i polisarest sammanträffar med socialvårdsfunktionär.

Beträffande frågan om ett fylleriomhändertagandes betydelse för rätten att erhålla eller behålla körkort framhåller utredningen till en början att körkortsmyndighetens ingripande i anledning av en fylleriförseelse f. n. av de flesta människor säkerligen uppfattas som ett särskilt straff vid sidan om de böter som kan följa på förseelsen. Man kan enligt utredningen inte heller fränkänna körkortsmyndigheternas verksamhet viss preventiv betydelse i kampen mot alkoholmissbruket.

Enligt utredningen har uppfattningen att fylleriet bör leda till någon form av ingripande från körkortsmyndighets sida blivit allmänt vedertagen, och det torde inte nu finnas anledning att göra en annan bedömning än den som har kommit till uttryck i förarbetena till gällande regler. Utredningen framhåller dock att det ligger en viss fara i att schematiskt inordna fylleristklientelet under kategorien "opålitliga ur trafiksäkerhetssynpunkt". Från medicinskt håll har påpekats att en person med alkoholproblem likväl kan äga ansvar och omdöme nog att ställa stränga krav på nykterhet i trafiken. Man kan därför inte bortse ifrån att en och annan person med nykterhetsanmärkning kan komma att inträngas under nämnda kategori utan att han i verklig mening är att anse som trafikfarlig. Eftersom körkortsmyndigheterna skall grunda sina beslut på en allmän genomgång av vederbörandes personliga förhållanden, synes dock hänsyn i särskilda fall kunna tas till en sådan beaktansvärd inställning hos en förare, om den tillförlitligen kan dokumenteras. Utredningen framhåller även betydelsen av att körkortsmyndigheterna vid sin prövning kan beakta när en person visar vilja att söka komma till rätta med sina alkoholproblem och självmant underkastar sig behandling som innebär fortsatt avhållsamhet. Det är av vikt att en sådan person vinner förtroende, och körkortet kan i vissa fall utgöra ett stöd för honom, vilket kan ha stor betydelse från behandlingssynpunkt.

Utredningen anser sålunda att fylleristrafkets avskaffande inte bör medföra någon ändring för körkortsmyndigheternas prövning. De rättsverkningar i körkortshänseende som nu knyts till en ådömd fylleriförseelse bör i fortsättningen i stället hänföras till ett omhändertagande på grund av berusning. Av utredningens ställningstagande följer att länsstyrelsen bör underrättas om inträffade fylleriomhändertaganden. Skyldigheten att göra anmälan härom bör inte åvila personalen på en akutklinik utan i stället läggas på polismyndigheten. Det ligger helt i linje med dess verksamhet att till annan myndighet anmäla uppdagade missförhållanden. Härtill kommer att det i första hand är polisen som arbetar för att trafiksäkerhetens krav skall tillgodoses, vilket är grunden för anmälningsskyldigheten. Anmälan till länsstyrelsen bör göras av vederbörande polisbefäl så snart som möjligt ef-

ter det att någon som veterligen innehar körkort rapporterats ha blivit omhändertagen på akutklinik. Sker omhändertagandet hos polisen bör det åligga polisbefäl som har meddelat beslut om intagningen att också svara för körkortsanmälan.

Även i denna fråga föreligger en reservation inom utredningen. Ledamoten Myhrman har sålunda — med instämmande från en av utredningens experter, förste sekreteraren Gunnar Danielsson — framhållit att den ledande tanken i utredningens hela arbete har varit att ersätta en äldre tids bestraffning av fylleristen med en ändamålsenlig vård. Under sådana förhållanden bör man även befria fylleristen från vissa andra sanktioner. Dit hör främst fylleriets återverkan på körkortsinnehav. I det moderna samhället, där innehav av körkort mycket ofta utgör ett villkor för att en människa skall kunna fullgöra sitt yrke, innebär en körkortsindragning ett hot mot vederbörandes existens. Gentemot en körkortsindragning väger ett bötesstraff fjäderlätt. Enligt reservationen är det högst tvivelaktigt om indragning av körkort i samband med fylleri som inte har med förande av motorfordon att göra fyller någon trafiksäkerhetsfrämjande funktion som står i rimlig relation till det allvarliga ingreppet. En körkortsindragning kan också i hög grad försvåra rehabiliteringen av en person som behandlas för alkoholsjukdom.

När det gäller frågan om den automatiska avstängningen från rusdrycksinköp anser sig utredningen inte böra pröva den mera vittomfattande frågan, nämligen om ett avstängningsförfarande som sådant är motiverat i kampen mot alkoholmissbruket. Utgångspunkten för utredningens överväganden blir därför att nykterhetsvårdsfall och personer som har gjort sig skyldiga till olovlig överlåtelse och innehav av rusdrycker även i fortsättningen skall kunna bli föremål för avstängning från rätten att inköpa sådana varor.

Utredningen framhåller att det vid den automatiska spärrningen inte sker någon prövning av lämpligheten av en avstängning i det enskilda fallet. Denna form av spärrning ger sålunda stort utrymme åt tillfälligheternas spel. Det kan vara en tillfällighet om ett upprepat fylleri ligger inom eller utom tolv månadersperioden. Det kan också vara en tillfällighet om en berusad person i det ena eller andra fallet omhändertas och sakfälls för fylleri. Härtill kommer att man inte har någon säker garanti för att de spärrade personerna alltid har så allvarliga alkoholproblem att en avstängning är motiverad. Den aktuella situationen kan vara en helt annan när avstängningen träder i kraft än vid tiden för förseelsen. Slutligen får man räkna med att personer som är alkoholmissbrukare men är mera socialt anpassade undgår att bli omhändertagna av polisen och alltså inte blir avstängda.

Utredningen anser sig vidare kunna konstatera att den automatiska spärrningen av fyllerister och personer som har begått rattfylleri och rattonykterhet inte har haft någon egentlig effekt. Den har i varje fall inte satt några positiva spår i fylleristatistiken. Mot bakgrund härav kan man en-

ligt utredningen sätta i fråga om den automatiska spärrningen av fyllerister fyller någon verklig uppgift. Enligt utredningens mening kan det inte vara försvarligt att vidmakthålla denna ordning som kräver en särskild administration och därmed förbundna kostnader, om den inte kan sägas vara ett verksamt medel i kampen mot alkoholmissbruket. Med den erfarenhet man har av det faktiska utfallet kan fyllerispärrningarna närmast betraktas som ett slag i luften.

Utredningen anser att avkriminaliseringen av fylleriet bör leda till att den automatiska spärrningen av fyllerister och personer som har begått trafiknykterhetsbrott upphör. Man bör i stället räkna med att de personer som vid upprepade tillfällen tas om hand på grund av berusning och från nykterhetsvårdande synpunkt anses böra hindras från fortsatt åtkomst av rusdrycker efter prövning i varje särskilt fall kan bli föremål för avstängning. Det bör sålunda ankomma på nykterhetsnämnd att, sedan underrättelser har inkommit om verkställda omhändertaganden, pröva om en avstängning är motiverad. Avstängningen får här ses som ett led i den behandling som nykterhetsnämnden finner erforderlig.

3.6 Registrering av omhändertaganden

Utredningen ställer inledningsvis frågan om man efter fylleristrafkets avskaffande behöver föra ett centralt register över de personer som tas om hand på grund av akut berusning. Behovet av ett sådant register är, menar utredningen, framför allt avhängigt av vilka rättsverkningar som skall förbindas med ett omhändertagande av en berusad. Utredningen hänvisar i detta avseende till att den har ansett vissa sådana rättsverkningar ofrånkomliga. Utredningen har sålunda inte funnit det möjligt att slopa fyllerindikationen enligt Nyl och inte heller velat förorda att fylleriet i fortsättningen fränkänns betydelse i körkortsärenden.

Utredningen konstaterar att dess ståndpunkt i fråga om fylleriets rättsverkningar leder till att man även efter avkriminaliseringen måste ha tillgång till ett centralt register över inträffade fyllerifall. I stället för registrering av avdömda fylleriförseelser blir det fråga om registrering av beslutade omhändertaganden av berusade personer, vare sig omhändertagandet sker på akutklinik eller i polisens förvaringslokaler. Detta medför en utvidgning av nuvarande registrering. F. n. blir nämligen endast de som genom lagakraftvunna domar har fällts till ansvar för fylleri registrerade. När åklagaren meddelar åtalseftergift eller när ett omhändertagande för fylleri av annan grund inte leder till straff, sker däremot ingen anmälan till det särskilda straffregistret. Utredningens förslag innebär vidare att de som anträffas på enskild plats skall kunna tas om hand för vård och behandling. De som omhändertas på sådan plats undgår för närvarande straff och faller alltså utanför den centrala registreringen.

En central registrering av alla omhändertaganden för fylleri förutsätter

en anmälningsskyldighet. Enligt vad utredningen framhåller i annat sammanhang bör de befattningshavare som skall svara för den socialmedicinska vården av de omhändertagna på akutklinik i största möjliga utsträckning befrias från administrativa göromål. Det är vidare från behandlings-synpunkt angeläget att deras verksamhet inte kopplas samman med fylleriets rättsverkningar, t. ex. körkortsindragning, nykterhetsvårdande tvångs-åtgärder o. d. Enligt utredningens mening talar därför alla skäl för att det bör vara polisens sak att svara för dessa anmälningar till registret. Anmälan bör ske så snart som möjligt efter det att beslut har fattats om kvarhållande av den omhändertagne på akutklinik eller i polisarrest.

Utredningens ståndpunkt i fråga om ett omhändertagandes återverkan i körkortshänseende leder vidare till att anteckning i körkortsregistret skall ske i de fall då körkortshavare tas om hand på grund av akut berusning.

3.7 Domstolsprövning av omhändertagande

Utredningen framhåller att ett omhändertagande av en berusad person innebär ett frihetsberövande som kan få betydande konsekvenser för den enskilde. Beslutet om omhändertagande måste därför vara väl underbyggt. Den omhändertagne bör enligt utredningen ha möjlighet att få ett sådant beslut omprövat. Detta är ett rättssäkerhetskrav som kan sägas gälla alla frihetsberövanden. Eftersom omhändertagandet kan föra med sig rättsverkningar som sträcker sig längre än själva frihetsberövandet, finns det i detta fall särskilt starka skäl att tillgodose kravet på en sådan rätt till överprövning. Utredningen förordar därför att ett särskilt överprövningsinstitut införs.

Med hänsyn bl. a. till att överprövningen i stor utsträckning kommer att innefatta bevisvärdering talar enligt utredningen övervägande skäl för att överprövningen förläggas till allmän domstol.

Överprövningsinstitutet avser att tillgodose den enskildes rätt att få förutsättningarna för omhändertagandet och indirekt även därmed följande rättsverkningar lagligen pröva. Domstolen bör således enligt utredningen ha att bedöma om det har förelegat ett sådant akut vårdbehov att ett samhällsinslag har varit motiverat.

Initiativet till domstolsprövning skall enligt utredningsförslaget komma från den omhändertagne. I fråga om själva förfarandet bör lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden vara tillämplig. Den som påkallar prövning bör ansöka härom inom tre veckor från omhändertagandets upphörande. Enligt utredningen har man anledning förmoda att sådan prövning kommer att påkallas i mycket ringa utsträckning.

Domstolens prövning skall enligt utredningen utmynna i en förklaring huruvida omhändertagandet har varit lagligen grundat. Mot beslutet bör talan kunna föras i hovrätten, som enligt utredningens mening bör vara sis-

ta instans. Om domstolen förklarar att förutsättningar har saknats för omhändertagande skall detta enligt utredningsförslaget medföra att alla rättsverkningar som är förbundna med omhändertagandet upphör.

4 Remissyttrandena

4.1 Omhändertagande av berusade personer

Utredningens ståndpunkt att fyllerister liksom hittills måste tas om hand i någon form genom samhällets försorg har inte föranlett någon erinran från remissinstansernas sida. Även utredningens ställningstagande att det också i fortsättningen bör ankomma på polisen att verkställa sådana omhändertaganden har allmänt accepterats vid remissbehandlingen. *Stadsfullmäktige i Stockholm* anser dock att det hade varit önskvärt med ett alternativt förslag till lösning av sistnämnda fråga. En möjlig väg skulle enligt *stadsfullmäktige* vara att bygga ut den uppsökande och uppspårande verksamhet som i viss omfattning redan bedrivs genom de sociala myndigheternas försorg. Som komplement till polisens omhändertagande skulle en sådan verksamhet ha visst psykologiskt värde av betydelse för den fortsatta vården. Liknande synpunkter framförs av *stadsfullmäktige i Malmö* och *Svenska sjuksköterskeföreningen*.

När det gäller förutsättningarna för omhändertagande betonas allmänt i remissyttrandena vikten av att bestämmelserna blir så utformade att de ger klara anvisningar till polisen om när ett omhändertagande får ske. Utredningens förslag kritiserar från denna synpunkt av flera remissinstanser, bl. a. *RÅ, kriminalvårdsstyrelsen, RPS, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Västmanlands och Västernorrlands län, stadsfullmäktige i Uddevalla och Sundsvall* samt *Föreningen Sveriges polismästare*. Kritiken gäller därvid mindre utredningens allmänna uttalanden än det föreslagna författningsmässiga kriteriet för ett omhändertagande, nämligen att någon är så berusad att han bedöms vara i behov av vård.

RPS anser att ett polisiärt ingripande inte bör få grundas på andra omständigheter än sådana yttringar av berusning som innebär ett ordningsstörande uppträdande. Det är enligt styrelsen helt uteslutet att den enskilde polismannen i varje särskilt fall skall göra en socialmedicinsk bedömning. Detta medför en risk för ojämnhet i handlandet som inte kan anses vara förenlig med våra krav på rättssäkerhet. Av samma anledning måste det – med hänsyn till en omhändertagens rätt att få veta anledningen till ingripandet – ges klara och objektiva regler om förutsättningarna för ett omhändertagande. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Västmanlands län* som också betonar vikten av en samordning med övriga föreskrifter om polisens befogenhet till omhändertaganden. Även *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus* och *Västernorrlands län, stadsfullmäktige i Sundsvall* och *länsnykterhetsnämnden i Kopparbergs län* framhåller sär-

skilt de svårigheter som uppkommer för den enskilde polismannen när det gäller att avgöra om en berusad person är i behov av omedelbar vård. *Föreningen Sveriges polismästare* påpekar att förslaget i denna del ger utrymme för många individuella tolkningar som bl. a. kan baseras på vederbörandes grundinställning till spritmissbruk över huvud taget.

Stadsfullmäktige i Uddevalla befarar att de föreslagna bestämmelserna kommer att väsentligt inskränka möjligheterna att omhänderta och behandla fylleriklientelet. Samtidigt som en avkriminalisering av fylleriet ter sig önskvärd är det från samhällets synpunkt angeläget att berusade personer blir omhändertagna för vård. Det är allmänt känt att dessa eljest ofta genom sitt uppträdande skapar otrevnad, uppträder störande, visar aggressivitet eller i vissa fall uppträder våldsamt mot andra såväl på allmänna platser som i hemmet. Man kan inte heller bortse ifrån att fylleriomhändertaganden är en god brottsförebyggande verksamhet. Genom ett omhändertagande minskar man även risken för att den berusade själv kommer till skada fysiskt, psykiskt och socialt. Normerna för omhändertagande har också betydelse för den allmänna uppfattningen om vilken grad av påverkan som är tolerabel i samhället. Stadsfullmäktige framhåller att om fyllerister i större utsträckning än hittills får uppehålla sig på offentliga platser utan att bli omhändertagna, så kommer detta i realiteten att betraktas som en samhällets sanktion av ett sådant beteende. Motsvarande uppfattning redovisas av *länsstyrelsen i Västerbottens län*.

Några remissinstanser anser att grunderna för omhändertagande bör knytas till de förutsättningar som f. n. gäller för att någon skall kunna dömas för fylleri, nämligen att vederbörande uppträder så berusad att det framgår av hans åtbörder och tal. Förslag i denna riktning framställs av *RÅ* samt *länsnykterhetsnämnderna i Kopparbergs och Norrbottens län*. Ett annat förslag förs fram bl. a. av *överåklagaren i Stockholm* och *Föreningen Sveriges polismästare*. Dessa instanser anser att indikationerna för omhändertagande bör vara att vederbörande är så berusad att han inte kan ta vård om sig själv eller uppenbarligen utgör en fara för sig själv eller andra eller också uppträder på ett sätt som är störande för den allmänna ordningen. Enligt föreningen stämmer dessa indikationer överens både med polispraxis och allmän uppfattning. *RFHL* och *RFMA* understryker i sitt gemensamma yttrande att ingripanden bör begränsas till sådana fall då den omhändertagne antingen klart är i behov av vård eller också är så störande eller farlig att han måste omhändertas till skydd för andra personer eller annans egendom.

Utredningens förslag att omhändertagande på grund av berusning i princip skall kunna ske även på enskilt område har utan närmare kommentarer tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *Göta hovrätt*, *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, *länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län*, *stadsfullmäktige i Norrköping*, *Helsingborg* och *Sundsvall*, *nykterhetsnämnden i Jönköping* och *SSUH*.

Förslaget i denna del avstyrks av *RA* som framhåller att i de fall då omhändertagande på enskild plats enligt utredningens mening bör ske torde ingripande kunna äga rum med stöd av Pl och Nvl. Också ett flertal andra remissinstanser anser att förslaget i föreliggande utformning inte kan godtas. Sålunda anser *Svea hovrätt* att den föreslagna möjligheten till omhändertagande på enskilt område inger betänkligheter. Hovrätten kan medge att en sådan möjlighet skulle fylla ett behov i fråga om portgångar och andra till allmänt eller fleras gemensamma begagnande upplåtna platser och lokaler. Men att omhändertagande av någon i hans eget hem — utan att han misstänks för brott eller uppträder ordningsstörande — blott för att han är berusad till övermått måste anses strida mot privatlivets helgd och kan enligt hovrättens mening inte godtas. Av samma skäl ställer sig *RPS* i princip avvisande till förslaget. *RPS* framhåller att förslaget innebär en väsentlig utvidgning av polisens åliggande och ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten. Även om behov kan föreligga att göra ingripanden i portgångar, rivningshus o. d. torde det inte vara riktigt att ge polisen befogenhet att ingripa i annans hemvist enbart för att tillgodose ett vårdbehov.

Även *TCO* anmäler allvarliga betänkligheter mot förslaget att det skall vara möjligt att på enskild plats omhänderta berusade personer. Förslaget är enligt *TCO* alltför allmänt utformat och kan leda till orimliga ingripanden på enskilda områden. Otvetydiga och restriktiva anvisningar måste upprättas till förhindrande av orättmätiga ingrepp. *TCO* anser att omhändertaganden på enskilt område bör ske endast efter frivillig överenskomelse eller i de fall det fordras till skydd för person eller egendom eller förhindrande av brottslig gärning.

Risken för ej önskvärda integritetskränkningar betonas också av *överåklagaren i Stockholm* som å andra sidan anser det vara välmotiverat att lagen ger möjlighet att omhänderta berusade som obehörigen uppehåller sig i privata trädgårdar, portgångar och liknande till allmän plats gränsande utrymmen. De bestämmelser som utformas i ämnet bör enligt överåklagaren göra det möjligt att företa omhändertaganden på sådana platser men utesluta ingripanden mot personer som uppehåller sig i privata hem. Att befogenheten till omhändertagande på enskilt område bör uttryckligen begränsas på liknande sätt förordas också av *länsstyrelsen i Örebro län*, *länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län*, *polismästaren i Västerås distrikt*, *stadsfullmäktige i Örebro*, *Svenska kommunförbundet* och *Svenska nykterhetsvårdsförbundet*.

Förslaget att personer som har berusat sig med annat medel än alkohol skall få tas om hand under samma förutsättningar som alkoholberusade har i allmänhet inte föranlett några erinringar från remissinstansernas sida. Från flera håll ifrågasätts dock lämpligheten av att sammanföra narkotikaberusade och alkoholberusade. Därvid understryks bl. a. att narkotikamissbrukare kräver en avgiftningsperiod av en helt annan omfattning än vad som behövs för en person som berusat sig med alkohol. Bl. a.

socialstyrelsen framhåller vikten av att en integrering sker med annan vård av narkotika- och läkemedelsmissbrukare.

När det gäller förvaringen av de omhändertagna instämmer ett stort antal remissinstanser i utredningens kritik av rådande förhållanden. Förvaringen i polisarrester beskrivs därvid allmänt som otidsenlig och ineffektiv. Den nuvarande ordningen kritiseras från dessa synpunkter särskilt av *RÅ*, *RPS*, *länsstyrelserna i Älvsborgs och Jämtlands län*, *Blekinge läns*, *Västernorrlands läns* och *Kalmar läns södra landsting*, *länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län*, *SACO*, *Svenska kuratorsföreningen* och *SSUH*.

Utredningens förslag om inrättande av särskilda akutkliniker för förvaringen av akut berusade personer tillstyrks i princip av ett stort antal remissinstanser. I flera yttranden lovordas det arbete som ligger till grund för utredningsförslaget i detta avseende.

RÅ framhåller sålunda att inrättandet av särskilda kliniker med ett genomtänkt och välplanerat behandlingsprogram motsvarar högt ställda krav på vården av här ifrågavarande personer. Utredningen visar enligt *RÅ* på ett klargörande och övertygande sätt de fördelar som skulle vara förenade med den föreslagna ordningen. *RÅ* delar utredningens synpunkter men påpekar att utbyggnaden av de föreslagna klinikerna av skilda orsaker måste bli en fråga som kan lösas först på förhållandevis lång sikt. Även *Svea hovrätt* konstaterar att den föreslagna metoden för omhändertagande och vård av berusade personer förefaller väl ägnad att tjäna det därmed avsedda nykterhetspolitiska syftet. *Socialstyrelsen* hälsar med stor tillfredsställelse utredningens förslag om anordnande av särskilda kliniker för akut berusade omhändertagna och en inledande medicinsk och social undersökning av sådana personers hälsotillstånd och sociala förhållanden med omedelbar uppföljning genom de speciella organs försorg, som har anordnats och planerats för vård av alkohol- och narkotikamissbrukare.

Förslaget om inrättande av akutkliniker tillstyrks vidare av flera *länsstyrelser*, *landstingen i Jönköpings, Skaraborgs, Värmlands och Norrbottens län*, *socialutredningen*, *flertalet hörda stadsfullmäktige*, *åtskilliga länsnykterhets- och nykterhetsnämnder*, *Svenska kommunförbundet*, *TCO*, *SACO*, *Föreningen Sveriges socialchefer*, *Svenska nykterhetsvårdsförbundet*, *Nykterhetsorganisationen Verdandi*, *Sällskapen länkarnas riksförbund*, *Svensk kuratorsförening*, *Svensk sjuksköterskeförening*, *Sveriges socionomförbund*, *SSUH*, *Nykterhetsrörelsens landsförbund*, *Föreningen Sveriges länspolischefer* och *Föreningen Sveriges polismästare*. Dessa remissinstanser ansluter sig i stort till de allmänna överväganden som utredningen har redovisat. I flera yttranden framhålls dock att åtskilliga frågor som hänger samman med akutklinikernas verksamhet kvarstår att lösa. Särskilt nämns i detta sammanhang formerna för en integration med annan sjukvård.

Flera andra remissinstanser är i och för sig positivt inställda till att akut

berusade bereds vård huvudsakligen enligt utredningens intentioner men menar att denna vård i princip bör integreras i den reguljära sjukvården. Till denna grupp hör *statskontoret, NSB, Spri, Svenska landstingsförbundet* samt *landstingen i Uppsala, Östergörlands, Göteborgs och Bohus och Gävleborgs län*. Även *socialstyrelsen* understryker att de synpunkter som har legat till grund för förslaget pekar på att den naturliga konstruktionen är att akutklinikerna införlivas med sjukhusen och sálunda inordnas under sjukvårdslagstiftningen. Klinikerna skulle därmed komma att ingå som vårdavdelningar inom de befintliga sjukhusenheterna. Därmed skulle också vinnas att det utan vidare kommer att framstå som klart att vård meddelas även frivilligt intagna. En särskild lag i ämnet skulle följaktligen komma att gälla endast dem som omhändertagits av polismyndighet. Härigenom skulle full parallellitet komma att vinnas med mentalvårdslagstiftningen, där frivilligt intagna vårdas enligt sjukvårdslagen och tvångsvis intagna enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Åtskilliga remissinstanser ställer sig emellertid tveksamma till förslaget om akutkliniker. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser att kravet i såväl ekonomiskt som personellt avseende ställs orimligt högt i förhållande till de resurser som nu finns och som främdeles kan väntas vara disponibla för samhällets åtaganden inom den sociala sektorn i vidsträckt mening. En sådan satsning torde inte kunna komma till stånd utan stora återverkningar inom andra områden, exempelvis sjukvården eller äldreomsorgen. Enligt länsstyrelsens mening kan inte ett enstaka vårdbehov prioriteras på sätt utredningen föreslår, utan avvägningen mellan olika angelägna reformer och förbättringar inom vårdområdet måste ske i ett större sammanhang. Länsstyrelsen konstaterar vidare att utredningen inte redovisar att vård på akutklinik medför lägre fyllerifrekvens. Antagandet att så skulle bli fallet motsägs enligt länsstyrelsen i viss mån av det förhållandet att man i Polen, där akutkliniker sedan lång tid tillbaka finns inrättade och varifrån utredningen hämtat förebilden till förslaget om sådana kliniker, har haft en kraftig ökning av alkoholkonsumtionen. Länsstyrelsen framhåller att alkoholismen är ett så stort samhällsproblem att resurserna inte får splittras i dellösningar som var och en för sig visserligen kan vara bra men som varken ensamma eller sammantagna medför någon lösning av problemkomplexet i stort. Också *Kronobergs läns landsting* framhåller att, om samtliga fyllerister skall tas om hand som vårdfall, detta måste förutsätta en omprioritering av befintliga sjukvårdsresurser till förfång för övriga sjuka. Det ligger enligt landstinget en fara i att generellt betrakta fylleriet som ett vårdfall, i synnerhet om man tar med i beräkningen den sannolika förekomsten av fyllerier runt om i landet och då man erfarenhetsmässigt vet att det stora flertalet av dessa rus går över utan att medicinsk hjälp behöver anlitas. Enligt *Örebro läns landsting* kan den vårdorganisatoriska frågan inte lösas fristående från övriga frågeställningar inom nykterhetsvården. Det är enligt

landstinget angeläget att man ingående diskuterar de synnerligen komplexa vårdbehoven och den med hänsyn till beräknat utbyte lämpligaste resursfördelningen mellan olika delar av hela vårdkedjan, innan man bestämmer sig för en så kraftig satsning på en ytterst liten del av det stora vårdområdet som utredningen föreslår.

Liknande synpunkter framförs också av *Kopparbergs läns landsting*. Landstinget anser att utredningens förslag bör betraktas som en framtida målsättning vars förverkligande blir beroende av ställningstaganden inom hela nykterhetsvårdsområdet. Landstinget framhåller att en satsning på förebyggande åtgärder och öppen vård från såväl den enskildes som samhällets synpunkt torde vara mera angelägen än förbättrade resurser för förvaring under ett icke behandlingsbart skede av alkoholpåverkan. En mera medicinskt inriktad vård av akutberusade kan enligt landstinget redan i nuläget åstadkommas genom individuellt anpassad behandling av den omhändertagne med möjlighet att, när detta är medicinskt motiverat, förordna om intagning på sjukhus. Ett genomförande av utredningens förslag måste under alla omständigheter föregås av en noggrann prioritering av åtgärder för tillgodoseende av vårdbehov och av samhällsåtaganden över huvud taget. Landstinget finner det tveksamt om den akuta alkoholistvården bör ges företräde framför exempelvis en fortsatt upprustning av åldringsvården och mentalvården. Landstinget framhåller betydelsen av tidigt insatta förebyggande åtgärder och av en utbyggd öppen alkoholistvård som medel att på sikt nedbringa antalet fall av akut berusade. En upprustning inom dessa områden synes böra sättas före en utbyggd vårdinsats inom den begränsade sektor som den sjukvårdsmässiga alkoholistvården utgör.

Inte heller *länsstyrelsen i Uppsala län* är övertygad om att det finns möjligheter från samhällsekonomisk synpunkt att kunna prioritera en så betydande kostnadsökning för det område som det här gäller. Länsstyrelsens tveksamhet är än större med tanke på den ökade belastning på samhällets vårdresurser — läkare och socialarbetare — som utredningens principprogram medför. Det kan enligt länsstyrelsen med fog ifrågasättas om tillräckliga vårdresurser kan reserveras för det program som utredningen har lagt fram. Även här måste en prioritering komma till stånd mellan olika angelägna vårdbehov och det förefaller ingalunda självklart att vid en sådan prioritering just detta vårdområde kan tillförsäkras erforderliga resurser. Inom ramen för nuvarande system bör det dock finnas möjligheter att relativt snabbt genomföra vissa förbättringar. Länsstyrelsen tänker härvid i första hand på vad som kan göras för att i ökad utsträckning ge polismyndigheterna hjälp och stöd från läkarpersonal och socialtjänstemän. Vidare bör arrestlokalerna relativt enkelt kunna göras mer lämpliga för omhändertagandet av berusade personer.

Länsstyrelsen i Hallands län understryker att det av utredningen föreslagna systemet inte under överskådlig tid skulle komma att fungera i praktiken. Tillgängliga resurser, särskilt personella, torde nämligen inte möjlig-

göra någon mera omfattande vård och behandling på sådana kliniker som utredningen förordat. Detta innebär inte att länsstyrelsen inte skulle dela uppfattningen att fylleristen försatt sig i ett sjukdomstillstånd och att förbättrade möjligheter bör skapas för att på ett medicinskt adekvat sätt avgifta honom. Därvid måste det anses angeläget att från medicinsk synpunkt lämpliga anordningar för omhändertagande av fyllerister undan för undan tillskapas.

Till de kritiska remissinstanserna hör också *Blekinge läns landsting* som anser att ett genomförande av förslaget skulle innebära en allvarlig risk för feldisponering av tillgängliga resurser. Landstinget understryker också att förslaget innebär att omfattande polisiära och socialvårdande uppgifter skulle komma att överföras till den redan nu kostnadskrävande slutna sjukvården. Landstinget vänder sig särskilt mot att i princip varje för fylle-ri omhändertagen person, utan någon objektiv prövning av det individuella vårdbehovet, enligt förslaget skall göras till föremål för en behandling till kostnader som ligger högre än genomsnittet för den övriga akutsjukvården vid våra lasarett. Denna syn på resursfördelningsfrågorna finner landstinget svår att acceptera. Landstinget anser visserligen att det behövs en långtgående reform men ifrågasätter om det finns resurser för så genomgripande förändringar som utredningen föreslår. En inriktning på mindre omvälvande men snabbare genomförbara förbättringar bör därför diskuteras som ett realistiskt alternativ. Landstinget ifrågasätter om inte den lösning som utredningen skisserat för mindre orter erbjuder den bästa utgångspunkten för en reform. Genom en upprustning av polisens personella och lokalmässiga resurser, etablerandet av ett i jämförelse med nuvarande förhållanden fastare samarbete mellan polismyndigheter och medicinsk personal samt genom en utökad satsning på socialvården, såväl vad det gäller dess engagemang under det akuta berusningsskedet som hjälpåtgärder på längre sikt, borde enligt landstingets mening förutsättningar kunna skapas för en såväl ändamålsenlig som ekonomiskt försvarbar organisation för omhändertagandet och vården av fyllerister.

När det gäller frågan om *förvaringstidens* längd lämnar de flesta remissinstanser utredningsförslaget utan närmare kommentar eller erinran. Förslaget tillstyrks uttryckligen bl. a. av *RÅ* och *socialstyrelsen*.

Flera remissinstanser ifrågasätter emellertid om inte förslagets regler om maxi- och minimitider för omhändertagande blir alltför kategoriska. Ut-
talanden av denna innebörd görs bl. a. av *Svenska kommunförbundet* och *Svenska nykterhetsvårdsförbundet*. *Malmöhus läns landsting* framhåller att längre akutvårdtid än 48 timmar kan erfordras när det gäller vård av kvalificerade alkoholmissbrukare, t. ex. deliranter. *Uppsala läns landsting* understryker särskilt att en vårdtid av endast 24 eller högst 48 timmar är helt meningslös för avgiftning av narkomaner.

Åtskilliga remissinstanser ställer sig vidare över huvud taget avvisande till tanken på fixerade vårdtider av det slag som utredningen har förordat

när det gäller behandlingen på klinik. *Örebro läns landsting* understryker sålunda att en på förhand begränsad vårdtid för sjuka personer är hittills okänd inom svensk sjukvård. *Stadsfullmäktige i Malmö* och *Föreningen Sveriges polismästare* anser att vårdtiden bör bestämmas endast av vårdbehovet. I princip hyser stadsfullmäktige vidare den uppfattningen att sjukvård bör vara frivillig. Samma uppfattning redovisas av *stadsfullmäktige i Sundsvall*.

Göta hovrätt betonar att en tillämpning av så långa tider för kvarhållande som utredningen har föreslagit av den enskilde kan uppfattas som en betydande skärpning av påföljden för fylleri. Enligt hovrätten bör kvarhållande under mer än ett dygn inte komma i fråga i annat fall än om det vid en kvalificerad medicinsk bedömning, efter den som har gjorts vid själva intagningen, visar sig att ytterligare kvarhållande är obetingat nödvändigt.

4.2 Fylleristrafvet

Utredningens förslag om avkriminalisering av fylleri tillstyrks av praktiskt taget alla remissinstanser. De instanser som närmare utvecklat synpunkter i frågan ansluter sig därvid i stort sett till de allmänna överväganden som kommittén har redovisat. Sålunda framhålls allmänt att fylleristrafvet inte torde ha någon betydelse från preventiva synpunkter och att det i praktiken kan försvåra den vård och behandling av alkoholmissbrukare som bör äga rum. Flera remissinstanser, bl. a. *RFHL* och *RFMA* samt *TCO*, tar också upp utredningens uttalanden om fylleristrafvet från social rättvisesynpunkt. Därvid understryks att straffet främst drabbar personer i mindre goda sociala omständigheter och därför slår orättvist.

Vid diskussionen om avkriminalisering synes flertalet remissinstanser inte anse att genomförandet av förslaget om akutkliniker är en förutsättning för att fylleristrafvet skall tas bort. Bland de remissinstanser som uttryckligen förordar att avkriminaliseringen genomförs utan att en utbyggnad av akutkliniker avvaktas kan nämnas *RÅ*, *Föreningen Sveriges polismästare*, *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *Örebro läns landsting*. Andra instanser, bl. a. *kriminalvårdsstyrelsen*, *överåklagarna i Göteborg* och *Malmö* samt *Svenska nykterhetsvårdsförbundet*, anser däremot i princip att fylleristraffets avskaffande i tidshänseende bör kopplas till införandet av akutkliniker eller i vart fall till en upprustning av polisens förvaringslokaler.

Endast några enstaka remissinstanser redovisar tveksamhet inför förslaget om en avkriminalisering. *Länsstyrelsen i Hallands län* anlägger i sitt yttrande inledningsvis vissa trafiksäkerhetssynpunkter på frågan. Enligt länsstyrelsen utgör den gällande straffbestämmelsen för fylleri i viss mån en parallell till rattfyllerilagstiftningen och en komplettering till den i vad avser fotgängare och cyklister. Att det från trafiksäkerhetssynpunkt är nödvändigt att behålla en kriminalisering av den uppenbara fara som såda-

na trafikanter skapar, när de är så berusade av alkoholhaltiga drycker att det framgår av deras åtbörder eller tal, är enligt länsstyrelsen tydligt. Länsstyrelsen anser att det nuvarande fylleristrafvet inte kan avvecklas utan att samtidigt en motsvarande bestämmelse om straffsanktion för andra trafikanter än motorfordonsförare vid alkoholpåverkan införs. Emellertid åberopar länsstyrelsen även andra skäl mot utredningens förslag att nu helt avkriminalisera fylleriet. Länsstyrelsen vänder sig särskilt mot utredningens uppfattning att redan ett enstaka fylleri kan utgöra tecken på vanemässigt alkoholmissbruk. Otaliga ungdomar torde vid något enstaka tillfälle ha gjort sig skyldiga till fylleri utan att detta haft något samband med vanemässigt alkoholmissbruk. Straffsanktionen och konsekvenserna i övrigt har väl ofta för dem inneburit att de framdeles tagit sig i akt i sitt förhållande till alkohol. En annan sak är att i alla de fall där fylleriet verkligen utgör ett indicium på alkoholsjukdom medicinskt omhändertagande bör ske. Systemet med åtalstergift bör emellertid enligt länsstyrelsen kunna erhålla ökat användningsområde.

Liknande synpunkter framförs av *Föreningen Sveriges länspolischefer* som anser att utredningen inte har ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt det förhållandet att ett inte ringa antal fylleriförseelser utgör engångsföreteelser, ofta begångna i ungdomligt oförstånd. Särskilt de fylleriförseelser som begås i samband med folkfester, nöjeställningar och liknande kan i flertalet fall inte antas vara beroende av hemfallenhet åt spritmissbruk utan är snarast att hänföra till vissa utbredda sedvanor och till en allmän hållningslöshet. Uppträdandet i dylika fall kan närmast rubriceras som förargelseväckande beteende. Det är uppenbart att berusningen därvid är eftersträvad och självförvålad. Föreningen hyser visserligen inte någon tvekan mot tanken att avkriminalisera fylleribrottet i det stora flertalet fall men vill något ifrågasätta borttagandet av straff härför vid förstagångsförseelser, eventuellt även i andra fall. Utredningens förslag till akutvård torde endast kunna genomföras på mycket lång sikt. Under en övergångstid skulle man i stället kunna ytterligare vidga möjligheterna att lämna åtalstergift för fylleri så att straffet i första hand kvarstår för personer som mera tillfälligt gör sig skyldiga till fylleriförseelser och ännu inte kan anses vara missbrukare av alkoholhaltiga drycker.

Utredningens ståndpunkt att det inte i samband med fylleristrafvet avskaffande finns anledning att ändra den nuvarande straffbestämmelsen om förargelseväckande beteende godtas av de flesta remissinstanserna. *RÅ* framhåller i detta sammanhang att han inte har något att erinra mot en utveckling av rapporterings- och åtalspraxis i enlighet med vad utredningen föreslår.

En i viss mån avvikande uppfattning redovisas emellertid av *Svea hovrätt*. Hovrätten är visserligen ense med utredningen om att det straffria området bör omfatta alla de fall då enligt nuvarande praxis fylleriparagrafen i BrB anses ensam tillämplig. Hovrätten ifrågasätter emellertid om blot-

ta upphävandet av detta lagrum är tillräckligt för att nå avsett resultat. Den av utredningen kritiserade uppfattningen att fylleristen i så fall måste komma att anses skyldig till förargelseväckande beteende ligger nära till hands. Fylleribrottet enligt gällande rätt kan ju betraktas som ett specialfall av förargelseväckande beteende. Utredningen menar att det typiska fylleribeteendet efter reformens genomförande skall accepteras som utslag av ett sjukdomstillstånd och inte längre anses ägnat att väcka förargelse hos allmänheten. Men eftersom det är från tid till annan växlande värderingar som avgör vad som är förargelseväckande, får man alltså, framhåller hovrätten, förlita sig på att utredningens synsätt är eller snabbt blir allmänt accepterat. Det måste enligt hovrättens mening anses tveksamt i vad mån en reform i enlighet med förslaget skulle medföra en sådan allmän attitydförändring. Hovrätten kan för sin del inte anta annat än att rekvisitet "ägnat att väcka förargelse hos allmänheten" även i fortsättningen skulle anses vara uppfyllt i många fyllerifall som avses bli straffria enligt förslaget och att endast lindriga former av sludrande tal eller ostadig gång med säkerhet skulle falla utanför vad som anses förargelseväckande. Om detta antagande är riktigt, skulle den föreslagna lagändringen kunna medföra svårigheter vid rättstillämpningen när det gäller att dra gränsen för det straffria området. Hovrätten är således inte övertygad om att en ändring av bestämmelsen om förargelseväckande beteende blir överflödigt vid fylleriets avkriminalisering.

Även SACO befarar att bestämmelsen om förargelseväckande beteende efter fylleristrafrets avskaffande kan komma att få en vidare tillämpning på fyllerifallen än lagrummet har f. n. Den som på grund av berusning för oljud på allmän plats eller eljest offentligen betar sig på sätt som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten kan, när fylleriparagrafen upphävts, straffas för förargelseväckande beteende i åtskilliga fall som nu straffas enbart som fylleri. Relationerna till bestämmelsen om förargelseväckande beteende bör enligt SACO bli föremål för vidare överväganden. SACO anser inte att det finns något att erinra mot att engångsfyllerister och andra som inte är i behov av vård i egentlig mening utan bara behöver sova ruset av sig, straffas för förargelseväckande beteende, om de uppför sig på sådant sätt som förutsätts härför. När det gäller vanefyllerister och andra som är verkligt vårdbehövande, är det däremot enligt SACO inte lämpligt att ådöma dem straff för förargelseväckande beteende i samband med berusning. Kriminaliseringen skulle härigenom återföras på en bakväg. SACO förutsätter att det t. ex. genom åtalsunderlåtelse sörs för att avkriminaliseringen av fylleriet som sådant inte blir ett slag i luften genom att straff i stället utmäts för förargelseväckande beteende också för fyllerister som är föremål för vård.

Överåklagaren i Stockholm påpekar att en berusad person som betar sig på ett sätt som är ägnat att väcka allmän förargelse genom att exempelvis skräna, verbalt antasta förbigående, urinera m. m., också lagförs för förar-

gelseväckande beteende enligt den praxis som tillämpas i Stockholm. Även om vissa fall av anstötligt beteende skulle kunna anses konsumerade av fylleriet, bör enligt överåklagaren rådande rättstillämpning ej väsentligen ändras. Det bör lika litet efter avkriminaliseringen som f. n. bli tal om att underlåta att beivra sådana brott som våldsamt motstånd och missfärdelse mot tjänsteman endast med motivering att gärningarna är betingade av höggradig självförvårdad berusning. En liknande uppfattning har *länsåklagaren i Gävleborgs län* som visserligen inte tror att gränsdragningen mot förargelseväckande beteende kommer att vålla några problem men tillägger att det från allmänna synpunkter är angeläget att bevaka att fyllerister som i förhållande särskilt till gamla personer, kvinnor och barn uppträder på ett hänsynslöst sätt eller som i folksamlingar manar till angrepp på person eller egendom eller till ohörsamhet mot ordningsmakten inte på grund av en alltför liberal tolkning av vad som kan rymmas inom ramen för ej kriminaliserat berusat uppträdande undgår lagföring. Detta gäller även berusade som ofta i gäng och inte sällan efter viss planläggning stör eller omtintgör offentliga sammankomster.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att anledningen till den tolerans som utbildats i praxis torde vara vetskapen om att fylleriförseelsen bestraffas och uppfattningen att detta straff får anses konsumera lindrigare former av förargelseväckande beteende eller andra handlingar som uppfyller rekvisiten för ringa brott. En avkriminalisering av fylleriet får dock enligt länsstyrelsen inte leda till en så långtgående tolerans av en fyllerists uppträdande som utredningens exemplifiering ger vid handen. Tvärtom bör avkriminaliseringen av fylleriet i princip ge anledning till skärpt inställning när det gäller andra brottsliga handlingar i samband med fylleri, eftersom resonemang om fylleristraflets konsumtion av andra brottsliga handlingar inte kan åberopas. Ofredande av människor, våldsamt motstånd och förolämpningar mot polisen bör inte regelmässigt undgå ansvar. Detta skulle strida mot de principer som fastslagits i 1 kap. 2 § BrB. Även om en viss toleransmarginal inom ramen för polismans rätt till rapportteftergift måste finnas, får denna inte utsträckas för långt. *Länsnykterhetsnämnden i Kopparbergs län* anser att förargelseväckande beteende i kombination med fylleri fortfarande skall beivras med hänsyn till den tilltagande nedbusningen. Att dra en gräns mellan ett renodlat fylleri och förargelseväckande beteende är enligt länsnykterhetsnämnden knappast praktiskt möjligt. Nämnden menar att en person som avsiktligt berusar sig med påföljd att han genom sitt allmänna uppträdande stör andra människors trevnad inte bör undgå lagföring.

Några remissinstanser diskuterar i detta sammanhang avkriminaliseringens allmänna konsekvenser när det gäller brott begångna under rus. *Länsåklagaren i Hallands län* erinrar om att rus principiellt inte kan åberopas som skäl för straffrihet. Enligt länsåklagaren kan mycket av vad utredningen åberopar som motiv för avkriminalisering av fylleriet i princip gälla

brott över huvud taget som begås i berusat tillstånd. I viss mån kan det framstå som ologiskt att när det gäller fyllerit tala om att ett sådant beteende är en sjukdomsyttning medan t. ex. en allvarlig våldsgärning begången av en fyllerist — som kanske själv inte vet annat än att han druckit en avsevärd mängd sprit — är ett allvarligt brott som samhället inte kan tolerera. Även *Svea hovrätt* erinrar om de straffrättsliga synpunkter som ligger bakom regeln i 1 kap. 2 § BrB om att en gärning som begåtts under självförvälat rus inte på denna grund är straffri. Frågan tas upp också av *SAF* som anser att utredningen bort med avsevärt större skärpa uttala sig om berusningstillståndets inverkan i fråga om eljest kriminella handlingar.

4.3 Fylleri på militärt område m. m.

Även i fråga om det militära fylleriet tillstyrker praktiskt taget alla remissinstanser som särskilt yttrat sig i frågan förslaget om avkriminalisering. Bland de instanser som i denna del ansluter sig till utredningens ståndpunkt kan nämnas *Svea hovrätt*, *socialstyrelsen*, *cheferna för marinen* och *flygvapnet*, *militärpsykologiska institutet* och *försvarets sjukvårdsstyrelse*. Även *ÖB* anser i likhet med utredningen att akut berusning som sådan inte skall bestraffas. *ÖB* erinrar dock om att vissa särförhållanden präglar verksamheten inom försvarsmakten. Detta får till följd att regler som utformas för det civila samhället inte alltid och till alla delar kan tillämpas inom försvarsmakten. *ÖB* framhåller att alkoholpåverkan inte bör få frita vederbörande från ansvar för gärningar som nu särskilt beläggs med straff. *RÅ* anser att frågan om särskilda undantagsregler för beredskapslägen och andra därmed jämförliga situationer bör övervägas.

Tveksamhet inför förslaget om avkriminalisering av det militära fylleriet redovisas av *chefen för armén* som framhåller att de värnpliktiga som gör sig skyldiga till fyllerit inte torde kunna hänföras till annan kategori än främst tillfällighetsfyllerister. Det kan därför vara lämpligt med en straffnorm som kan verka återhållande på bl. a. ordningsstörande element. Risken för straff inverkar återhållande på vissa personer i varje fall innan ett missbruk av t. ex. alkohol blivit en vana. Erfarenheten visar att om det inte uppställs några krav på nykterhet, så äventyras såväl ordning som disciplin. Uniformsklädd krigsman representerar försvarsmakten. Allmänheten har alltjämt krav på att uniformerad krigsman uppträder så att allmän ordning inte störs. Uniformen förpliktar till ett gott uppförande. Brott mot allmän ordning av uniformsklädd krigsman åstadkommer en förtroendekris hos allmänheten och bör därför bestraffas hårdare än om civilklädd person stör ordningen. Av liknande skäl kan inte heller *länsåklagaren i Kristianstads län* oreserverat ansluta sig till förslaget om en avkriminalisering av det militära fylleriet. *Länsåklagaren* framhåller särskilt de svårigheter som kan uppstå, då fara föreligger för flerfaldiga samtida fall av militärfylleri på samma plats, såsom exempelvis i samband med utryckning eller repeti-

tionsövning. I dessa lägen har enligt länsåklagarens mening risken för ett snabbt och effektivt ingripande säkerligen varit en starkt återhållande faktor i fråga om spritmissbruk. Utan dessa sanktionsmöjligheter torde en inte obetydlig fara föreligga för en försvagning av den militära disciplinen.

När det gäller omhändertagande av berusade krigsmän anser *ÖB* och *chefen för armén* att en reform inte bör få inverka på militär myndighets befogenhet att ingripa för ordningens upprätthållande inom försvarsmakten. Militär chefs rätt att under vissa förutsättningar ta underlydande krigsman i förvar bör således bibehållas.

I fråga om förvaringen av omhändertagna militärer understryker *ÖB* och *försvarets sjukvårdsstyrelse* att de akut berusade bör tas om hand på sitt förband, om detta har tillfredsställande resurser för omhändertagande och vård. Försvarets sjukvårdsstyrelse framhåller bl. a. att krigsmakten vid sina fredsförband har särskilda sjukvårdsavdelningar med tillgång till läkare och biträde av sjuksköterskor och annan vårdpersonal. Vid det övervägande flertalet av dessa förband finns sängavdelningar oftast med särskild isoleringsavdelning. Vid de förband som saknar sängavdelning vid sjukvårdsavdelningen är patienterna för sluten vård hänvisade till närliggande förband inom samma garnison där sängavdelning finns. Förbandssjukvårdsorganisationens personella, materiella och lokala resurser är under stark utveckling för att nå samma standard som motsvarande civilsjukvård. *Chefen för marinen* finner i och för sig utredningens synpunkter värdefulla och riktiga men erinrar om att särskilda problem uppkommer på örlogsfartyg i synnerhet under expedition i främmande farvatten. Några akutkliniker kan sålunda inte inrättas ombord.

Beträffande frågan om omhändertagande av militärer säger sig *ÖB* vidare förutsätta att ett nytt system inte leder till att konsekvenserna av krigsmans frånvaro från tjänsten ändras. I denna fråga redovisas en annan uppfattning av *socialutredningen*, som menar att ett omhändertagande på grund av akut berusning i fortsättningen bör föranleda ett annat bedömande än f. n. när det gäller undanhållande.

4.4 Förfarandet med alkoholhaltiga drycker m. m.

Utredningens förslag i denna del lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser som uttalar sig i ämnet, däribland *RÅ*. *RPS* påpekar dock att förslaget vållar problem i det fallet att någon omhändertas i sin bostad. Några remissinstanser anser vidare att beslut om omhändertagande av berusningsmedel bör ankomma på polisen och inte på personal vid akutklinik.

4.5 Avkriminaliseringens rättsverkningar

Utredningsmajoritetens förslag att fylleriindikationen enligt *NvI* behålls och för sin tillämpning blir beroende av att någon tre gånger

under de två senaste åren har tagits om hand för fylleri tillstyrks av *RA*, överåklagaren i Stockholm, länsstyrelserna i Göteborg och Bohus, *Mal-möhus* och *Uppsala län* och länsnykterhetsnämnden i *Västmanlands län*. Socialutredningen och en minoritet inom socialstyrelsen anser att indikationen bör behållas i avvaktan på resultatet av socialutredningens arbete. *Göta hovrätt* och länsstyrelsen i *Kopparbergs län* är visserligen tveksamma i frågan om fylleriindikationen bör behållas i den form som utredningsmajoriteten har föreslagit men vill inte motsätta sig att indikationen t. v. skall finnas kvar.

Det helt övervägande antalet remissinstanser stöder emellertid den till utredningens betänkande fogade reservationen och anser att fylleriindikationen bör tas bort i samband med att fylleriet avkriminaliseras.

Svea hovrätt framhåller därvid att tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare innebär ett frihetsberövande som är ett av vår lagstiftnings mest ingripande. Hovrätten anser att det från rättssäkerhetssynpunkt uppenbarligen är angeläget att en sådan åtgärd kommer till användning endast då fullt övertygande och i ärendet redovisad utredning om behov av den med åtgärden avsedda vården föreligger. Enligt majoriteten inom socialstyrelsen finns det inom ramen för modern socialvårds mål och metoder ingenting som talar för ett bibehållande av denna specialindikation. Från rättssäkerhetssynpunkt framstår det dessutom som i hög grad betänkligt att enbart omhändertagande för fylleri skall kunna läggas till grund för en sådan åtgärd som en tvångsintagning på vårdanstalt innebär. Även länsstyrelsen i *Östergötlands län* och *Svenska kommunförbundet* åberopar rättssäkerhetssynpunkter mot ett bibehållande av fylleriindikationen. Sistnämnda remissinstans framhåller särskilt att förslaget innebär en inte oväsentlig breddning av indikationens giltighet. Sålunda blir därmed även omhändertaganden på enskilt område, åtalseftergiftsfall m. m. giltiga som underlag för tillämpning av fylleriindikationen. Även om det enligt förslaget finns möjlighet för den enskilde att få omhändertagandet prövat av domstol torde ett flertal omhändertagna av olika skäl dra sig för att begära denna omprövning. Att motivera en tvångsåtgärd enligt Nvl enbart på uppgifter om ett omhändertagande, vars berättigande normalt ej undergår någon juridisk prövning eller godkänns av den omhändertagne, måste vara tveksamt. Förbundet avstyrker att denna redan nu högst tvivelaktiga indikation för tvångsåtgärd får ökad räckvidd. Också för länsstyrelsen i *Norrbottnens län* framstår det som en skärpning i förhållande till gällande lagstiftning att låta tillämpningen av fylleriindikationen bli beroende av att någon har omhändertagits. Att denna indikation nu utmönstras ur lagen anser länsstyrelsen vara en så angelägen reform att skäl saknas att låta frågan anstå till annat sammanhang.

Länsstyrelsen i *Västmanlands län*, stadsfullmäktige i *Örebro* och *SSUH* pekar på möjligheten att i fortsättningen i större utsträckning än hittills åberopa någon av de övriga specialindikationerna enligt Nvl. Enligt läns-

styrelsen torde just lättheten att åberopa fylleriindikationen ha medfört att nykterhetsnämnderna i viss omfattning har underlåtit att åberopa andra indikationer. *Nykterhetsorganisationen Verdandi* anser att lättheten att åberopa fylleriindikationen är skäl nog för ett avskaffande och framhåller därvid att det i indikationens utformning inte finns något kriterium på socialt eller medicinskt vårdbehov. Samma uppfattning redovisar *Sällskapet Län-karnas riksförbund*, *Svensk kuratorsförening* och *Sveriges Socionomförbund*. Enligt *Svenska läkaresällskapet* torde fylleriindikationen som sådan knappast fylla något praktiskt ändamål utan endast underlätta ett mindre kunnigt men schablonmässigt förfarande i samband med tillgripande av tvångsåtgärder. *Stadsfullmäktige i Malmö* anser att indikationen representerar en formalism och automation som inte hör hemma i dagens socialvård och att övriga indikationer mer än väl täcker behovet av eventuella tvångsåtgärder inom nykterhetsvården.

Flera remissinstanser framhåller vidare att fylleriindikationen kan få negativa följder när det gäller de möjligheter till vård och behandling som akutklinikerna avses erbjuda. Denna synpunkt understryks särskilt av *socialstyrelsen (majoriteten)*, *länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Västernorrlands läns landsting*, *länsnykterhetsnämnden i Örebro län* och *stadsfullmäktige i Stockholm och Helsingborg*.

Utredningsmajoritetens förslag att behålla fylleriindikationen avstyrks, förutom av de nämnda remissinstanserna, också av *länsstyrelserna i Örebro, Västernorrlands och Norrbottens län*, *Gävleborgs läns landsting*, *länsnykterhetsnämnderna i Malmöhus, Örebro och Göteborgs och Bohus län*, *stadsfullmäktige och nykterhetsnämnder i åtskilliga kommuner*, *SACO*, *Föreningen Sveriges socialchefer*, *Nykterhetsvårdens anstaltsförbund*, *Nykterhetsrörelsens landsförbund* och *Föreningen för medicinska alkoholfrågor*.

När det gäller anmälningsskyldigheten till nykterhetsnämnd enligt 10 § Nv1 lämnas utredningsförslaget utan erinran av flertalet remissinstanser. Förslaget tillstyrks uttryckligen av bl. a. *RÅ* och *RPS*. Åtskilliga remissinstanser ifrågasätter dock det lämpliga i att en tjänsteman vid nykterhetsnämnd knyts till akutklinik. Enligt dessa instanser bör vården vid en sådan klinik över huvud taget inte kopplas samman med någon underrättelseskyldighet gentemot nykterhetsnämnd. Bland dem som har denna mening kan nämnas *socialstyrelsen*, *Gävleborgs läns landsting*, *stadsfullmäktige i Malmö* och *SACO*.

De flesta av de remissinstanser som har yttrat sig beträffande ett omhändertagandes betydelse när det gäller rätten att erhålla eller behålla körkort tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att de rättsverkningar som f. n. knyts till en avdömd fylleriförseelse i fortsättningen hänförs till ett omhändertagande på grund av berusning. Några av dessa instanser, bl. a. *RÅ* och *Svea hovrätt*, har därvid särskilt framhållit att en ändring av principerna inte borde ske förrän det vid tiden för remissbehand-

lingen pågående utredningsarbetet inom trafikmålskommittén (Ju 1962: 46) avslutats. Bland de remissinstanser som i princip tillstyrker utredningsförslaget kan vidare nämnas *Göta hovrätt*, *RPS*, *statens trafiksäkerhetsverk* och *flertalet länsstyrelser*. Åtskilliga av de tillstyrkande instanserna betonar dock att en underrättelse till körkortsmyndighet inte automatiskt bör leda till körkortsåterkallelse. Flera instämmer också i utredningens uttalande att största möjliga hänsyn bör visas den som visar vilja och förmåga att söka komma till rätta med sina alkoholproblem.

Kritiskt inställda till utredningens förslag i denna del är bl. a. *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *länsnykterhetsnämnden i Örebro län*, *stadsfullmäktige i Malmö*, *Helsingborg* och *Gävle*, *flera nykterhetsnämnder*, *Svenska läkarsällskapet*, *Föreningen för medicinska alkoholfrågor* och *SSUH*. Dessa remissinstanser stöder i princip den till utredningens betänkande fogade reservationen i denna del. Vidare har några remissinstanser den allmänna uppfattningen att inga som helst rättsliga sanktioner bör följa på ett omhändertagande på akutklinik. Till denna grupp hör *kontrollstyrelsen*, *länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län*, *SACO*, *Föreningen Sveriges socialchefer*, *RFHL* och *RFMA* samt *Sällskapet Länkarnas riksförbund*.

Utredningens förslag att den automatiska avstängningen från rätten att köpa rusdrycker bör upphöra när det gäller fyllerister och personer som gjort sig skyldiga till trafiknykterhetsbrott tillstyrks av de flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan. Därvid framhålls bl. a. att spärningen i praktiken fyller en mycket begränsad funktion i nykterhetsvårdande syfte och att det skulle väcka principiella betänkligheter att låta själva omhändertagandet få rättsverkningar på förevarande område. Bland dem som tillstyrker utredningsförslaget i denna del märks *RA*, *Göta hovrätt*, *kontrollstyrelsen* och *Svenska kommunförbundet*. *Socialstyrelsens majoritet* anser att avstängningsförfarandet bör slopas helt och hållet, medan *en minoritet inom styrelsen* ansluter sig till utredningens förslag.

Utredningsförslaget avstyrks bl. a. av *Systembolaget AB* och *Nykterhetsrörelsens landsförbund*. Systembolaget utvecklar därvid utförligt sin ståndpunkt och framhåller bl. a. att de synpunkter som utredningen anlagt på den automatiska spärningen hade samma giltighet redan när denna infördes år 1963. Den automatiska spärningen torde enligt bolaget ha medverkat till att förhållandena i systembutikerna blivit bättre. Enligt bolaget kan de automatiska spärningarna från alkoholpolitisk synpunkt också betraktas som en tämligen adekvat förebyggande åtgärd. Bolaget föreslår att den automatiska spärningen behålls åtminstone tills ställning tas till alkoholpolitiska utredningens (Fi 1966: 33) kommande förslag.

4.6 Registrering av omhändertaganden

Utredningens förslag att omhändertaganden på grund av berusning skall registreras centralt tillstyrks eller lämnas utan erinran bl. a. av *RA*, *kon-*

trollstyrelsen och statistiska centralbyrån. Sistnämnda remissinstans anser det angeläget att en rapportering av omhändertaganden behålls för statistiskt ändamål, eftersom byrån utgår från att det även i fortsättningen kommer att behövas information av detta slag för att belysa nykterhetstillståndet.

Förslaget om central registrering av omhändertaganden avstyrks emellertid av vissa av de instanser som motsatt sig att omhändertaganden förbinds med särskilda rättsverkningar. Till de avstyrkande remissinstanserna hör *länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län, stadsfullmäktige i Malmö och Helsingborg* samt *SSUH*.

De remissinstanser som har tillstyrkt utredningsmajoritetens förslag i fråga om ett omhändertagandes återverkan i körkortshänseende utgår i allmänhet från att registrering av omhändertaganden när det gäller körkorts-havare skall ske även i körkortsregistret.

4.7 Domstolsprövning av omhändertaganden

Utredningens förslag att ett beslut om omhändertagande skall kunna överklagas tillstyrks av *RÅ* som anser att de konsekvenser i skilda avseenden som ett omhändertagande kan få för den enskilde kräver införande av ett särskilt rättsmedel. Den omhändertagne skall kunna klaga över ett beslut som lett till att han omhändertagits på klinik eller polisstation. Där emot föreligger det enligt *RÅ* inte behov av en klagorätt beträffande ett omhändertagande från polisens sida som därefter blivit underkänt av läkare eller polisbefäl. *RÅ* anser emellertid att prövningen inte bör förläggas till allmän domstol, som utredningen föreslagit, utan att den bör ske i förvaltningsrättslig ordning. Samma åsikt i sistnämnda fråga har *Svea hovrätt* samt *länsstyrelserna i Malmöhus och Hallands län*. Hovrätten motiverar sin ståndpunkt med att det skulle innebära en principiell nybildning för svensk rätt att i fall som det förevarande låta prövningen ankomma på allmän domstol i stället för överordnad administrativ myndighet eller förvaltningsdomstol. Om överprövningen likväl anförtros åt allmän domstol, bör enligt hovrätten handläggningen anordnas enligt principerna för ett kontradiktoriskt förfarande.

Även *Göta hovrätt* anser att handläggningen bör utformas enligt kontradiktoriska principer, dvs. att den som har varit omhändertagen för fylleri också i fortsättningen bör ha en motpart vid domstolen. I den egenskapen är enligt hovrättens mening allmän åklagare bäst lämpad att uppträda. Det förhållandet att fylleri inte längre blir ett brott bör enligt hovrätten inte lägga hinder i vägen. Hovrätten anser också att frågan om eventuell rätt till offentlig försvarare bör tas upp under de fortsatta övervägandena.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län kan inte finna att förslaget om domstolsprövning innebär en ändamålsenlig ordning. Länsnykterhetsnämnden konstaterar att utredningen har sökt bevara något av den rättsli-

ga prövning som ligger i handläggningen av åtal för fylleri men framhåller att mycket väsentliga skillnader framträder enligt förslaget. Förundersökning och åtalsprövning har inte gjorts. Åklagare saknas. Initiativet till att införskaffa utredning läggs på domstolen, vilket strider mot vanliga principer för rättegång. Domstolen synes inte kunna stödja sig på den eljest vanliga principen att åtal skall ogillas om det inte är tillförlitligen styrkt. Prövningen innebär en bedömning av de åtgärder som vidtagits av läkare. Domstolen torde inte kunna undgå att i så gott som varje sådant ärende begära yttrande av socialstyrelsen eller annan medicinsk auktoritet. Särskilt om länsnykterhetsnämndens uppfattning att särskilda rättsverkningar inte skall förbindas med ett omhändertagande godtas synes det vara mindre motiverat att anordna en sådan extraordinär domstolsprövning.

Kritiskt inställd mot förslaget i denna del är också *länsstyrelsen i Västmanlands län* som likaledes vänder sig mot att enligt förslaget en rent medicinsk bedömning skall bli föremål för domstolsprövning. Principiella skäl liksom bevisvärigheter kan enligt länsstyrelsen anföras mot förslaget i denna del. Länsstyrelsen framhåller vidare att frågan om behovet av sådan prövning hänger samman med vilka konsekvenser av ett omhändertagande som kommer att följa enligt olika bestämmelser. I den mån inte omhändertagandet som sådant medför några konsekvenser, finns det inte heller behov av en överprövning. Länsstyrelsen erinrar om att vissa förhållanden, beträffande vilka domstolsprövning inte kan ske, redan nu kan medföra åtgärder i fråga om körkort. Anmärkningar i nykterhetshänsyn kan sålunda medföra åtgärd, även om körkortsinnehavaren inte har dömts för fylleri. Någon domstolsprövning av det berättigade i ett omhändertagande enligt Pl kan inte heller ske trots att ett sådant ingripande i vissa fall torde kunna få negativa verkningar för den omhändertagne.

5 Utvecklingslinjer i den nuvarande nykterhetsvårdspolitiken m. m.

Utvecklingen inom nykterhetsvården kännetecknas f. n. av en successiv utbyggnad av de öppna och frivilliga vårdformerna och en minskning av tvångsåtgärderna. Antalet tvångsåtgärder enligt Nvl har under den senaste tioårsperioden minskat med mer än hälften.

På senare tid har vidare nykterhetsvården präglats av en strävan till ökad samordning och integration med den övriga socialvården och sjukvården. Ett resultat härav är att ett ökande antal alkoholskadade numera behandlas inom sjukvårdens ram. Någon samlad statistik från sjukvårdshuvudmännens ansvarsområde i detta avseende föreligger inte. En sådan redovisning försvåras f. ö. av det förhållandet att patienterna ofta tas in för vård under andra diagnoser än alkoholbesvär. Enligt uppgifter från social-

styrelsen visar emellertid undersökningar från bl. a. Stockholm och Göteborg att inemot hälften av de män som på grund av akuta besvär söker sig till psykiatriska kliniker är fall av alkoholtoxikation. Tidigare kartläggningar har visat att omkring 25 % av de sökande på kirurgiska jourmottagningen är akut berusade. Undersökningar som har gjorts i senare sammanhang har gett ännu högre siffror som resultat.

Under den senaste tioårsperioden har också den öppna och halvöppna nykterhetsvårdens resurser kraftigt ökat. Under år 1973 gjordes vid landets ca 140 alkoholpolikliniker och rådgivningsbyråer med läkarstationer omkring 200 000 besök hos läkare, 70 000 hos kurator eller psykolog och 560 000 hos sjuksköterska. Sängplatser finns numera vid ett trettio-tal polikliniker, varav ungefär hälften — däribland de större klinikerna i Stockholm, Göteborg och Malmö — har platser som kan utnyttjas även nattetid. Vid den s. k. Mariapolikliniken i Stockholm finns dessutom en särskild avdelning för förvaring och vård av berusade ungdomar under 20 år som har omhändertagits genom polisens försorg. Antalet platser vid inackorderingshemmen har femdubblats under den senaste tioårsperioden och uppgår nu till ca 1 500.

Strävandena inom nykterhetsvården har som nyss nämnts under senare år i allt högre grad inriktats på en helhetssyn som syftar dels till att lösa sociala och andra problem som har samband med alkoholmissbruk dels till att motverka att de olika formerna för behandling av alkoholsjuka — primärkommunal nykterhetsvård, landstingskommunal sjukvård, statliga och enskilda vårdanstalter, arbetsvård m. m. — leder till en splittring av resurserna. Ett av målen är att skapa en vårdkedja, där den sjuke kan omhändertas på rätt nivå med hänsyn till behovet oavsett vem som är huvudman för de olika vårdinstitutionerna. Ansträngningarna att samordna vårdinsatserna i detta syfte har intensifierats, särskilt i anslutning till psykiatriska sjukhus och psykiatriska kliniker. Ett exempel på en utvecklad modell för integrerad vård av detta slag som i vissa avseenden har tjänat som förebild på andra platser erbjuder verksamheten vid alkoholkliniken på Ulleråkers sjukhus i Uppsala, där sedan flera år tillbaka den rent medicinska avgiftningen kombineras inte bara med fortsatt öppen vård utan också med sociala vårdinsatser som initieras i direkt anslutning till klinikvården. En verksamhet av liknande slag planeras f. n. av landstinget i Södermanlands län i samråd med Eskilstuna kommun. Bland initiativ av detta slag som har tagits på senare tid kan vidare nämnas de försök med samordning av vård och behandlingsinsatser för alkoholskadade som hösten 1975 har påbörjats vid Karolinska sjukhusets klinik för alkoholsjukdomar (jfr prop. 1975/76: 100 bil 7 s. 109 och 113). En liknande försöksverksamhet pågår sedan början av år 1975 vid Lillhagens sjukhus i Göteborg. Bland primärkommunala initiativ bör särskilt nämnas ett samlat program för behandlingen av alkoholskadade personer som under år 1974 har lagts fram inom Landskrona kommun och som i vissa delar redan har genomförts med goda resultat.

År 1974 avlämnade socialutredningen sitt principbetänkande (SOU 1974: 39) Socialvården – Mål och medel. I detta betänkande drar socialutredningen upp riktlinjerna för en socialvård som har ett primärt ansvar för människors sociala välfärd med betoning av helhetssyn och av integrering och samverkan mellan olika samhällssektorer. Betänkandet berör väsentliga delar av gällande lagstiftning och organisation på det sociala området liksom betydelsefulla huvudmannaskapsfrågor. Sedan betänkandet remissbehandlats, har remissyttrandena överlämnats till utredningen för beaktande vid dess fortsatta arbete med utformningen av en ny socialvårdslag. Bl. a. socialutredningens betänkande har initierat den försöksverksamhet på det sociala området som f. n. bedrivs i Kristianstads och Malmöhus län (jfr prop. 1975/76: 100 bil. 7 s. 153). Denna verksamhet avser främst barna- och ungdomsvården men också nykterhetsvården och narkomanvården. Försöksverksamheten har utformats så att primärkommunerna har fått möjlighet att som huvudmän för vården pröva nya behandlingsmetoder och att ta det sammanhållna vårdansvaret för såväl öppen som institutionell vård, oavsett om den är allmänt förebyggande eller utgör ett direkt led i behandlingen. Syftet med verksamheten är att den skall ge underlag för ställningstaganden i dessa frågor.

Vid sidan av den nu berörda verksamheten pågår f. n. också en försöksverksamhet med social jourberedskap, som påbörjades i anslutning till att LTO trädde i kraft den 1 oktober 1973. Denna försöksverksamhet innebär att särskilda medel ställs till socialstyrelsens förfogande för ersättning till kommunerna för social jourverksamhet.

När det gäller den del av socialpolitiken som avser *förebyggande åtgärder inriktade på alkoholkonsumtionen* har en allmän översyn nyligen gjorts av alkoholpolitiska utredningen (APU) som i slutet av år 1974 avlämnade sitt slutbetänkande (SOU 1974: 90–93) Alkoholpolitik. APU har lagt fram förslag till ett omfattande alkoholpolitiskt program som berör skilda sektorer inom samhällslivet och i viktiga hänseenden innefattar ändringar i de regler eller principer som tillämpas f. n. Utredningens betänkande avses komma att överarbetas av en särskild beredningsgrupp.

6 Nordisk rätt m. m.

6.1 Danmark

Straffbestämmelser mot fylleri på allmän plats har i Danmark tagits in i lokala ordningsföreskrifter ("politivedtægter"). Enligt de föreskrifter som gäller för Köpenhamn är det förbjudet att på gator och andra platser, till vilka allmänheten har tillträde, uppehålla sig så berusad att det kan ge anledning till olägenhet ("ulempe") för andra. Motsvarande bestämmelser finns i ordningsföreskrifterna för de flesta andra kommuner. Straffet är böter.

Vid sidan av politivedtægternas föreskrifter finns det i den danska strafflagen en bestämmelse (138 §) om straff för den som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet försätter sig i berusat tillstånd och därvid utsätter annan person eller betydande förmögenhetsvärden för fara. Fängelse ingår i straffskalan. Bestämmelsen, som gäller oavsett var den berusade uppehåller sig, tillämpas i obetydlig omfattning.

Brott mot de lokala ordningsföreskrifternas bestämmelser om fylleri föranleder regelmässigt att den berusade tas om hand av polisen och förvaras genom polisens försorg till dess att han har blivit nykter. Förvaringen äger i allmänhet rum i arrestlokaler på de olika polisstationerna. Svårt sjuka personer förs till sjukhus. Ett år 1964 framlagt utredningsförslag om inrättande av en central arrest för Storköpenhamn med möjlighet till läkar-tillsyn av de omhändertagna har ännu inte förverkligats. Antalet omhändertaganden för fylleri i hela landet har under senare tid uppgått till ca 22 000–24 000 om året och är således väsentligt lägre än i Sverige.

Justitsministeriet har på förslag av strafföverrådet den 5 januari 1971 beslutat att åtal t. v. inte skall väckas för överträdelse av de lokala ordningsföreskrifternas bestämmelser om fylleri. Detsamma gäller i fråga om förseelser i samband med berusning mot vissa föreskrifter rörande ordningen på allmänna platser och olovligt intrång. såvida förseelsen inte är av sådan art att den normalt sett skulle ha lett till särskild lagföring. Omhändertagande för fylleri och förvaring i polisarrest skall emellertid ske som förut. På grundval av de erfarenheter som har vunnits under den tid då fylleriförseelserna inte har beivrats avser man att pröva frågan om fylleristraflets definitiva avskaffande.

6.2 Finland

Fylleristraflet avskaffades i Finland den 1 januari 1969. Av de tidigare bestämmelserna återstår bara en regel om fylleri i tjänsten.

Samtidigt som fylleristraflet togs bort utfärdades en ny lag om offentliga nöjestillställningar. Enligt 19 § i denna lag kan den som stör sådan tillställning genom att på ett förargelseväckande sätt uppträda berusad eller på annat sätt väcka förargelse dömas till böter. Vissa former av störande uppträdande på allmän plats kan vidare bestraffas enligt 42 kap. 7 § strafflagen oavsett om uppträdandet beror på berusning eller inte.

Förutsättningarna för omhändertagande av akut berusade personer anges i 20 § i den finska polislagen. Om någon uppträder berusad av alkohol eller annat berusningsmedel på allmän plats, vid allmän sammankomst eller annan offentlig tillställning får polisman enligt denna bestämmelse avlägsna honom och, om det är nödvändigt, gripa honom och ta honom i förvar för tillnyktring. Samma rätt har polisman gentemot den som uppträder berusad på ett störande sätt i privatbostad eller enskild lägenhet, om ingripandet begärs av lägenhetens innehavare, dennes husfolk eller annan när-

varande företrädare för honom. Ingripande får ske även mot lägenhetsinnehavaren själv eller annan som i berusat tillstånd stör allmän eller enskild frid. Vad som sägs om privatbostad gäller också andra enskilda områden liksom ämbetsverk, skolor, sjukhus och andra liknande inrättningar. Om polishjälp inte kan erhållas har även enskild person rätt att avlägsna och gripa en berusad som stör allmän eller enskild frid eller äventyrar säkerheten genom uppträdande som är eller hotar att bli våldsamt eller genom att föra oljud. Sådant gripande skall utan dröjsmål anmälas hos polisen.

Beträffande behandlingen av personer som omhändertagits enligt polislagen på grund av berusning gäller numera en särskild lag om behandlingen av berusade, som trädde i kraft den 1 oktober 1973. Enligt denna lag skall den som grips på grund av berusning föras till tillnyktringsstation eller, om detta inte är möjligt, till annan förvaringsplats för berusade. Om den berusades hälsotillstånd ger anledning därtill, skall han i stället föras till sjukhusvård eller underkastas annan åtgärd som påkallas av hans tillstånd. Den berusade kan tas i förvar, om det är påkallat med beaktande av graden av hans berusning och hans hälsotillstånd samt hänsyn till ordningens och säkerhetens upprätthållande. Beslut härom meddelas när det gäller tillnyktringsstation av den person som är ansvarig för dess verksamhet och i annat fall av polisman. Den berusade skall i princip hållas i förvar den tid tillnyktringen kräver, dock minst 8 och högst 12 timmar eller, om det finns särskilt skäl, högst 24 timmar. Under vissa förutsättningar, såsom att den berusade saknar bostad, kan tiden för omhändertagandet utsträckas ytterligare. Vidare får han frigges redan tidigare än efter 8 timmar, om omhändertagandet vållar honom oskälig olägenhet eller skada eller om hans frivgivning av annat skäl är ändamålsenlig.

I lagen finns vidare föreskrifter bl. a. om att den berusade skall hållas under observation och om att han är skyldig att underkasta sig medicinsk undersökning och vård. I den mån det är ändamålsenligt och behövligt skall han få råd och handledning samt underrättas om de möjligheter till vård och skötsel som står till buds för alkoholmissbrukare.

Det har förutsatts att den som tas i förvar på en tillnyktringsstation skall betala avgift för vården. Avsikten är att särskilda bestämmelser skall meddelas angående inrättandet och driften av tillnyktringsstationer. Redan dessförinnan får sådana stationer inrättas i experimentsyfte. F. n. finns det inte några sådana tillnyktringsstationer som lagen förutsätter, men planer föreligger på inrättandet av en försöksstation i Lahtis.

En ökning av antalet fyllerifall har i Finland kunnat konstateras sedan början av år 1970. För år 1974 har antalet fyllerifall beräknats till ca 252 000. Ökningen synes i den allmänna debatten mindre ha satts i samband med själva avkriminaliseringen än med en rad samtidigt eller ungefär samtidigt genomförda reformer på skilda områden, bl. a. en liberalisering av alkoholpolitiken och införandet av femdagars arbetsvecka. Man har i diskussionen också pekat på att det helt övervägande antalet av de perso-

ner som före avkriminaliseringen avtjänade förvandlingsstraff för böter utgjordes av återfallsfyllerister. F. n. övervägs vissa framlagda förslag bl. a. om skärpning av nykterhetsvårdslagstiftningen. Ett av dessa går ut på införandet av en möjlighet till akutvård tvångsvis under högst 14 dagar i vissa fall.

6.3 Norge

Den offentliga berusningen som sådan kunde tidigare bestraffas enligt 16 § i den norska lagen om lösdriveri, bettleri och dryckenskap. "løsgjengerloven". I denna bestämmelse stadgades straff för det fallet att någon uppsåtligen eller av oaktsamhet försatte sig i uppenbart berusat tillstånd och därvid blev iakttagen på allmän plats. Den berörda bestämmelsen är numera upphävd sedan den 1 juli 1970. Løsgjengerloven innehåller emellertid fortfarande en bestämmelse (17 §), enligt vilken det är straffbart att uppsåtligen eller av oaktsamhet försätta sig i berusat tillstånd och därvid störa allmän frid och ordning eller laglig samfärdsel eller förolämpa eller vålla fara för andra. Åtal för brott mot denna paragraf får underlåtas under förutsättning att vederbörande avhåller sig från bruk av rusdrycker under ett år. I sådant fall bör han dock i förväg avge skriftligt nykterhetslöfte, gå in i nykterhetsförening eller lägga in sig på vårdanstalt.

Också de föreskrifter som ger polisen befogenhet att omhänderta akut berusade personer finns i løsgjengerloven. Enligt 20 § i lagen är förutsättningarna för ett omhändertagande att någon på grund av berusning av alkohol eller annat medel stör allmän frid och ordning eller laglig samfärdsel eller vållar fara för sig själv eller andra. Polisen får i sådant fall hålla den omhändertagne i fängsligt förvar – dvs. i "drukkenskapsarrest" – till dess att han har blivit nykter. Oavsett om så sker eller ej har polisen befogenhet att ta hand om och förstöra berusningsmedel som påträffas hos den omhändertagne vid gripandet.

I samband med att 16 § i løsgjengerloven upphävdes år 1970 infördes också en ny bestämmelse i lagen, 21 §. Enligt första stycket i denna paragraf får den som omhändertas på grund av berusning i stället för att hållas i fängsligt förvar läggas in på "sykeavdelning". Med "sykeavdelning" avses inte någon bestämd typ av klinik, utan termen inbegriper i princip alla institutioner som ger hjälp åt sjuka och som omfattas av sjukvårdslagstiftningen.

I Norge finns f. n. sex särskilda avrusningsstationer med sammanlagt 120 platser. Dessa torde med avseende på utrustning och personal närmast kunna jämföras med vissa av de svenska alkoholpolikliniker som har sängplatser och nattjour. På avrusningsstationerna får både personer som frivilligt söker sig dit och berusade som förs dit av polisen tas emot. Genom särskilt beslut har sjukvårdslagstiftningen gjorts tillämplig på dessa stationer.

Enligt andra stycket i løsgjengerlovens 21 § gäller vidare att den som har tagits om hand på grund av berusning får hållas kvar på "sykeavdelning" för observation under högst en vecka under förutsättning att det föreligger upplysningar om att han missbrukar berusningsmedel till uppenbar skada för sig själv eller sin omgivning. Beslut härom meddelas av domstol efter framställning av polisen och nykterhetsnämnden i samråd. Två särskilda observationskliniker som avses bli utnyttjade för detta ändamål har nyligen uppförts i Oslo resp. Tønsberg.

Antalet omhändertaganden på grund av berusning uppgick under år 1974 till 43 676, varav 8 049 avsåg personer som gjort sig skyldiga till brott enligt 17 § løsgjengerloven. Enligt uppgift från det norska socialdepartementet finns f. n. ingen statistik som visar i hur stor utsträckning de omhändertagna har tagits om hand på avrusningsstation eller sjukhus i stället för polis-arrest.

7 Föredraganden

7.1 Fylleristrafvet

Att på allmän plats uppträda berusad av alkoholhaltiga drycker så att det framgår av åtbörder eller tal är f. n. enligt 16 kap. 15 § första stycket brottsbalken (BrB) straffbelagt som fylleri. Straffet är böter, högst 500 kr. I paragrafens andra stycke föreskrivs samma straff för det fallet att ruset har orsakats av annat än alkoholhaltiga drycker. Vid sidan av den allmänna straffbestämmelsen om fylleri finns också i 21 kap. 15 § BrB en särskild föreskrift som gäller fylleri av krigsman inom militärt område eller utrymme.

Gällande regler innebär vidare att polisen har befogenhet att ta hand om en akut berusad person som anträffas på allmän plats. Polisen ansvarar i sådana fall regelmässigt också för förvaringen av den omhändertagne till dess att han har blivit nykter. Förvaringen äger i allmänhet rum i polis-arrest.

Fylleri faller under allmänt åtal och lagföring kan äga rum vid domstol enligt vanliga regler. Fylleriförseelser kan emellertid beivras också genom de enklare handlägningsformerna strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot. Ärligen begås omkring 70 000 fylleriförseelser som leder till bötesstraff genom dom eller föreläggande. Antalet förseelser mot 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § BrB var 67 996 år 1971 och har för år 1972 beräknats till drygt 70 000. Eftersom återfall är mycket vanligt vid fylleri, är antalet personer som årligen sakfälls för fylleri väsentligt mindre. Det rör sig här om ungefär 40 000 personer per år. Antalet sakfälda personer uppgick till 40 757 år 1971 och har beräknats till 40 180 för år 1972. Av dessa hade under en femårsperiod närmast före den aktuella förseelsen 22 922 resp. 22 638 tidigare gjort sig skyldiga till fylleriförseelse. Endast en mycket

ringa del av antalet förseelser – ca 200–300 om året – avser fall då berusningen har orsakats av annat än alkoholdrycker.

Enligt en fast praxis som har tillämpats sedan flera år tillbaka bestäms bötesstraffet för fylleri nästan alltid till 50 kr. Detta gäller vare sig det är fråga om en engångsförseelse eller ett återfall.

De nyss angivna uppgifterna om antalet förseelser som årligen leder till bötesstraff får också ses i relation till antalet fall då polisen omhändertagit personer för fylleri på allmän plats. Sådana omhändertaganden verkställdes år 1971 i 85 646 och år 1972 i 92 049 fall. Motsvarande siffror för åren 1973 och 1974 var 93 314 resp. 100 360. Dessa uppgifter visar att långtifrån alla omhändertaganden leder till lagföring. Delvis hänger detta samman med att i en del fall då omhändertagande har ägt rum åtal underlåts eller frikännade dom meddelas därför att fylleriförseelsen inte anses styrkt. De förutsättningar som skall vara uppfyllda för att ett omhändertagande skall få ske sammanfaller inte heller helt och hållet med vad som krävs för det straffrättsliga ansvaret. Bl. a. följer av allmänna principer att det för straffansvar fordras uppsåt. Av stor praktisk betydelse är vidare att åklagare enligt gällande föreskrifter har befogenhet att efter lämplighetsprövning avstå från att väcka åtal i vissa särskilda fall, bl. a. när det gäller personer som har tvångsintagits eller, i vissa fall, frivilligt ingått på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Det förhåller sig slutligen så att ett betydande antal fylleriförseelser preskriberas varje år. Preskription inträder nämligen om åtal inte har kunnat delges inom två år från förseelsen.

Fylleristraffet har i vårt land mycket gamla anor. De föreskrifter som vid skilda tider har gällt i detta hänseende har alltid hört till de straffbestämmelser som flitigast har diskuterats från olika synpunkter både i lagstiftningssammanhang och i den allmänna debatten. Förslag om avkriminalisering av fylleri väcktes i riksdagen redan under början av 1800-talet. De olika föreskrifter som har straffbelagt den akuta berusningen har i skilda sammanhang omformulerats och flyttats över från den ena författningen till den andra utan någon mera väsentlig ändring i sak, bortsett från att straffbarheten i mitten av 1800-talet begränsades till fall av fylleri på allmänna platser. Straffbestämmelsen reviderades senast i samband med den lagstiftning om brott mot staten och allmänheten som antogs år 1948. Sakligt sett genomfördes därvid den utvidgningen att också fall där berusningsmedlet varit ett annat än starka drycker kom att omfattas av straffansvaret. Under förarbetena till BrB föreslog strafflagberedningen att fylleriparagrafen skulle utgå ur lagen. Paragrafen fördes emellertid över från strafflagen till BrB utan ändring i sak.

Fylleristraffets avskaffande har sedan länge framstått som en angelägen reform. Med det synsätt som numera är kännetecknande för den allmänna socialpolitiken och därmed även för nykterhetsvårdens inriktning har det på senare tid kommit att te sig alltmer orimligt att en bestämmelse, som straffbelägger den offentliga berusningen som sådan, fortfarande finns

kvar och tillämpas i en sådan omfattning som f. n. är fallet. De föreskrifter av motsvarande slag som tidigare fanns i Finland och Norge är nu upphävda sedan flera år tillbaka. De i Danmark alltså formellt gällande straffbestämmelserna tillämpas inte längre i praktiken.

Frågan om fylleriets avkriminalisering har behandlats av en särskild utredning, fylleristrafutredningen, som år 1968 avlämnade betänkandet (SOU 1968: 55 och 56) Bot eller böter. Utredningen konstaterar att, med den ändrade sociala grundsyn och den ökade förståelse för den medicinska aspekten på alkoholismen som kännetecknar nutidsmänniskan, bestraffningen av fylleriet är otidsenlig och oförenlig med samhällets strävan att komma till rätta med alkoholproblemen. Utredningen föreslår därför att fylleriet avkriminaliseras.

Utredningens förslag har i denna del tillstyrkts av en praktiskt taget enig remissopinion. Under den tid som har gått sedan utredningens betänkande lades fram har i den allmänna debatten på nykterhets- och kriminalpolitikens område fylleristrafrets avskaffande också framstätt närmast som en självklarhet.

Fylleristrafrets avskaffande var emellertid inte huvudpunkten i utredningens förslag. Enligt vad utredningen framhåller utgör avkriminaliseringsfrågan endast en del av ett mycket större problem, nämligen hur samhället bör ta hand om akut berusade personer och vad ett omhändertagande bör syfta till. Frågan om vård och behandling av de berusade utgör alltså huvudproblemet, medan avkriminaliseringen enligt utredningen blir en delfråga av jämförelsevis underordnad karaktär.

En grundläggande tanke i fylleristrafutredningens betänkande är att ett omhändertagande av en akut berusad person bör ta sikte på att bereda denne vård och behandling. En väsentlig del av utredningens förslag går ut på att denna vård skall förläggas till särskilda medicinska kliniker, s. k. akutkliniker, som föreslås inrättade på ett flertal orter i landet. Fyllerister som omhändertas av polisen skall enligt utredningsförslaget föras till sådana kliniker och tas in där för avgiftning och akutvård. Till verksamheten på klinikerna skall knytas läkare och annan sjukvårdspersonal samt en företrädare för nykterhetsnämnden på orten. Utredningen har också utarbetat en modell över en akutklinik och därvid ingående beskrivit hur verksamheten bör bedrivas för att akutvården skall få det avsedda innehållet.

Den grundsyn som sålunda har präglat uppläggningsen av utredningens arbete har vunnit stor anslutning både under remissbehandlingen och i den allmänna debatten. För egen del ansluter jag mig självfallet också till utredningens allmänna betraktelsesätt. Det är alldeles uppenbart att de medicinska, nykterhetsvårdande och allmänt socialpolitiska problem som möter när det gäller behandlingen av alkoholmissbrukare har en ojämförligt mycket större betydelse än den mera begränsade straffrättsliga frågan om fylleri skall vara kriminaliserat eller inte.

Enligt min mening – som stämmer överens med den uppfattning som de

flesta remissinstanserna har gett uttryck åt — står det vidare klart att utredningen med sitt förslag om inrättande av akutkliniker har gett anvisning på ett behandlingsprogram som motsvarar mycket högt ställda krav när det gäller vården av akut berusade personer. Under den tid som har gått sedan utredningen lade fram sitt betänkande har de ledande tankar som förslaget bygger på också haft stor betydelse för den allmänna synen på den problematik som det här är fråga om.

En mera generell reform i den riktning som utredningen har anvisat när det gäller akutvården måste sålunda betecknas som i och för sig önskvärd. Det är dock som jag ser det av flera skäl mindre ändamålsenligt att koppla samman frågan om fylleriets avkriminalisering med en så långtgående och resurskrävande satsning på detta vårdområde, som ett genomförande av utredningsförslaget i denna del skulle innebära. Jag tänker då inte enbart på att ett genomförande av förslaget ställer sig mycket kostnadskrävande. Det gäller här vidare vårdorganisatoriska och personalmässiga problem som inte lämpligen kan bedömas isolerade från andra frågor på social- och sjukvårdspolitikens område. Hela frågan om de grundläggande principerna för den framtida nykterhetsvården ligger f. n. i stöpsleven och kommer att tas upp i samband med behandlingen av socialutredningens slutbetänkande. T. v. måste det i detta liksom i andra sammanhang bli fråga om en kontinuerlig avvägning mellan olika önskvärda reformer och förbättringar inom hela vårdområdet. Detta utesluter emellertid inte att en utformning av behandlingen av akut berusning där vårdsynpunkterna står i förgrunden i och för sig är ett angeläget mål att sträva efter.

Detta mål ligger också helt i linje med nykterhetsvårdens nuvarande inriktning. Under senare år har denna vård sålunda präglats av en strävan efter ökad samordning och integration med den övriga socialvården och sjukvården. Sjukhusvård — framför allt vid psykiatriska sjukhus och psykiatriska kliniker — är numera ett väsentligt inslag i nykterhetsvården. Särskilda alkoholavdelningar har inrättats bl. a. vid flera av de större psykiatriska sjukhusen. Samtidigt har den öppna och halvöppna nykterhetsvårdens resurser ökat kraftigt. I linje härmed har på olika håll betydelsefulla initiativ tagits till förbättringar av vårdinsatserna när det gäller de akut berusade. F. n. inriktas strävandena bl. a. på försök med olika modeller för en samordning av sociala och medicinska resurser för omhändertagande av människor med alkoholbesvär och alkoholsjukdomar. Det är naturligtvis angeläget att den utveckling som sålunda pågår underlättas så att man på sikt kan avveckla det system som kännetecknas av att polisen har att ansvara för förvaringen av de personer som det här gäller.

Den alltjämt kvarstående straffbestämmelsen mot fylleri kan emellertid i många avseenden fungera som ett direkt hinder för strävandena till en mera adekvat vård för akut berusade personer som tas om hand på allmän plats. Den kan sålunda bidra till att konservera ett synsätt enligt vilket om-

händertagandet av en berusad person i varje fall till en del utgör en represiv åtgärd. Härtill kommer naturligtvis också de olyckliga konsekvenser för den mera långsiktiga vården som straffet kan leda till särskilt för återfallsfyllerister som drabbas av upprepade bötesstraff med åtföljande indrivning eller indrivningsförsök. De olägenheter i dessa och andra avseenden som är förenade med fylleristrafvet har sedan länge varit väl kända.

När man i olika sammanhang har diskuterat kriminaliseringen av fylleriet, torde det vidare sedan lång tid tillbaka allmänt ha ansetts att bötesstraffet inte är något effektivt medel att motverka alkoholmissbruk. Fylleristrafvet har väl snarare bedömts ha sitt berättigande som ett medel att avhålla berusade från att uppsöka allmänna platser. Det har tidigare ibland gjorts gällande att straffet också kunde ha en mera allmänt återhållande effekt när det gäller tillfällighetsmissbrukare och att det med hänsyn härtill skulle fylla en viss funktion som nykterhetspolitiskt instrument. Som har påvisats av fylleristrafvetutredningen torde emellertid kriminaliseringen numera knappast i och för sig kunna anses ha några i egentlig mening preventiva effekter. Den s. k. moraltbildande verkan som man ibland har talat om när det gäller fylleristrafvet uppnås bättre på annat sätt, främst genom uppföstran och information i alkoholfrågan.

Det är slutligen uppenbart att den nuvarande ordningen på detta område utgör en inte oväsentlig belastning på rättsvårdens samlade resurser. De insatser som i dag läggs ned hos polis, åklagare och domstolar på utredning och lagföring av fylleriförseelser skulle med fördel kunna tas tillvara för mera angelägna uppgifter. Detsamma gäller det mycket ofta reslutatlösa arbetet med indrivning av ådömda böter som ankommer på de exekutiva myndigheterna.

Enligt min mening har alla de skäl som sålunda talar för att fylleristrafvet utmönstras ur lagen den sammanlagda styrkan att det inte kan vara försvarligt att ytterligare skjuta upp avkriminaliseringsfrågan. En tidigare från skilda håll ifrågasatt lösning, enligt vilken man genom ett system med åtalsprövningsregler c. d. skulle sätta straffbestämmelsen ur spel för etablerade alkoholmissbrukare men behålla straffet för s. k. tillfällighetsfyllerister, är som jag ser det varken principiellt godtagbar eller möjlig att praktiskt genomföra. Jag förordar därför att fylleriet nu helt avskiljs från det straffbara området och att sålunda 16 kap. 15 § BrB upphävs.

Fylleristrafvets avskaffande bör dock inte genomföras som en isolerad åtgärd. Det är angeläget att man i detta sammanhang söker nå fram till sådana förbättringar när det gäller principerna och formerna för omhändertagande som är möjliga att genomföra i mera omedelbart samband med reformen. Fylleristrafvets avskaffande aktualiserar vidare överväganden i fråga om vissa följdverkningar av olika slag som nu förbinds med en fylleridom. Jag återkommer till dessa frågor i det följande. Jag vill emellertid först något beröra de straffrättsliga konsekvenserna av avkriminalisering.

En viktig fråga som har ägnats särskild uppmärksamhet vid remissbe-

handlingen är avgränsningen mellan å ena sidan sådana beteenden från en berusad persons sida som i och med avkriminaliseringen blir straffria och å andra sidan beteenden som omfattas av andra straffbestämmelser. Det gäller här särskilt avkriminaliseringens betydelse för tillämpningen av bestämmelsen i 16 kap. 16 § BrB om förargelseväckande beteende. Denna bestämmelse har i 16 kap. BrB placerats omedelbart efter fylleriparagrafen och har begränsats till att avse fall där de föregående föreskrifterna i kapitlet inte är tillämpliga. För förargelseväckande beteende enligt 16 kap. 16 § förutsätts att någon, i annat fall än som avses med de tidigare bestämmelserna i 16 kap., för oljud på allmän plats eller eljest offentligen beter sig på ett sätt som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten. Av bestämmelsens avfattning följer alltså att den som uppträder berusad på allmän plats så att det framgår av hans åtbörder och tal inte redan härigenom gör sig skyldig till förargelseväckande beteende utan endast till fylleri. För att han skall kunna dömas även för förargelseväckande beteende fordras att något förargelseväckande moment tillkommer utöver själva berusningen och de typiska yttringarna av denna.

Vid sin diskussion av den nu berörda frågan hänvisar fylleristrafutredningen inledningsvis till att det i praxis synes ha utbildat sig den ordningen att en fyllerist som uppträder allmänt förargelseväckande t. ex. genom att skräna, antasta förbipasserande eller lägga sig på gångbanan i allmänhet blir åtalad endast för fylleri, trots att hans uppträdande även kan uppfylla rekvisiten för förargelseväckande beteende och eventuellt också annan straffbelagd gärning. Utredningen anser det självklart att sådana beteenden som nu anses falla inom fylleriets rāmärken inte skall bestraffas sedan fylleriparagrafen har upphävts. De typiska dragen i fylleristens uppträdande bör enligt utredningen accepteras som utslag av hans sjukdomstillstånd och kan efter reformens genomförande inte anses vara ägnade att väcka förargelse hos allmänheten. Med hänsyn till det anförda har utredningen inte funnit anledning att föreslå någon ändring i den nuvarande bestämmelsen om förargelseväckande beteende. Vad som har anförts om förargelseväckande beteende kan enligt utredningen i viss utsträckning gälla också andra straffbara inslag i fylleristens beteende.

Utredningens ståndpunkt har godtagits av de flesta remissinstanserna, däribland RÅ som säger sig inte ha något att erinra mot en utveckling av rapporterings- och åtalspraxis i enlighet med vad utredningen anför. Andra remissinstanser har ställt sig mera kritiska och betonat att en avkriminalisering av fylleriet inte får leda till att sådana brott som ofredande, våldsamt motstånd och missfirmelse av tjänsteman lämnas obeivrade. Svea hovrätt är visserligen ense med utredningen om att de fall då enligt nuvarande praxis fylleriparagrafen i BrB anses ensam tillämplig bör vara straffria i fortsättningen men påpekar svårigheterna att vid rättstillämpningen dra en gräns för det straffria området.

För egen del vill jag när det gäller de rent straffrättsliga frågorna till en början understryka att en avkriminalisering av fylleriet inte kan få påverka den sedan lång tid tillbaka upprätthållna grundsatsen om att självförvållat rus i princip inte ursäktar brott som har begåtts under rusets inflytande. Denna grundsats har kommit till uttryck i 1 kap. 2 § andra stycket BrB där det föreskrivs att om en gärning har begåtts under självförvållat rus eller om gärningsmannen annars genom eget vållande var tillfälligt från sina sinnens bruk, så får detta inte föranleda att gärningen ej anses som brott. Frågan om upprätthållandet av denna princip har uppenbarligen en räckvidd som sträcker sig långt vidare än de överväganden som bör göras i förevarande sammanhang. Med hänsyn till den nu berörda principen kan det inte råda någon tvekan om att exempelvis en berusad person som handgripligen antastar förbipasserande gör sig skyldig till ofredande enligt 4 kap. 7 § BrB. I den mån brottsföresättningar här för i övrigt är för handen. Motsvarande gäller om den berusade gör sig skyldig till annat straffbart beteende t. ex. våldsamt motstånd mot polis. När det särskilt gäller avgränsningen mellan uppträdanden som efter fylleriets avkriminalisering blir straffria och förargelseväckande beteende ligger det i sakens natur att någon skarp gräns inte kan dras, detta redan med hänsyn till att uppfattningen om vad som är förargelseväckande växlar med tids- och samhällsförhållandena. Med nuvarande synsätt torde brottsbeskrivningen i bestämmelsen om förargelseväckande beteende dock aldrig kunna ges den innebörden att berusningen som sådan skulle anses falla under lagrummet. Detsamma måste också gälla sådana inslag i en berusad persons uppträdande som typiskt sett har ett omedelbart samband med berusningen och som visserligen medför att hans tillstånd kan konstateras av utomstående men ändå inte tar sig några mera uppseendeväckande eller störande uttryck. Med hänsyn till vissa uttalanden som har gjorts vid remissbehandlingen har jag övervägt om själva brottsbeskrivningen i bestämmelsen om förargelseväckande beteende borde ändras i syfte att säkerställa att den inte i fortsättningen ges ett vidare tillämpningsområde än vad som är avsett. Jag har emellertid i likhet med fylleristrafutredningen stannat för att en sådan ändring inte är nödvändig. Avskaffandet av straffet för den offentliga berusningen som sådan bör emellertid när det gäller bestämmelsen om förargelseväckande beteende lagtekniskt markeras på det sättet att man tar bort den formella begränsningen i bestämmelsens räckvidd som ligger i att den enligt sin lydelse är tillämplig bara i annat fall än som avses med de tidigare föreskrifterna i 16 kap. BrB. Denna begränsning blir praktiskt sett överflödigt när fylleriparagrafen upphävs.

De svårigheter som i ett enskilt fall kan föreligga att avgränsa det avkriminaliserade området från vad som rättsligt faller under t. ex. bestämmelsen om förargelseväckande beteende får dock mindre praktisk betydelse med hänsyn till de föreskrifter som finns om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse. Polisen har sålunda enligt polisinstruktionen (1972: 511, PI) en

allmän befogenhet att avstå från rapportering när det är fråga om brott för vilket inte är föreskrivet svårare straff än böter och ej heller normerade böter och som med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt. Det torde i överensstämmelse med vad utredningen och RÅ anført vara ganska naturligt att rapporteftergift tillämpas med en viss toleransmarginal när det gäller lindrigare lagöverträdelser från en akut berusad persons sida. I fråga om åtalsunderlåtelse finns det, som förut berörts, vissa bestämmelser som ger åklagare befogenhet att avstå från åtal efter lämplighetsprövning. Vid sidan av de allmänna bestämmelserna härom i 20 kap. 7 § rättegångsbalken (RB) finns i detta hänseende speciella föreskrifter i lagen (1964: 167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare samt i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård (NvI) och andra sociala vårdlagar. Bestämmelserna om åtalsprövning kan självfallet inte få ges en generell tillämpning i fråga om brott eller förseelser som begås av berusade personer, men de kan liksom f. n. ofta användas för att undvika att man genom ingripande med åtal spolierar möjligheterna att ge alkoholmissbrukare nödvändig vård. Den allmänna frågan om en utvidgning av möjligheterna att underlåta åtal när det gäller bl. a. missbrukare av beroendeframkallande medel utreds f. n. av åtalsrättskommittén (Ju 1970: 63) vars betänkande väntas föreligga inom kort.

Vid remissbehandlingen har från något håll gjorts gällande att eftersom bestämmelserna i trafikbrottslagen (1951: 649) om trafiknykterhetsbrott inte är tillämpliga på fotgängare och cyklister, fylleristraflets avskaffande skulle dra med sig ett behov av en särskild straffsanktion för sådana trafikanter för det fall att dessa på grund av alkoholpåverkan skapar fara i trafiken. Jag anser för min del inte att det finns något behov av en komplettering av den gällande trafikbrottslagstiftningen i detta hänseende. I de fall då ett straffrättsligt ingripande kan framstå som motiverat torde praktiskt taget alltid bestämmelsen i 1 § trafikbrottslagen om vårdslöshet i trafik – som avser alla vägtrafikanter – vara tillämplig.

Vad jag har anført i det föregående har närmast haft avseende på fylleri i egentlig mening, dvs. alkoholberusning. Motsvarande synpunkter kan emellertid anläggas på sådana fall då berusningen har orsakats av annat medel än alkoholdrycker. I denna del tillämpas redan f. n. fylleriparagrafen i så förhållandevis ringa utsträckning att man med visst fog kan tala om att bestämmelsen har överlevt sig själv. Detta hänger bl. a. samman med att i det praktiskt viktigaste fallet, nämligen narkotikaberusning, vårdsynpunkterna numera står så i förgrunden att det endast sällan leder till lagföring.

Till frågan om *fylleri på militärt område* återkommer jag i det följande.

7.2 Nya regler om omhändertagande av berusade personer

Vid den debatt som har förts i frågan om fylleristraflets avskaffande har det aldrig på allvar gjorts gällande annat än att man oavsett lösningen av

den straffrättsliga frågan måste behålla ett system som innebär att offentligt berusade personer under vissa förutsättningar tas om hand genom det allmännas försorg. Föreskrifter om sådant omhändertagande har behållits i Danmark, Norge och Finland, trots att själva bestraffningen av fylleriet har upphört i dessa länder. Att ett ingripande i någon form måste ske om en person anträffas på allmän plats i ett sådant tillstånd att han inte kan ta vård om sig själv torde också följa redan av det allmänna ansvar för människors välfärd som åvilar samhället.

Jag har förut nämnt att gällande regler ger polisen befogenhet att ta hand om en berusad person som anträffas på allmän plats och att förvara honom till dess att han har blivit nykter. Det lagstöd som f. n. finns för polisens omhändertaganden utgörs främst av 7 § i den allttjämt gällande förordningen (1841: 58 s. 1) emot fylleri och dryckenskap. Enligt denna bestämmelse får var och en som, överlastad av starka drycker, anträffas på väg eller gata och som inte kan behörigen vårdas på annat sätt förvaras i häkte tills han har återvunnit sina sinnens bruk. Om någon på sådana platser eller andra allmänna ställen, såsom vårdshus, näringsställen och krogar, "i fylleri gör oljud eller förnärmar andras fred och säkerhet" skall han enligt samma författningsrum "ovillkorligen i häkte inmanas" tills han har blivit nykter.

Bestämmelser som ger polisen befogenhet att under närmare angivna förutsättningar verkställa omhändertaganden finns i flera andra författningar. Den rent straffprocessuella delen av polisens verksamhet regleras i RB, som ger polisman rätt att i vissa fall ingripa med tvångsmedel mot personer som är misstänkta för brott och att i övrigt säkra bevis i brottmål. Enligt bestämmelser i vissa specialförfattningar kan vidare polisstyrelse i avbidan på annan myndighets beslut omhänderta en person för att underlätta insättande av lämplig vård eller vidtagande av annan åtgärd. Ett exempel härpå utgör 21 § Nvl, där det föreskrivs att polisstyrelsen under vissa förutsättningar skall omhänderta bl. a. farliga alkoholmissbrukare och alkoholmissbrukare som är i trängande behov av omedelbar vård i avvaktan på att tvångsintagning på allmän vårdanstalt kommer till stånd.

I de fall då polisstyrelse enligt sådan särskild bestämmelse har befogenhet att besluta om omhändertagande av någon, gäller enligt 1 § lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande (LTO) att den enskilde polismannen får ingripa i avbidan på polisstyrelsens beslut, om föreskrivna förutsättningar för omhändertagande bedöms föreligga och dröjsmål med omhändertagande innebär fara för den omhändertagnes eller annans liv eller hälsa eller fara i annat hänseende. Den lagstiftning som åsyftas i 1 § LTO är, förutom Nvl, barnavårdslagen (1960: 97), lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall samt utlänningslagen (1954: 193).

Om någon som kan antas vara under 15 år anträffas under förhållanden som uppenbart innebär överhängande och allvarlig risk för hans hälsa eller utveckling får vidare polisman enligt 2 § LTO ta hand om den underårige

för att lämna honom till vårdnadshavare eller barnavårdsnämnden.

Av intresse i förevarande sammanhang är också den föreskrift om omhändertagande som finns i 3 § LTO. Enligt detta lagrum skall polisen omhänderta den som genom sitt uppträdande stör allmän ordning eller utgör omedelbar fara för denna, om ett omhändertagande är nödvändigt för att upprätthålla ordningen. Sådant omhändertagande skall ske även när det behövs för att avvärja straffbelagd gärning. När någon har tagits om hand enligt dessa föreskrifter, skall han förhöras så snart som möjligt. Dessutom skall vid behov göras en utredning om hans personliga levnadsförhållanden, om möjligt av företrädare för social myndighet. Den omhändertagne skall friges så snart förhör och utredning har slutförts och han inte längre kan anses utgöra en omedelbar fara för allmän ordning och säkerhet, dock senast inom sex timmar efter omhändertagandet. För tillämpningen av 3 § LTO är det i princip likgiltigt om personen är berusad eller nykter. Föreskrifterna tar sålunda inte sikte på omhändertagande och behandling av berusade personer, och de är inte heller avsedda att användas vid fylleri.

Det bör slutligen nämnas att polisman i vissa speciella situationer anses ha befogenhet att göra omhändertagande med stöd av 2 § PI, som behandlar polisens allmänna skyldighet att upprätthålla allmän ordning och säkerhet och därvid lämna allmänheten skydd och annan hjälp. Om en berusad person befinner sig i ett hjälplöst tillstånd och omedelbar vård inte kan beredas honom på annat sätt, anses sålunda polisen enligt sina allmänna hjälpande uppgifter inte bara berättigad utan också skyldig att ingripa. Frågan hur långt polisens befogenheter sträcker sig vid ett ingripande på denna grund kan emellertid i vissa fall vara tveksam.

Som jag förut har sagt är det inte min avsikt att lägga fram ett förslag som innebär en allmän övergång till klinikvård för de akut berusade. I avvaktan på en fortsatt utveckling som medför att man genom skilda insatser på sjuk- och nykterhetsvårdens område efter hand får ökade möjligheter att tillgodose de vård- och behandlingsbehov som det här är fråga om måste sålunda polisen även försättningsvis ha en befogenhet att verkställa omhändertaganden och att ansvara för de omhändertagnas förvaring. Det kan mot denna bakgrund ifrågasättas om man över huvud taget nu bör ta upp frågan om införande av nya bestämmelser om omhändertagande och behandling av berusade personer eller om man inte hellre bör avvakta härmed till dess utvecklingen har nått det stadiet att ansvaret för förvaringen av de berusade mera generellt kan avlyftas från polisväsendet. Å andra sidan är föreskrifterna i 1841 års förordning uppenbart otidsenliga och dessutom helt otillräckliga för de fall som det här är fråga om. Detta förhållande bidrar till att skapa tvekan bl. a. om var gränserna går för polisens befogenhet i de enskilda fallen. Det är vidare en fördel om man kan utforma regler som på ett bättre sätt än den ålderdomliga förordningen ger stöd för den utveckling mot en mera adekvat vård av de berusade som f. n. pågår. Jag har därför kommit till den slutsatsen att en avkriminalisering av fylleriet bör

kombineras med nya bestämmelser om omhändertagande, trots att dessa inte kommer att kunna utgöra någon definitiv lösning på de frågor som här är aktuella.

När det gäller formen för de nya bestämmelserna är det till en början uppenbart att dessa måste komma att innebära ett sådant ingrepp i den enskildes rörelsefrihet att de inte grundlagsenligt kan meddelas på annat sätt än genom lag. En tänkbar möjlighet skulle då vara att infoga bestämmelserna i LTO, eftersom det här i vissa avseenden kan tyckas vara fråga om en rätt likartad reglering. Så är emellertid ingalunda fallet. Som följer av vad jag tidigare har anfört måste det primära syftet när det gäller omhändertagande av en berusad person alltid vara att tillgodose dennes egna intressen, dvs. att han får möjlighet till adekvat vård och hindras från att förvärra sitt tillstånd t. ex. genom ytterligare konsumtion av berusningsframkallande medel eller genom trafikolyckor eller liknande. Med hänsyn redan till den avgörande principiella skillnad som sålunda föreligger när det gäller syftet för ingripandena bör de nya bestämmelserna om omhändertagande av berusade personer tas in i en särskild författning. Jag förordar därför att 1841 års förordning ersätts av en ny lag om omhändertagande av berusade personer m. m. Detta överensstämmer också med vad fylleristrafutfredningen har föreslagit.

Den lag om omhändertagande som utredningen föreslog bygger på en mera generell övergång till klinikvård för akut berusade personer. Samtidigt har utredningen strävat efter att ge lagen en sådan utformning att den skulle kunna tillämpas utan hinder av att klinikverksamheten inte byggs ut. Utredningsförslaget behandlar sålunda en del principiella frågor som har betydelse även för en reform av den mera begränsade omfattning som det nu gäller. Då utredningens ställningstaganden på olika punkter har fått en ingående belysning vid remissförfarandet, synes det lämpligt att i vissa avseenden ta utredningsförslaget som en utgångspunkt för den följande diskussionen, trots att det har utformats under delvis andra förutsättningar än dem som nu är för handen. Jag avser att nu endast gå in på det grundläggande innehållet i den nya lagen. Till detaljfrågor återkommer jag i specialmotiveringen.

Vid utformningen av de nya bestämmelserna blir frågan om förutsättningarna för ett omhändertagande av central betydelse. Det är här inte minst viktigt att bestämmelserna får ett sådant innehåll att de ger så klara anvisningar som möjligt om när ett omhändertagande får äga rum.

Fylleristrafutfredningen har ansett att i stort sett samma praxis som hittills bör tillämpas när det gäller förutsättningarna för omhändertagande. Den allmänna grunden för omhändertagande bör enligt utredningen vara att en person är så berusad att han bedöms vara i behov av omedelbar vård. Den sålunda föreslagna lösningen har mötts av viss kritik vid remissbehandlingen. De kritiska remissinstanserna har därvid i allmänhet menat

att en avfattning i enlighet med utredningsförslaget inte tillräckligt tydligt beskriver den situation som skall föreligga för att ett omhändertagande avses få ske. Flera remissinstanser har också betonat vikten av att reglerna blir så utformade att de möjliggör omhändertagande som förestavas huvudsakligen av ordningsskäl. Det har vidare hävdats att polisingripanden av detta slag över huvud taget inte bör få grundas på andra omständigheter än sådana yttringar av berusning som innebär ett ordningsstörande uppträdande.

Vid en ordning som innebär att ansvaret för de omhändertagnas förvaring åtminstone t. v. i rätt betydande utsträckning måste ligga kvar hos polisen kan det i och för sig framstå som mindre adekvat att knyta förutsättningen för omhändertagande till ett direkt vårdbehov. Som nyss nämnts är det emellertid angeläget att de nya bestämmelserna ändå ger uttryck åt principen att ett omhändertagande av en person på grund av berusning är motiverat i första hand av omsorgen om individens personliga välfärd. Av det tidigare anförda framgår vidare att jag inte kan instämma i uppfattningen att ett ordningsstörande uppträdande från den berusades sida bör vara en primär förutsättning för sådana polisåtgärder som det här gäller. En sådan avgränsning kan inte motiveras av vare sig sakliga eller principiella skäl. Den hjälpande polisverksamheten, dvs. allmänt sociala och humanitära åtgärder har sedan gammalt ansetts utgöra en viktig del av polisens uppgifter, något som också har kommit till uttryck i PI. En utformning av nya bestämmelser i ämnet som skjuter fram hänsynen till individen kan sålunda inte anses innebära att något för polisverksamheten främmande moment förs in under polisens uppgifter utan torde tvärtom stämma väl överens med den moderna synen på polisens roll i samhället.

Vid remissbehandlingen har från några håll föreslagits att man skulle knyta grunderna för omhändertagande till de förutsättningar som f. n. gäller för att någon skall kunna dömas för fylleri, nämligen att vederbörande är så berusad att det framgår av hans åtbörder och tal. En sådan lösning kan visserligen tyckas ligga nära till hands men innebär enligt min mening att omhändertagandet av akut berusade personer skulle komma att behålla den karaktär av ett i varje fall till en del repressivt ingripande som följer av dess nuvarande anknytning till fylleristrafvet. Av ännu mera avgörande betydelse är emellertid att man i så fall inte heller skulle ge något positivt uttryck för det nya synsätt som bör ligga till grund för de samhällsåtgärder som det här är fråga om.

Om man vill hålla fast vid att det i främsta rummet bör vara hänsynen till individen som motiverar att det allmänna ingriper med omhändertagande i vissa fall av akut berusning bör man enligt min mening utforma den allmänna förutsättningen på ett sådant sätt att den mera uttalat knyter an till de faror eller skadeverkningar som är förknippade med berusningstillståndet. En lämplig lösning skulle med denna utgångspunkt vara att i nära anslutning till förslag som också har förts fram vid remissbehandlingen föreskri-

va att omhändertagande får äga rum om en person anträffas så berusad att han är ur stånd att ta vård om sig eller annars utgör en fara för sig själv eller annan. Om man utformar indikationerna på detta sätt, inbegrips inte bara berusade som är så omtöcknade att de saknar herravälde över sina handlingar utan också personer som uppvisar sådana berusningstecken att de i trafiksammanhang eller eljest kan vara farliga för egen eller andras säkerhet. En sådan ordning torde ganska väl ansluta till den praxis som nu tillämpas. Jag förordar på grund av det anförda att de allmänna indikationerna för ett omhändertagande utformas i enlighet härmed.

Vid fall av omhändertaganden på grund av akut berusning är det inte ovanligt att ett ordningsstörande uppträdande från den berusades sida framstår som själva incitamentet till polisingripandet. Vid remissbehandlingen har som förut berörts också från åtskilliga håll gjorts gällande att störande av allmän ordning bör utgöra en självständig grund för omhändertagande i dessa fall. När man överväger denna fråga måste man emellertid beakta att polisen – tidigare genom bestämmelser i Pl och numera enligt 3 § LTO – har en allmän befogenhet att ta hand om den som genom sitt uppträdande stör allmän ordning eller utgör en omedelbar fara för denna, om ett omhändertagande är nödvändigt för att upprätthålla ordningen. Enligt samma lagrum får omhändertagande ske också när det fordras för att avvärja straffbelagd handling. Som jag har nämnt i det föregående är det för tillämpningen av 3 § LTO i princip likgiltigt om personens uppträdande hänger samman med alkohelpåverkan eller inte, men det är givet att bestämmelsen i praktiken ofta måste tillämpas just i fall då t. ex. ungdomar uppträder under inflytande av alkohol, narkotika eller annat berusningsmedel. Bestämmelserna i LTO är emellertid inte avsedda att användas vid fall av fylleri i egentlig mening.

Mot bakgrund av det anförda är det angeläget att man når fram till en lämplig avgränsning mellan LTO och den nya lagen om omhändertagande av berusade personer. Den mest ändamålsenliga lösningen blir därvid enligt min mening att man låter den nya lagen gälla så snart någon – vare sig han uppträder ordningsstörande eller ej – är så berusad att han till följd härav är ur stånd att ta vård om sig eller annars utgör en fara för sig själv eller annan. Endast om det är fråga om en person som stör allmän ordning eller utgör en omedelbar fara för denna utan att vara så påverkad av berusningsmedel att han behöver vård av den anledningen, bör förutsättningarna för omhändertagande i stället regleras genom LTO.

Det anförda har sålunda lett mig till den slutsatsen att den nya lagen inte bör låta ett ordningsstörande uppträdande från den berusades sida utgöra en självständig grund för omhändertagande. I stället bör lagen utformas så att den blir tillämplig på sådana fall av akut berusning som faller under de allmänna indikationer som jag nyss har förordat även i situationer då i annat fall ett ingripande i och för sig skulle ha kunnat grundas på 3 § LTO.

Den föreskrift i 1841 års förordning som nu ger polisen befogenhet att ta

om hand fyllerister är enligt sin lydelse begränsad till fall då den akut berusade anträffas på väg eller gata eller uppträder störande på andra allmänna ställen såsom exempelvis "vårdshus, näringsställen och krogar". Bestämmelsen torde f. n. tolkas så att den ger stöd för ett omhändertagande på allmän plats i den mening detta uttryck används i BrB. Allmän plats i denna mening brukar definieras så att platsen skall vara upplåten för eller eljest frekventeras av allmänheten. En betydelsefull fråga vid utformningen av de nya bestämmelserna blir om omhändertagande liksom hittills skall få ske bara på allmänna platser eller om man i detta hänseende bör söka en annan lösning.

Fylleristrafutredningen har mot bakgrund av intresset att en alkoholmissbrukare på ett så tidigt stadium som möjligt kommer under behandling ansett att begränsningen till allmänna platser inte längre bör upprätthållas. Föreligger i övrigt förutsättningarna för ett omhändertagande, bör detta enligt utredningen få ske även om personen befinner sig på enskilt område. Utredningen betonar emellertid att dess mening inte är att polisen utan särskild anledning skall tränga in i enskilda hem för att där ta hand om berusade personer. En förutsättning för ett sådant ingripande bör enligt utredningen vara att någon närstående tillkallar polis för att klara av en akut nödsituation.

Utredningsförslaget i denna del har mötts av skarp kritik från ett flertal remissinstanser, som har ansett att det är alltför allmänt utformat och kan leda till orimliga ingripanden på enskilt område. Därvid har särskilt betonats att en befogenhet för polisen att ta hand om någon i hans eget hem endast på grund av berusning till övermått innebär ett ingrepp i den personliga integriteten som inte kan godtas. Däremot har remissinstanserna allmänt vitsordat att det finns ett behov av bestämmelser som reglerar möjligheten att omhänderta berusade personer i portgångar och liknande till allmän plats gränsande områden eller utrymmen.

För egen del vill jag först erinra om att det för tillämpningen av de olika författningsbestämmelser som vid sidan av 1841 års förordning reglerar polisens rätt att verkställa omhändertaganden inte har ställts upp något krav på att vederbörande skall uppehålla sig på allmän plats. Polismans befogenhet enligt 1 § LTO och 21 § Nvl att under vissa förutsättningar tillfälligt omhänderta bl. a. farliga alkoholmissbrukare eller alkoholmissbrukare som är i trängande behov av omedelbar vård gäller sålunda utan hinder av att den som skall omhändertas uppehåller sig på enskilt område. För att polisen enligt 3 § LTO skall få ta hand om en ordningsstörande person krävs visserligen att den allmänna ordningen störs eller är i omedelbar fara, men detta behöver inte nödvändigtvis förutsätta att personen uppehåller sig på allmän plats. När det fordras ingripande för att avvärja straffbelagd gärning får enligt samma lagrum polisen verkställa omhändertaganden oavsett om det är fråga om allmän eller enskild plats. Den generella skyldigheten för polisen enligt 2 § PI att lämna allmänheten skydd och annan

hjälp anses också kunna åberopas till stöd för ett ingripande även på enskild plats, när åtgärden är nödvändig från humanitär synpunkt.

Som jag förut har nämnt uppgick under åren 1973 och 1974 antalet omhändertaganden för fylleri på allmän plats till 93 314 resp. 100 360. På enskilt område omhändertogs under samma år akut berusade personer i 18 359 resp. 19 255 fall. Undersökningar som har gjorts i de största polisdistrikten visar att den största gruppen av dessa fall gäller personer som har påträffats i portar eller trappuppgångar. De angivna siffrorna inkluderar emellertid också fall när våldsamma eller störande berusade personer har tagits om hand i bostäder, på sjukhus, i taxibilar m. m. och vidare fall när berusade frivilligt har sökt sig till polisstationer. Grunden för de omhändertaganden som har gjorts på enskilt område har i allmänhet varit antingen 2 § PI eller också 3 § LTO.

Min egen uppfattning i den nu diskuterade frågan är att det till en början måste anses uteslutet att genomföra en ordning som skulle ge polisen en allmän befogenhet att ta hand om personer på enskilda platser enbart på grund av berusning. I princip måste befogenheterna till omhändertaganden på sådana platser enligt min mening även i fortsättningen vara beroende av att det vid sidan av själva berusningen föreligger särskilda omständigheter som gör omhändertagandet påkallat t. ex. för att trygga allmän ordning eller avvärja brott. En generell befogenhet för polisen att ta om hand akut berusade personer bör således alltjämt i huvudsak vara begränsad till fall när den berusade uppträder på allmän plats. En sådan begränsning har vunnit hävd i det sammanhang det här gäller, och det är otvivelaktigt så att de akut berusade just på allmänna platser är särskilt utsatta för faror och skadeverkningar i de fall förmågan att ta vård om sig själv är nedsatt till följd av berusningstillståndet.

Det kan emellertid starkt sättas i fråga om inte en absolut avgränsning av omhändertaganderätten till allmänna platser i vissa situationer framstår som alltför schematisk för att vara ändamålsenlig. Jag tänker här inte minst på det ofta förekommande fallet att man finner en berusad person som inte kan ta hand om sig själv i en port eller en trappuppgång. Det är i fall av denna typ i regel mera en tillfällighet att den berusade anträffas inom ett område eller ett utrymme som formellt sett utgör enskilt område i stället för på allmän plats. Som framgår av vad jag har sagt nyss har polisen visserligen ofta möjlighet att när det är nödvändigt ta hand om berusade personer också i sådana situationer med stöd av andra författningar än 1841 års förordning. Om man vill införa en generell reglering av polisens befogenheter vid omhändertagandet av berusade personer, är det emellertid otillfredsställande att inte låta regleringen omfatta sådana i praktiken vanliga fall som nu avses, där vårdintresset ofta är särskilt framträdande. Det har också i olika sammanhang starkt understrukits att det i det praktiska polisarbetet behövs en mera entydigt avpassad regel för dessa fall än vad som nu är förhållandet.

Mot den nu angivna bakgrunden anser jag att det skulle innebära påtagliga fördelar med en lösning enligt de linjer som har förordats vid remissbehandling och som innebär att man utvidgar befogenheten till omhändertagande till att avse också fall då den berusade anträffas i port, trappuppgång eller liknande utrymme eller annars inom område som gränsar till allmän plats. Det är här regelmässigt fråga om platser som visserligen är öppna och tillgängliga för vem som helst men som är avsedda endast för en viss bestämd krets och därför inte räknas som allmänna. Som en uttrycklig förutsättning för omhändertagande på annan än allmän plats bör dock föreskrivas att det skall vara fråga om fall då den berusade anträffas under förhållanden som ger vid handen att han uppehåller sig där endast tillfälligtvis. Det blir härigenom uteslutet att åberopa den nya lagen till stöd för ett omhändertagande i fall då en berusad person anträffas t. ex. i sin egen trädgård eller på annat område som framstår som privat i mera egentlig mening. I sådana situationer måste enligt min mening befogenheten för polisen att ingripa när så är nödvändigt regleras i andra former än genom en generell lag om omhändertagande av berusade personer.

Sammanfattningsvis innebär sålunda mitt ställningstagande i denna del att jag förordar en regel i den nya lagen av den innebörden att de föreskrifter som avses gälla angående omhändertagande av berusade personer på allmän plats skall ha motsvarande tillämpning, om den berusade anträffas i port, trappuppgång eller liknande utrymme eller annars inom område som gränsar till allmän plats och omständigheterna ger vid handen att han uppehåller sig där endast tillfälligtvis.

Som jag har nämnt förut anses 1841 års förordning, trots att den enligt ordalagen talar bara om missbruk av starka drycker, enligt fast praxis vara tillämplig också på sådana fall då någon anträffas akut berusad av annat berusningsmedel än alkohol. Som utredningen och remissinstanserna har förordat bör denna praxis sanktioneras genom att den nya lagen uttryckligen görs tillämplig på all slags berusning. Bland de berusningsmedel som det här är fråga om märks i första hand tabletter och narkotika men även sniffning av thinner eller trikloretylen. Befogenheten för polisen att göra ingripanden är här särskilt viktig, eftersom den berusade i sådana fall i allmänhet måste underkastas omedelbar läkarvård.

En särskild fråga är om den nya lagen bör utformas så att den ålägger polisen ovillkorlig skyldighet att ta om hand akut berusade personer. 1841 års förordning torde allmänt ges den tolkningen att den enskilde polismannen har en viss frihet att från fall till fall bedöma om en berusad person som inte direkt stör någon skall omhändertas eller inte. Enligt min mening bör polisen också fortsättningsvis ha befogenhet att avstå från omhändertagande i vissa fall. Att en berusad som bedöms kunna ta sig hem själv utan risk för olyckshändelse e. d. bör få göra detta följer redan av de allmänna förutsättningarna för omhändertagande, om man utformar dessa så som jag har förordat i det föregående. Men även om berusningsgraden är så

kraftig att det skulle vara vanskligt att lita till att den berusade kan ta sig hem själv, bör det liksom f. n. vara möjligt för polismannen att ibland ändå underlåta ett omhändertagande, t. ex. därför att den berusade kan tas om hand av någon anhörig eller annan vederhäftig och nykter person. Detta förutsätter dock att förhållandena är sådana att den berusades säkerhet inte äventyras. Möjligen att förfara på detta sätt är i praktiken begränsad i större samhällen, men på landsbygden kan det ställa sig annorlunda. Där känner polismannen ofta befolkningen och har lättare att se till att den berusade förs hem.

Man måste emellertid räkna med att ett tvångsmässigt ingripande från polisens sida — dvs. ett omhändertagande — ofta kan vara nödvändigt av hänsyn till den berusades personliga välfärd. I främsta rummet kommer naturligtvis i blickpunkten sådana fall då den berusade kan antas vara i behov av *omedelbar läkarvård*. I den preliminära bedömning, som polismanen — och, när den berusade förs till polisstation, vakthavande befäl — har att göra, måste alltid i första hand ingå att ta ställning till frågan om den berusade skall underkastas läkarundersökning. Rikspolisstyrelsen (RPS) har i samråd med bl. a. socialstyrelsen utfärdat anvisningar om förfarandet vid olika berusningsgrader och om i vilka fall läkarundersökning skall ske m. m. Enligt anvisningarna är läkarundersökning obligatorisk i vissa angivna fall. Det gäller här fall då personens tillstånd oavsett eventuell alkoholförtäring kan misstänkas vara helt eller delvis förorsakat av sjukdom eller då vederbörande företer kroppsskada av inte ringa omfattning eller kan befaras ha ådragit sig sådan, t. ex. skallskada. Vidare skall läkarundersökning alltid ske om berusningen, oavsett berusningsmedlet, är så höggradig att den närmar sig eller innebär medvetslöshet eller är förenad med omtöckningstillstånd, eventuellt med hallucinationer eller andra svåra psykiska sjukdomstillstånd, eller om berusningen eller omtöckningen kan misstänkas vara förorsakad helt eller delvis av andra medel än alkoholhaltiga drycker.

Det är självfallet av mycket stor betydelse att läkarundersökning kommer till stånd i fall av det slag som nu avses. I den nya lagen bör med hänsyn härtill tas in en uttrycklig bestämmelse om att den omhändertagne så snart det kan ske skall underkastas läkarundersökning, om det behövs med hänsyn till hans tillstånd. De särskilda anvisningarna har därvid stor betydelse som ledning för den praktiska tillämpningen. Även om vidare utvecklingen har medfört att polispersonalen efter hand har fått ökade kunskaper om de symptom som mer eller mindre tydligt framträder vid bruk av olika berusningsmedel liksom om de symptom som hos omtöcknade personer tyder på sjukdomstillstånd, är det givet att polisen här ställs inför en svår och grannlaga uppgift. Åtskilliga skäl talar därför för att man här om möjligt bör söka utnyttja sjukvårdsutbildad personal. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

I de fall då en omhändertagen person underkastas läkarundersökning

bör beslutet angående den fortsatta behandlingen ankomma på läkaren. Innebär dennes ställningstagande att personen behöver omedelbar sjukhusvård, bör polisen givetvis ha skyldighet att föra honom till sjukhus, om läkarundersökningen har ägt rum på annan plats. Polisens ansvar för den omhändertagne kommer därvid att upphöra i och med att han tas emot på sjukhuset och besked lämnas om att han skall stanna kvar där. Jag bortser då från fall när personen efter vården måste återföras till polisen för utredning om brott eller för annat särskilt ändamål.

När det gäller andra fall än sådana då den omhändertagne enligt det nyss anförda ovillkorligen måste komma under läkarvård, blir det fortsatta förfarandet beroende av vilka möjligheter till förvaring och behandling som i det aktuella fallet står till buds. Det är givetvis här av mycket stor vikt att ett nära samarbete upprätthålls mellan polisen, de nykterhetsvårdande organen och sjukvårdsmyndigheterna. Möjligheten att finna alternativ till förvaring i polisarrest måste t. v. bli beroende av lokala förhållanden, dvs. tillgången på särskilda eller eljest lämpliga vårdresurser inom sjuk- och nykterhetsvården. Det bör därvid kunna förutsättas att fylleristrafrets avskaffande kommer att ge anledning till åtgärder och initiativ som syftar till att skapa ökade möjligheter till vård för de akut berusade. Efter hand som man lyckas komma fram till sådana lösningar bör dessa naturligtvis tillgripas så långt det är möjligt. I enlighet härmed bör i den nya lagen föreskrivas att den berusade får hållas kvar hos polisen, om annan vård inte kan beredas honom. Efter samråd med chefen för socialdepartementet kommer jag i det följande att ta upp frågan om särskild försöksverksamhet i syfte att med ledning av fylleristrafutredningens principförslag finna lämpliga lösningar för samverkan med landstingens sjukvård och den kommunala socialvården.

I de situationer när ett omhändertagande visar sig nödvändigt bör polisen när det gäller det fortsatta förfarandet också ha en viss frihet att förfara på det sätt som med hänsyn till omständigheterna i den konkreta situationen framstår som lämpligast. Jag tänker här särskilt på sådana fall då berusningen är mindre kraftig men ändå har nått den graden att man inte rimligen kan lämna den berusade på egen hand. Om polismannen i ett fall av denna typ anser sig kunna konstatera att den berusade utan fara för honom själv eller annans säkerhet kan föras till sin bostad och lämnas kvar där, kan ett realistiskt alternativ till förvaring i polisarrest i vissa fall vara att polisen undersöker möjligheten av att han förs hem till sin bostad genom anhörigs försorg. I andra fall kan den lämpligaste lösningen vara att den omhändertagne transporteras till sin bostad av polisen. Denna möjlighet förtjänar enligt min mening ofta att övervägas, förutsatt att det inte är fråga om en våldsam eller oregerlig person eller berusningen har nått ett sådant stadium att han måste förvaras under särskild tillsyn. I klara fall bör polismannen på fältet kunna vidta en sådan åtgärd på eget ansvar utan föregående beslut av vakthavande befäl.

Angående *det sätt på vilket ett omhändertagande skall genomföras* bör den nya lagen innehålla en bestämmelse som i enlighet med vedertagen polispraxis anger att den polisman som verkställer åtgärden skall se till att den inte orsakar den omhändertagne större olägenhet än som är oundviklig eller väcker onödig uppmärksamhet. Sättet för genomförandet av ett omhändertagande är alltid en känslig fråga som ställer stora krav på omdöme hos den polisman som verkställer åtgärden. Ibland kan ju t. ex. principen att ett omhändertagande inte bör vålla onödig olägenhet eller uppmärksamhet tala mot en lösning som innebär att den omhändertagne förs hem till sin bostad genom anhörigs eller genom polisens försorg.

När det gäller *beslutsförfarandet* ankommer givetvis det primära beslutet på den polisman som i tjänsten på allmän plats eller t. ex. i en port träffar på en person som bedöms vara så berusad att han måste tas om hand. Bl. a. av rättssäkerhetsskäl bör emellertid en överprövning av polismannens beslut ske så snart som möjligt. Denna överprövning bör göras av polismannens förman i tjänsten, dvs. i allmänhet vakthavande befälet på stationen. Denne bör alltid ha att göra en prövning av själva omhändertagandet, dvs. avgöra om detta har varit befogat med hänsyn till de krav som lagen ställer upp. Ett i praktiken viktigt moment i prövningen kan därvid ibland bli att ta ställning till om omhändertagandet skall grundas på den nya lagen eller annan författning, t. ex. LTO.

I de allra flesta fall har givetvis den polisman som har gjort omhändertagandet med sig personen till polisstationen. Förmannen måste då också pröva om omhändertagandet skall bestå eller om den omhändertagne bör friges. Det blir i dessa fall också förmannen som får ta ställning till frågan om den berusades tillstånd är så allvarligt att han omedelbart bör föras till sjukhus för läkarundersökning och vård. I den mån det finns olika eller endast begränsade möjligheter att ombesörja förvaringen av de omhändertagna på annat sätt än genom polisens försorg får ställning i detta sammanhang också tas till frågan om den nyss omhändertagne skall transporteras vidare och i så fall varthän eller om han skall införas i polisens förvaringslokaler. Enligt vad som nyss har sagts kan förhållandena ibland också vara sådana att den lämpligaste lösningen blir att den berusade får transport hem till sin bostad genom anhörigs eller genom polisens egen försorg. I överensstämmelse med vad jag anförde i det sammanhanget bör emellertid polismannen på fältet ha viss frihet att träffa egna avgöranden i dessa frågor i klara fall. Det kan sålunda förekomma att omhändertagandet redan har upphört när polismannen avger rapport om fallet till sin förman. I en sådan situation kan det inte bli fråga om någon prövning från förmannens sida huruvida omhändertagandet skall bestå. Polismannen har då endast att rapportera de faktiska förhållandena i samband med omhändertagandet och de åtgärder som han har vidtagit för att förmannen skall få underlag för att avgöra frågan hur omhändertagandet skall redovisas.

I enlighet med det anförda bör den nya lagen innehålla en bestämmelse

om att polisman, som har omhändertagit någon enligt lagen, så skyndsamt som möjligt skall anmäla åtgärden till sin förman. Vidare bör föreskrivas att förmannen, om inte omhändertagandet redan har upphört, omedelbart skall pröva om åtgärden skall bestå.

I de fall då den omhändertagne skall förvaras i polisarrest är det av vikt att han underkastas tillsyn och att avvikelser i det normala tillnyktringsförloppet noggrant observeras. Bevakningspersonalen måste bl. a. se till att personen inte har fallit i medvetslöst tillstånd, verkar deprimerad eller av annat skäl har blivit i behov av läkarvård. Föreskrifter härom finns i de förut berörda, av RPS fastställda anvisningarna, vilka också innehåller praktiska råd för att förebygga kvävningsolyckor m. m. I den nya lagen bör sålunda tas in en bestämmelse om att en omhändertagen som hålls kvar hos polisen fortlöpande skall underkastas tillsyn. Vidare bör föreskrivas att han skall föras till sjukhus eller läkare tillkallas så snart det kan ske, om hans tillstånd skulle ge anledning till det. Till frågan om tillsynen skall jag återkomma i det följande.

En särskilt viktig fråga som måste regleras i den nya lagen gäller *den tid under vilken ett omhändertagande skall få bestå*. 1841 års förordning föreskriver i detta hänseende endast att den omhändertagne skall förvaras tills han har "återvunnit sina sinnens bruk" resp. att omhändertagen som stört ordningen c. d. skall försättas på fri fot när han har blivit nykter. Längden av frihetsberövandet måste alltså bestämmas från fall till fall. I praktiken uppgår förvaringstiden i polisarresterna i de fall det här gäller i genomsnitt till fem–sex timmar.

Fylleristrafutredningen har ansett att det med nuvarande system inte kan riktas några mera allvarliga invändningar mot polisens praxis att släppa ut de omhändertagna efter relativt kort tid. Ett helt annat betraktelsesätt måste emellertid enligt utredningen läggas på frågan, om i enlighet med utredningens förslag omhändertagandena kommer att bli av nykterhetsvårdande karaktär i stället för tämligen renodlade polisiära ingripanden. Utredningen anser att det ligger i öppen dag att en förvaringstid på fem till sex timmar inte förslår, om detta nya betraktelsesätt godtas. Enligt den reglering som utredningen föreslår skall den maximala förvaringstiden vara 24 timmar, såvida inte med hänsyn till den omhändertagnes hälsotillstånd synnerliga skäl föreligger att kvarhålla honom längre. I sistnämnda fall skall han enligt förslaget få hållas kvar i ytterligare högst 24 timmar. Som minimitid för kvarhållandet föreslås åtta timmar, såvida omhändertagandet inte utan olägenhet kan upphöra tidigare.

Enligt utredningsförslaget skall den nu berörda regleringen visserligen i princip gälla även fall då en omhändertagen förvaras genom polisens försorg, men den är som framgår av det nyss anförda utformad under den förutsättningen att man mera generellt övergår till ett system med särskilda akutkliniker. Också vid remissbehandlingen har förvaringstiderna diskuterats huvudsakligen mot den bakgrunden.

När man inte genomför ett sådant system som utredningen har tänkt sig måste givetvis frågan om förvaringstidens längd bedömas från andra förutsättningar. En utgångspunkt vid bestämmelsernas utformning måste därvid enligt min mening vara att ett omhändertagande anses upphöra i och med att den omhändertagne bereds vård på annat sätt än genom polisens försorg. Det kan inte anses ändamålsenligt att i förevarande sammanhang meddela föreskrifter om vårdtid för det fallet att en omhändertagen person tas emot exempelvis på sjukhus. Den reglering som nu skall genomföras bör sålunda begränsas till att avse förvaringstiden för sådana fall då omhändertagna personer hålls kvar hos polisen.

Det står mot denna bakgrund klart att man inte kan tänka sig en ordning som innebär att så långa förvaringstider som de av utredningen förordade skall få tillämpas. Trots den omfattande upprustning av polisens lokaler som har ägt rum under senare tid är dessa i de fall som det här gäller inte lämpliga som förvaringsutrymmen under så lång tid som ett dygn. Härtill kommer att principiella synpunkter starkt talar emot ett system med så långa förvaringstider hos polisen när det gäller personer som inte misstänkts för brott utan som har tagits om hand enbart på grund av akut berusning.

Å andra sidan synes den nuvarande föreskriften i 1841 års förordning om att den omhändertagne skall friges så snart han har "återvunnit sina sinnens bruk" i vissa fall kunna leda till en högre grad av restriktivitet i tillämpningen än som är lämpligt. Efter ordalagen kan föreskriften leda till den tolkningen att en omhändertagen person ovillkorligen skall friges så snart han nödtorftigt kan ta hand om sig själv, även om han fortfarande är märkbart alkoholpåverkad. Enligt fylleristrafutredningen har avfattningen kunnat medföra att fyllerister har släppts ut när de ännu inte har varit helt nyktra, och utredningen har påvisat att det i sådana fall inte är ovanligt att personen inom kort måste tas om hand på nytt. Den omhändertagne är nämligen enligt vad utredningen framhåller särskilt mottaglig för nya påspädningar av alkohol i denna situation. Utredningen har vidare påtalat det olämpliga i att polisens återhållsamhet när det gäller förvaringen av de omhändertagna har kunnat drivas så långt att dessa ibland har släppts ut mitt i natten utan att ha någonstans att ta vägen. I detta hänseende torde dock sedan utredningens betänkande lades fram en viss förskjutning av praxis ha inträtt så till vida att det numera allmänt anses att den som har somnat i fylleriarrest åtminstone nattetid kan hållas kvar till dess han vaknar av sig själv. Om man i den nya lagen ställer upp ett absolut krav på att en omhändertagen skall friges när anledning till omhändertagande inte längre föreligger – dvs. så snart han kan ta vård om sig själv och inte längre utgör en fara för sig själv eller annan – skulle det emellertid kunna göras gällande att redan ett sådant förfarande stod i strid mot lagen. Vidare får man räkna med att det sedan en omhändertagen person har tillnyktrat ibland visar sig nödvändigt att han genom polisens försorg förs till sjukhus eller läkare. Det kan t. ex. förhålla sig så att den omhändertagne klagar över sjukdom,

verkar djupt deprimerad eller eljest befinner sig i ett sådant tillstånd att någon form av vård bedöms omedelbart erforderlig. Till det sagda kommer att jag — som jag strax skall återkomma till — har den uppfattningen att ett omhändertagande i görligaste mån bör utnyttjas för att hjälpa den omhändertagne att etablera sådana kontakter med sociala myndigheter eller vårdorgan som kan vara till gagn för honom. Det nu anförda har lett mig till den slutsatsen att lagen bör ha en utformning som ger polisen en viss marginal att avvakta med ett frigivande när detta skulle leda till direkt olägenhet för den omhändertagne. En grundläggande regel om frigivande synes med beaktande härav lämpligen böra ha den innebörden att den omhändertagne skall friges så snart det finnes kunna ske utan men för honom själv och anledning till omhändertagande inte längre föreligger.

När det sedan gäller frågan om vissa bestämda tidsgränser för omhändertagandets varaktighet bör fastställas i lagen, anser jag för min del till en början att man inte lämpligen bör föreskriva någon minimitid i detta hänseende. En bestämmelse härom torde knappast fylla någon positiv funktion, och det skulle av praktiska skäl ändå vara nödvändigt att förse den med sådana undantag att den skulle komma att mer eller mindre stanna på papperet. Jag är medveten om att också ändamålsenligheten av att fixera en i timmar bestämd maximitid för omhändertagande kan ifrågasättas med hänsyn till att förhållandena i de enskilda fallen ofta är mycket olikartade. Det är emellertid av väsentligt intresse för polisens verksamhet att den osäkerhet som nu kan råda angående omhändertagandenas varaktighet så vitt möjligt undanröjs. Från rättssäkerhetssynpunkt måste vidare mycket starka skäl anses tala för att frågan om frihetsberövandets längd inte endast regleras i allmänna termer utan preciseras närmare i en författningsbestämmelse.

Med hänsyn till den tid som själva tillnyktringsprocessen erfarenhetsmässigt kan ta i vissa fall, t. ex. när det gäller personer som har missbrukat annat medel än alkohol, och till det nyss berörda önskemålet att ge polisen en viss marginal att avvakta med ett frigivande när detta skulle leda till direkt men för den omhändertagne torde den maximala tidrymden för omhändertagande vid akut berusning knappast kunna bestämmas till kortare tid än åtta timmar. Denna tid kan naturligtvis synas lång mot bakgrund av att personer som har omhändertagits för fylleri f. n. i flertalet fall friges redan efter fem—sex timmar och ofta efter ännu kortare tid. Man torde emellertid inte ha anledning räkna med att en föreskrift om en maximitid av åtta timmar i och för sig skall leda till en mera generell höjning av omhändertagandetiderna.

Om man sålunda — vilket jag förordar — inför en bestämmelse om att maximitiden för omhändertagande skall vara åtta timmar, bör emellertid bestämmelsen självfallet inte få ges den innebörden att polisen skall vara skyldig att frigge den omhändertagne även i ett fall då denne, när maximitiden har gått ut, själv önskar hjälp från polisens sida med att bli förd t. ex.

till sjukhus eller till vård i annan form. Bestämmelsen bör inte heller få uppfattas så att polisen skulle ha skyldighet att efter åtta timmar väcka den som har somnat i polisarrest för att frige honom. Även om det nu anförda kan sägas ligga i sakens natur – det blir ju i dessa fall knappast fråga om en fortsatt tvångsåtgärd i egentlig mening – torde med hänsyn till sådana och liknande situationer för tydlighetens skull böra föreskrivas att åttatimmarsfristen inte gäller för det fallet att det uppenbarligen är förenligt med den omhändertagnes eget intresse att han får kvarstanna kortare tid därutöver.

Det bör vidare framhållas att den nu diskuterade föreskriften om maximitid för de omhändertaganden som det här är fråga om inte kommer att medföra någon inskränkning i den befogenhet för polisen att kvarhålla en person under längre tid som följer av andra författningar. I detta sammanhang är främst 21 § Nvl av intresse. Enligt detta lagrum får som förut har nämnts polisstyrelsen förordna om tillfälligt omhändertagande bl. a. av farliga alkoholmissbrukare och alkoholmissbrukare som på grund av oförmåga att ta hand om sig själv är i trängande behov av omedelbar vård, i avbidan på att tvångsintagning på vårdanstalt kommer till stånd. Om dröjsmål med omhändertagande finnes innebära fara för personens eller annans liv eller hälsa eller fara i annat hänseende, följer av 1 § LTO att enskild polisman får ta honom om hand i avbidan på polisstyrelsens beslut. Om de nu angivna särskilda förutsättningarna för omhändertagande bedöms vara uppfyllda efter utgången av åtta timmar, bör givetvis den omhändertagne inte frigges, men omhändertagandet kommer då i fortsättningen att grundas på Nvl resp. LTO och inte på den nya lagen.

Mot bakgrund av de överväganden som nu har redovisats anser jag att en föreskrift i den nya lagen om tiden för frihetsberövandet bör ha det innehålllet att den omhändertagne skall frigges så snart det finnes kunna ske utan men för honom själv och anledning till omhändertagande inte längre föreligger samt att frigivande dock alltid skall äga rum inom åtta timmar efter omhändertagandet såvida det inte uppenbarligen är förenligt med den omhändertagnes eget intresse att få kvarstanna kortare tid därutöver.

Fylleristraffutredningen har starkt betonat önskemålet att man i anslutning till ett omhändertagande i ökad utsträckning inriktar uppmärksamheten på frågan om den omhändertagne är i behov av *hjälp eller stöd från samhällets sida*. Därvid bör man enligt utredningen i erforderlig omfattning samråda med sådana sociala organ vilkas verksamhet berörs. Detta önskemål har också understrukits i åtskilliga remissyttranden.

Även enligt min mening är det utan tvekan värdefullt om man från polisens sida i den utsträckning det är praktiskt möjligt kan i anslutning till ett omhändertagande initiera eller förbereda sådana kontakter med myndigheter eller vårdorgan som kan vara till gagn för den omhändertagne eller hjälpa honom att själv ta sådana kontakter. De undersökningar som i olika sammanhang har gjorts angående fylleristernas sociala situation

m. m. visar entydigt att denna kategori i stor utsträckning utgörs av människor som är i behov av sociala hjälpinsatser. Visserligen rör det sig ofta om personer som redan är föremål för nykterhetsvårdande åtgärder eller vilkas förhållanden eljest är kända för de sociala organen, men detta är inte alltid fallet. Jag avser att i det följande särskilt behandla frågan om anmälan av ett omhändertagande till nykterhetsnämnden och att därvid föreslå att den underrättelseskyldighet gentemot denna nämnd som f. n. åvilar polisen vid fall av fylleri i princip skall behållas. Det är emellertid i många fall angeläget att kontakten med de nykterhetsvårdande organen kan etableras i ett så tidigt skede som möjligt. När det gäller personer vilkas förhållanden i och för sig redan har uppmärksamats av de sociala myndigheterna kan vidare situationen i samband med ett omhändertagande ibland vara sådan att det sociala hjälpbehovet har blivit helt akut och att den omhändertagne behöver hänvisas till ett organ som kan göra en omedelbar insats för honom. Det kan t. ex. röra sig om en person som tillfälligt saknar bostad eller medel till sitt omedelbara uppehälle. Särskild vikt ligger vidare vid att barnavårdsnämnden får underrättelse om hjälpbehov i fall då den som har tagits om hand är underårig. Över huvud taget är betydelsen av ett samarbete med de sociala myndigheterna framträdande i de situationer som det här gäller. Ett sådant samarbete ligger också helt i linje med den allmänna skyldighet att samarbeta med socialvårdsmyndigheterna som åvilar polisen enligt PI. Med hänsyn härtill förordar jag att det i den nya lagen införs en regel som innebär att i fall då den omhändertagne finnes vara i behov av hjälp eller stöd från samhällets sida, polisen innan omhändertagandet upphör ger honom råd och upplysningar samt, i den mån det lämpligen kan ske, samråder med annat samhällsorgan som har till uppgift att tillgodose sådant behov. Jag vill i detta sammanhang också erinra om önskvärdheten i att företrädare för sociala organ finns tillgänglig i anslutning till polisens lokaler eller genom särskild jourverksamhet.

Jag övergår nu till att beröra en särskild fråga av praktisk vikt, nämligen förfarandet med *alkoholhaltiga drycker och andra berusningsmedel* som påträffas hos personer vilka har tagits om hand på grund av akut berusning. F. n. regleras denna fråga i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. Regleringen innebär att berusningsmedel som påträffas hos den som uppträder berusad på plats och sätt som anges i 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § BrB får tas i beslag av polisen. Motsvarande gäller med vissa begränsningar också vid en del andra brott, bl. a. trafiknykterhetsbrott. Den beslagtagna egendomen kan sedan förklaras förverkad av domstol eller åklagare, om inte särskilda skäl talar däremot. För beslagsförfarandet gäller vissa avvikelser från de allmänna reglerna i RB. Bl. a. finns möjlighet att förstöra egendomen omedelbart, om dess värde är ringa eller åtgärden eljest måste anses försvarlig. Sedan förverkandeförklaring har meddelats skall egendomen bevisligen förstöras eller säljas i den mån så inte redan har skett.

I en del specialförfattningar finns vidare regler som innebär att berusningsmedel i vissa fall får tas om hand utan något formellt beslags- eller förverkandeförfarande. Med stöd av 63 § Nvl får sålunda polisman ta om hand alkoholhaltiga drycker som påträffas hos den som är underkastad föreskrift enligt Nvl om avhållsamhet från bruk av sådana drycker. Enligt samma lagrum får också bl. a. berusningsmedel som påträffas hos eller ankommer till den som har tagits in på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare tas om hand av föreståndaren för anstalten. Med egendom som har omhändertagits skall i dessa fall förfaras på samma sätt som med egendom som har förverkats enligt 1958 års lag, dvs. den skall förstöras eller säljas. När det gäller berusningsmedel som påträffas hos eller ankommer till någon som är intagen på barnhem, ungdomsvårdsskola eller kriminalvårdsanstalt finns föreskrifter av motsvarande innebörd i 88 a § barnavårdslagen och 63 § lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

Fylleristrafutredningen har vid sin diskussion av den nu berörda frågan avvisat tanken på en ordning som innebär att berusningsmedel som anträffas hos omhändertagna berusade personer skulle förklaras förverkade i samma ordning som f. n. även efter fylleriets avkriminalisering. Enligt utredningen är det emellertid självklart, att den omhändertagne skall lämna ifrån sig berusningsmedel och att dessa inte skall återlämnas till honom efter omhändertagandet. Utredningen har föreslagit att frågan i fortsättningsen regleras genom en bestämmelse som motsvarar 63 § Nvl och som således innebär att berusningsmedel skall få tas ifrån den omhändertagne utan något beslags- eller förverkandeförfarande. Detta förslag har – bortsett från några detaljfrågor som inte är aktuella nu – godtagits av samtliga remissinstanser. Förslaget överensstämmer i denna del sakligt sett med vad som gäller i Norge.

För egen del anser jag liksom utredningen och remissinstanserna att det är ställt utom all diskussion att en person som har tagits om hand på grund av akut berusning skall vara skyldig att lämna ifrån sig medförda rusdrycker och andra berusningsmedel. Det skulle vidare vara en högst otillfredsställande ordning om polisen måste återlämna sådan egendom i samband med att omhändertagandet upphör. Att efter fylleriets avkriminalisering införa ett system med straffprocessuella regler om beslag och förverkande för de fall det här gäller skulle å andra sidan varken vara ändamåls- enligt eller principiellt tillfredsställande. Jag godtar därför fylleristrafutredningens förslag och förordar sålunda att en bestämmelse motsvarande 63 § Nvl förs in i den nya lagen. Denna bör, som utredningen också har föreslagit, göras tillämplig även på injektionsspruta och kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen. Beslut i de frågor som nu avses bör ankomma på den förman som har att pröva själva omhändertagandet.

7.3 Förvaringslokalerna

Efter polis- och åklagarväsendets förstatligande och omorganisation år 1965 utövar kriminalvårdsstyrelsen tillsynen över allmänna häkten och polisarrestorer som är anordnade i anslutning till sådana häkten samt RPS tillsynen över övriga polisarrestorer. Bestämmelser härom finns i kungörelsen (1958: 215) med vissa föreskrifter om allmänna häkten och polisarrestorer som också innehåller föreskrifter om lokalernas beskaffenhet. Enligt dessa föreskrifter gäller bl. a. att förvaringsrum skall fylla skäliga anspråk på sundhet. Det skall vara försett med fönster som är inrättat så att rummet får god dager. Golvyta och kubikinnehåll får inte understiga bestämda minimimått. Rummet skall vidare vara försett med anordningar för uppvärmning, vädring, belysning och signalsystem. Inredningen skall såvitt möjligt ha sådant utförande att den inte av intagen kan användas till skada för honom själv eller annan. Närmare föreskrifter meddelas av tillsynsmyndigheten som också kan medge dispens från vissa av de allmänna bestämmelserna. Normalritningar och tekniska anvisningar för byggande och inredning av allmänna häkten och polisarrestorer upprättas av kriminalvårdsstyrelsen, byggnadsstyrelsen och RPS i samråd.

När staten år 1965 övertog huvudmannaskapet för polisarresterna var särskilt fylleriarresterna utformade och inredda på ett mycket olikartat sätt i de olika polisstationerna. Ett antal sådana arrester hade i överensstämmelse med vissa tidigare anvisningar byggts med sluttande golv eller med sängplats i form av en s. k. lave, utförd som en utfyllnad av hela främre delen av rummet. Andra hade utformats utan inredning med helt kala väggar. De äldsta arresterna var i allmänhet försedda med träbritsar som liggplats. Oenhetligheten och osäkerheten i fråga om utformningen hade vållat betydande olägenheter. Anmärkningar mot arresterna hade också från skilda håll framställts med hänvisning till humanitära och sanitära synpunkter.

Sedan genom polisväsendets förstatligande förutsättningar skapats för en mera planmässig nybyggnad av polislokaler över hela landet, har önskemålen om lämpligare principer för utformning av fylleriarresterna kunnat tillgodoses i betydande utsträckning. Efter år 1965 har uppförts ett sjuttio-tal nya polishus med förvaringslokaler för akut berusade. Under tiden från och med budgetåret 1965/66 intill utgången av budgetåret 1974/75 har ca 497 milj. kr. disponerats för inlösen av polishus som uppförts efter kommunala eller enskilda åtaganden eller nybyggnad av polishus i statlig regi samt inköp av tomtmark för polishus. De fylleriarrestorer som har färdigställts under senare år har i allmänhet kunna utformas efter moderna principer. De har det konventionella sjuk- eller vilorummet som förebild och känneteckens bl. a. av att arresterna har släta golv med plast- eller gummitäta och inreds med bäddbar brits. De moderna arresterna har visat sig erbjuda betydande fördelar i förhållande till tidigare arresttyper framför allt genom att starkt minska riskerna för olycksfall. Vidare anses den moderna arrest-

typen erbjuda förutsättningar för ett humant omhändertagande av de berusade, samtidigt som den uppfyller de krav som kan ställas i sanitärt och tekniskt hänseende.

Polisarrester som används för förvaring av berusade finns f. n. i omkring 120 centralorter. Det sammanlagda antalet förvaringsrum är ca 840. De flesta centralorterna är numera försedda med arrester av modern typ.

Även efter det att staten övertog huvudmannaskapet för polisväsendet har de nybyggda polishusen i stor utsträckning uppförts efter kommunala och enskilda åtaganden. Staten har löst in ett antal av dessa hus. Denna del av polishusbyggandet, som har skett i samarbete med byggnadsstyrelsen, har numera avvecklats. Den framtida nybyggnadsverksamheten kommer sålunda i princip att ske i statlig regi. Det går visserligen inte att i detta sammanhang dra upp några riktlinjer för takten och omfattningen när det gäller nybyggnaden av polishus. Jag vill emellertid framhålla vikten av att vid nybyggnadsverksamheten särskild uppmärksamhet inriktas på polisaresterna när det gäller de lokaler som skall användas för förvaringen av berusade personer. Riktpunkten måste självfallet i detta avseende vara att de nya arresterna utformas efter de principer som har visat sig erbjuda de bästa vårdmöjligheterna för de omhändertagna.

Uppmärksamheten bör emellertid enligt min mening också inriktas på en del av det äldre arrestbeståndet på sådana orter där en nybyggnad inte kommer att bli aktuell. Det gäller här framför allt polishus som har uppförts under tiden strax före eller strax efter förstatligandet och som projekterats innan de moderna principerna för fylleriarresternas utförande och inredning hade hunnit utvecklas. I vissa av dessa polishus finns fortfarande arrestenheter med en utformning som måste bedömas som otidsenlig. Förvaringsrummen är sålunda ofta försedda med sluttande golv eller sängplats i form av en s. k. lave och i andra fall helt utan inredning med kala väggar. En preliminär undersökning tyder på att det i de flesta fall skulle vara möjligt att modernisera dessa arrester genom viss ombyggnad av lokalerna. Enligt kalkyler som har gjorts i samband med den nu berörda undersökningen kan sålunda en total renovering av denna del av arrestbeståndet genomföras mot ganska måttliga kostnader.

Att en sådan renovering kommer till stånd är enligt min mening ett angeläget önskemål. Jag förordar sålunda att en partiell upprustning av det äldre arrestbeståndet genomförs i enlighet med de riktlinjer som jag nyss har angett. Kostnaderna för denna upprustning har beaktats vid arbetet med budgetpropositionen för budgetåret 1976/77.

7.4 Försöksverksamhet i anslutning till avkriminaliseringen

Förvaringen av omhändertagna personer i polisarrest förutsätter som tidigare nämnts en fortlöpande bevakning och tillsyn vid arresterna. Vaktställningen vid dessa fullgörs numera inte bara av polismän. I de största po-

lisdistrikten finns särskilda vaktkonstapeltjänster för ändamålet. I betydande utsträckning anlitas också i de flesta polisdistrikt särskilt förordnade arrestvakter, dvs. personal utanför polisväsendet. Kostnaderna för vakt-hållning genom sådan personal uppgick för andra halvåret 1975 till ca 4 milj. kr.

Som jag har anfört i det föregående är en av de viktigaste uppgifterna vid omhändertagande av en person på grund av akut berusning att avgöra om den berusades tillstånd är sådant att han omedelbart bör underkastas läkarundersökning. Det har vidare betonats att den fortlöpande tillsynen över de omhändertagna måste inriktas på en bedömning av eventuellt senare uppkommande indikationer på behov av särskild vård. Jag har också nämnt att RPS har utfärdat vissa anvisningar till ledning för bedömningen härav. Enligt anvisningarna skall läkarundersökning alltid ske bl. a. om personens tillstånd kan antas vara helt eller delvis förorsakat av sjukdom, om han företer eller kan befaras ha ådragit sig kroppsskada av inte ringa omfattning, om berusningen är så högradig att den närmar sig medvetlöshet eller är förenad med omtöckningstillstånd eller om den kan antas vara förorsakad helt eller delvis av annat än alkohol. Med hänsyn till att en del sjukdomstillstånd lätt kan förväxlas med berusning har i anvisningarna också tagits med exempel på sådana sjukdomar samt föreskrifter om hur det skall förfaras i sådana fall.

Polispersonalen har efter hand fått ökade kunskaper om de symptom som framträder vid bruk av olika berusningsmedel liksom om symptom som hos omtöcknade personer tyder på sjukdomstillstånd. Både i den reguljära polisutbildningen och i den särskilda utbildning som anordnas för arrestantvakter ingår också undervisning som tar sikte på dessa frågor. Även om man vidtar åtgärder för att ytterligare förbättra utbildningen i detta avseende, står det klart att det i praktiken ofta måste innebära en svår uppgift för bevakningspersonalen att ta ställning till frågan om en omhändertagen bör underkastas läkarundersökning. Detta beror inte minst på att det på senare tid har blivit vanligare att alkoholförtäring kombineras med tablett- och narkotikaanvändning. Vidare har antalet personer som omhändertagits på grund av berusning absolut sett ökat. Man kan inte bortse från att dessa faktorer ökar risken för att det i vissa fall kan göras felbedömningar och misstag när det gäller frågan om en omhändertagen bör föras till läkare eller sjukhus för undersökning, något som också har understrukits både av fylleristrafutredningen och i flera andra sammanhang, bl. a. av RPS i en särskild skrivelse den 29 maj 1975 till chefen för socialdepartementet. Dessa problem gör sig i särskild grad gällande i de större polisdistrikten med den förhållandevis höga omhändertagandefrekvens som förekommer där.

Det är en angelägen uppgift att söka skapa förutsättningar för att de problem det här gäller i största möjliga utsträckning skall kunna bemästras. Enligt min mening är det mycket som talar för att man undersöker möjlig-

heterna av att – särskilt i de större distrikten – sjukvårdspersonal mera permanent knyts till polismyndigheterna för tillsyn av omhändertagna akut berusade personer. Ett sådant system skulle inte bara vara ägnat att främja säkerheten vid omhändertagande och förvaring av berusade utan också vara till fördel från flera andra synpunkter. Det är inte minst av värde att den del av den polisutbildade personalen som nu tas i anspråk för arrestbevakning i ökad utsträckning kan frigöras för egentliga polisuppgifter. Dessutom skulle man skapa förutsättningar att bereda omedelbar och adekvat vård bl. a. åt omhändertagna som företer t. ex. lindrigare kroppsskador vilka inte i och för sig kräver läkarbehandling. Man torde slutligen inte kunna bortse från de fördelar av psykologisk art som kan ligga däri att den omhändertagne under vistelsen i polisens förvaringslokaler kommer i kontakt med personal som genom sin utbildning och inriktning starkt förknippas med tanken på vård och omsorg.

Det är sålunda enligt min mening betydande fördelar som står att vinna genom ett system av det slag som nu har diskuterats. Jag anser det ändamålsenligt om en sådan verksamhet kan initieras i anslutning till att den nya regleringen när det gäller omhändertagande av berusade personer genomförs. En försöksverksamhet i detta syfte bör kunna utformas så att man i ett antal polisdistrikt knyter sjukvårdsutbildad personal och då helst personer med sjuksköterskeutbildning för tjänstgöring direkt i anslutning till de polisarrester som används för förvaring av omhändertagna berusade personer. Detta behöver givetvis inte förutsätta en tjänstgöring på heltid från den berörda personalens sida utan kan ske i andra former, såsom genom att personalen finns till förfogande vid tider då arresternas beläggning erfarenhetsmässigt är särskilt hög eller genom ett system med beredskaps-tjänstgöring. Flera skäl talar vidare för att den personal det här gäller inte bör vara anställd inom polisväsendet utan bör lyda under vederbörande huvudman för sjukvården. Regeringen har därför för avsikt att genom överläggningar med dessa organ undersöka förutsättningarna för ett sådant arrangemang. Det bör sedan ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att välja ut distrikten och i övrigt leda försöksverksamheten, som lämpligen bör omfatta en tvåårsperiod. Jag räknar med att en utvärdering av verksamheten därefter kommer att ge underlag för fortsatta ställningstaganden.

Det är enligt min mening samtidigt av värde om man på någon ort får tillfälle att pröva om den av fylleristrafutredningen framlagda modellen med vårdklinik för de omhändertagna kan realiseras i en modifierad och mindre resurskrävande utformning. Detta bör lämpligen kunna ske i samband med annan försöksverksamhet på nykterhetsvårdens område. Jag tänker härvid närmast på den försöksverksamhet som f. n. pågår i Kristianstads och Malmöhus län och som bl. a. omfattar nykterhetsvården där. Medel för fortsatt försöksverksamhet under nästa budgetår har begärts under socialhuvudetiteln (prop 1975/76: 100 bil. 7 s. 152–158). Jag vill här erinra om att riksdä-

gen vid behandlingen av 1975 års budgetproposition på förslag av socialutskottet (SoU 1975: 5 p. 29) uttalade att det bör ankomma på den ledningsgrupp som tillsatts för denna verksamhet att närmare pröva utformningen av försöken på nykterhetsvårdens område. Efter samråd med chefen för socialdepartementet vill jag föreslå att försöksverksamheten förläggs till en ort inom ett av dessa län. Ledningsgruppen har ansett Landskrona vara den lämpligaste orten för ett sådant försök. Verksamheten bör bedrivas i samverkan med landstingets sjukvård och den kommunala socialvården. Ledningsgruppen har lagt fram ett förslag i frågan som innebär att försöken kan påbörjas fr. o. m. nästa budgetår och pågå under minst två år. Medel för detta ändamål avses komma att ställas till ledningsgruppens förfogande. Ledningsgruppen bör i samråd med landstinget och kommunen svara för den närmare utformningen av verksamheten.

7.5 Fylleri på militärt område m. m.

Den allmänna fylleribestämmelsen i 16 kap. 15 § BrB gäller även militärer som uppträder berusade på allmän plats. Som förut har berörts finns det emellertid i 21 kap. 15 § BrB en särskild straffbestämmelse som avser fylleri inom militärt område. I denna föreskrivs att krigsman som, inom område eller utrymme som nyttjas av försvarsmakten, uppträder berusad av alkoholhaltiga drycker så att det framgår av åtbörder eller tal döms till disciplinstraff, dvs. fritidsstraff eller disciplinbot. Även i detta fall gäller samma straff om ruset har orsakats av annat än alkoholhaltiga drycker. Skälet till denna specialbestämmelse är att man har velat göra det möjligt att bestraffa fylleri inom försvarsmakten även när det inte har förövats på allmän plats. Straff för förseelse mot 21 kap. 15 § BrB — liksom också för förseelse mot 16 kap. 15 § BrB som begåtts av uniformsklädd krigsman — åläggs i regel i disciplinmål. Ansvarsfrågan prövas därvid av bestraffningsberättigad befattningshavare inom försvarsmakten, dvs. regelmässigt chef för regemente eller motsvarande eller högre militär chef.

Fylleristraffutredningen framhåller beträffande det militära fylleriet att de allmänna synpunkter som utredningen har lagt på avkriminaliseringsfrågan gäller också militärer som uppträder berusade vare sig det sker inom eller utom militärt område. Enligt utredningens mening drar sålunda avskaffandet av den allmänna straffbestämmelsen med sig ett krav på att även den speciella bestämmelsen i 21 kap. 15 § upphävs.

Även i denna del har utredningens förslag tillstyrkts av det helt övervägande antalet remissinstanser, däribland ÖB och cheferna för marinen och flygvapnet. En viss tveksamhet i frågan har dock redovisats bl. a. av chefen för armén som anser det lämpligt med en straffnorm som kan verka återhållande på ordningsstörande element.

För egen del har jag i och för sig samma uppfattning som utredningen och flertalet remissinstanser. Jag vill dock understryka att de särskilda för-

hållanden som präglar verksamheten inom försvarsmakten motiverar att man inom den militära sektorn måste upprätthålla stränga föreskrifter när det gäller missbruk av alkoholdrycker. En avkriminalisering av det militära fylleriet kan givetvis inte få påverka det absoluta kravet på att den som är krigsman iakttar nykterhet när han är i tjänst. Detta krav sanktioneras emellertid av en särskild straffbestämmelse i 21 kap. 14 § BrB där det föreskrivs att krigsman, som under tjänsteutövning är så påverkad av berusningsmedel att hans förmåga att fullgöra tjänsten måste antas vara nedsatt, skall dömas för onykterhet i tjänsten till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år. En ännu strängare bestämmelse gäller för det fallet att krigsman som tjänstgör som chef för avdelning av försvarsmakten eller fullgör vakttjänst eller liknande uppgift sätter sig ur stånd att fullgöra tjänsten genom förtäring av alkoholhaltiga drycker. Detta betraktas nämligen som övergivande av post och medför ansvar enligt 21 kap. 13 § BrB. Någon ändring i de nu nämnda bestämmelserna bör inte komma i fråga.

Som förut berörts medför en avkriminalisering av den akuta berusningen som sådan inte heller i och för sig någon ändring i fråga om bedömningen av andra straffbara handlingar som begås under inflytande av berusning. För den militära sektorn finns en rad särskilda straffbestämmelser som avser att säkerställa efterlevnaden av de regler om ordning och disciplin som gäller för verksamheten inom försvarsmakten och som kan tillämpas vare sig gärningsmannen är påverkad av alkoholdrycker eller ej. Som exempel kan nämnas bestämmelserna i 21 kap. 9 § BrB om oskickligt beteende och 21 kap. 16 § BrB om förargelseväckande beteende på militärt område. Det bör vidare anmärkas att överträdelser av föreskrifter i tjänstgöringsreglementen och instruktioner självfallet kommer att kunna medföra ansvar även när de har samband med en akut berusning. Om en värnpliktig exempelvis har berusat sig på sitt logement kan detta sålunda i vissa fall föra med sig disciplinstraff för förvaring och förtäring av rusdrycker på militärt område. Med hänsyn till de möjligheter som sålunda föreligger att komma till rätta med sådana beteendeyttringar i samband med berusning som av disciplinära eller andra skäl bör beivras anser jag inte några betänkligheter föreligga mot att man tar bort bötesstraffet för själva berusningen också när det gäller fall inom militärt område eller utrymme. Enligt min mening finns det inte heller skäl att, som har ifrågasatts av RÅ, införa särskilda föreskrifter för beredskapslägen och därmed jämförliga situationer.

På grund av det anförda förordar jag att straffbestämmelsen i 21 kap. 15 § BrB angående militärt fylleri upphävs samtidigt som den allmänna fylleribestämmelsen i 16 kap. 15 § BrB.

När det gäller omhändertagande av akut berusade militärer på allmän plats, har den befogenhet som enligt 1841 års förordning tillkommer polisen när det gäller att ta hand om berusade personer tillämpning även i fråga om militärer. Vid sidan härav finns det emellertid också särskilda regler i militära rättegångslagen (1948:272) som berättigar militär personal att

verkställa omhändertaganden. Enligt 36 § i nämnda lag gäller sålunda att krigsman som inom område eller utrymme som nyttjas av försvarsmakten eller – iklädd militär tjänstedräkt – på allmän plats uppträder berusad så att det framgår av hans åtbörder och tal eller eljest stör allmän ordning eller ordningen inom försvarsmakten får tas i förvar enligt förmans förordnande. Den omhändertagne får inte hållas i förvar längre än som betingas av det ändamål som har föranlett omhändertagandet. Bestämmelser om förvaringslokalernas beskaffenhet finns i kungörelsen (1948: 691) angående den militära rättsvården (militära rättsvårdskungörelsen). Enligt 51 § i denna kungörelse skall den omhändertagne förvaras i militärhåkte eller, om sådant inte finns att tillgå, i annan lämplig lokal.

Regeln om omhändertagande i militära rättegångslagen kompletteras vidare av vissa bestämmelser i tjänstereglementet för försvarsmakten, där det bl. a. föreskrivs att ingripande av förman för upprätthållandet av ordningen på allmän plats får ske bara under förutsättning att civil polis, vaktpersonal, ordningspatrull eller militär polispersonal inte finns omedelbart tillgänglig eller är i behov av hjälp.

Fylleristrafutredningen har i denna del förordat en ordning enligt vilken akut berusade militärer i fortsättningen skall tas om hand och behandlas på samma sätt som andra fyllerister. Utredningen anser sålunda att även militärer skall föras till akutklinik eller, där sådan inte finns, till polisarrest. Någon förvaring i militära lokaler skall enligt utredningen inte vidare förekomma.

Utredningsförslaget har på denna punkt mötts av viss kritik. ÖB och chefen för armén har sålunda understrukt vikten av att en reform inte minskar militär chefs befogenhet att ingripa mot underlydande personal för ordningens upprätthållande. Såväl ÖB som försvarets sjukvårdsstyrelse har vidare framhållit att berusade militärer som behöver vård bör tas om hand på sitt förband, om detta har tillfredsställande vårdresurser. Chefen för marinen har crinrat om de speciella förhållanden som råder på örlogsfartyg under expedition.

För egen del vill jag först framhålla att den föreslagna allmänna lagen om omhändertagande av berusade personer givetvis avses gälla även i fråga om krigsman, såvida förutsättningarna för omhändertagande i övrigt är uppfyllda. Enligt min mening är det emellertid vidare nödvändigt inte minst av disciplinära skäl att militär förman liksom f. n. tillerkänns befogenhet att ta hand om akut berusade eller ordningsstörande militärer som anträffas inom område eller utrymme som utnyttjas av försvarsmakten. Det synes inte heller tillrådligt att upphäva den nuvarande befogenheten för militär förman att verkställa sådana omhändertaganden även på allmän plats i fall då detta är nödvändigt, t. ex. på grund av att civil polis inte finns att tillgå. Någon anledning att i detta sammanhang genomföra en ordning som innebär att en omhändertagen krigsman inte skulle få förvaras i militära lokaler anser jag inte föreligga. Däremot bör förutsättningarna för ett

omhändertagande på grund av berusning när det gäller krigsmän utformas på samma sätt som enligt den föreslagna allmänna lagen om omhändertagande av berusade personer. För att ett omhändertagande enbart på grund av berusning skall få äga rum bör således krävas att vederbörande är så berusad att han är ur stånd att ta vård om sig eller annars utgör en fara för sig själv eller annan. Liksom när det gäller den allmänna lagen om omhändertagande av berusade personer bör vidare meddelas en särskild föreskrift som understryker vikten av att krigsman som har tagits om hand på grund av akut berusning blir föremål för läkarundersökning, om detta behövs med hänsyn till hans tillstånd.

Alkoholdrycker och andra berusningsmedel som påträffas hos en militär fyllerist och som skäligen kan antas vara förverkade enligt lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. kan f. n. tas i beslag av sådan personal hos försvarsmakten som har att ingripa vid fall av militärt fylleri. Militär befattningshavare som äger bestraffningsrätt i disciplinmål skall omedelbart pröva om beslaget skall bestå. Den som har drabbats av beslaget kan dock begära domstols prövning därav, i vilket fall målet omedelbart skall hänskjutas till åklagare. Den bestraffningsberättigade kan i samband med utdömandet av disciplinstraff förklara egendomen förverkad.

Att det även i fortsättningen måste finnas bestämmelser som ger stöd för ett omhändertagande av berusningsmedel från krigsmän som av militär myndighet tas i förvar på grund av akut berusning torde vara ostridigt. Som jag har anfört förut kan det varken vara ändamålsenligt eller principiellt tillfredsställande att efter avkriminaliseringen behålla ett system med straffprocessuella bestämmelser om beslag och förverkande. Även i de fall det här gäller bör enligt min mening denna fråga regleras på samma sätt som har skett i t. ex. 63 § Nvl. Beslutet bör då lämpligen ankomma på den förman som har förordnat om själva omhändertagandet.

7.6 Vissa följdfrågor

Polis- eller åklagarmyndighet, som får kännedom om att någon har gjort sig skyldig till fylleri eller eljest har använt alkoholhaltiga drycker till skada för sig själv eller annan är f. n. enligt 10 § Nvl skyldig att göra anmälan till nykterhetsnämnden om förhållandet. Det har förutsatts att anmälan i princip skall göras hos den kommunala nykterhetsnämnden. Av 1 och 2 §§ lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m. följer att anmälan i stället skall göras till social centralnämnd i de kommuner där sådan nämnd har övertagit de uppgifter som ankommer på kommunal nykterhetsnämnd. På vissa håll har emellertid träffats överenskommelser som innebär att anmälningarna sänds till länsnykterhetsnämnd som sedan vidarebefordrar dem till den kommunala nämnd som har att ta hand om fallet.

Den anmälningsskyldighet som det här är fråga om skall fullgöras omedelbart och är alltså inte knuten till en dom varigenom någon har fällits till

ansvar för fylleri. Bakgrunden till anmälningsskyldigheten är önskemålet att de nykterhetsvårdande myndigheterna skall kunna ingripa med lämpliga åtgärder mot ett konstaterat missförhållande på ett så tidigt stadium som möjligt.

Fylleristrafutredningen har förordat att den nuvarande anmälningsskyldigheten i princip behålls även efter avkriminaliseringen med de avvikelser som betingas av att fylleribegreppet faller bort och att enligt utredningens förslag en representant för nykterhetsnämnden skulle vara stationerad på varje akutklinik. Remissinstanserna har i allmänhet godtagit förslaget i de delar som nu är aktuella.

För egen del vill jag först erinra om att jag i det föregående har förordat en allmän regel om att polisen, i den mån det lämpligen kan ske, skall samråda med annat samhällsorgan som har till uppgift att tillgodose socialt hjälp- eller stödbehov. Frågan om polisens nuvarande obligatoriska undermåttsskyldighet gentemot nykterhetsnämnd dessutom skall behållas kan naturligtvis i och för sig diskuteras. Ansvar för bedömningen av frågan om nykterhetsvårdande åtgärd behövs i de fall det här gäller kan dock aldrig åvila polisen utan måste ligga hos nykterhetsnämnden. Frågan om polisens skyldighet att göra anmälan till nykterhetsnämnd liksom de spörsmål som rör nämndens behandling och registrering av sådana anmälningar har samband med de allmänna problem som möter när det gäller formerna för ärendes anhängiggörande och förfarandet vid utredningen hos social nämnd. Dessa frågor behandlas f. n. av socialutredningen, som avser att i samband med sitt kommande förslag till social vårdlagstiftning redovisa sina överväganden beträffande det sociala utredningsförfarandet. Enligt min mening torde man i varje fall f. n. inte kunna undvara ett system som innebär obligatorisk anmälningsskyldighet för polisen gentemot nämnden i fall då någon har tagits om hand på grund av akut alkoholberusning. Jag förordar därför en lösning av den innebörden att polisen i fortsättningen skall vara skyldig att göra anmälan till nykterhetsnämnden när någon på grund av alkoholberusning tas om hand enligt den nya lagen om omhändertagande av berusade personer m. m. Liksom f. n. bör gälla att anmälan skall göras utan dröjsmål.

I fråga om den skyldighet som f. n. föreligger för polismyndighet att göra anmälan till nykterhetsnämnd även när någon i annat fall har använt alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan torde någon ändring härav inte i och för sig påkallas av fylleriets avkriminalisering. Jag förordar därför att nu gällande regel i vad den avser denna anmälningsplikt behålls.

När det däremot gäller den anmälningsskyldighet i förevarande hänseende som har lagts på åklagarmyndighet, synes denna sakna praktiskt värde efter polis- och åklagarväsendets omorganisation år 1965. Åklagarmyndigheterna torde numera inte ha någon information av intresse för nykterhetsvården som inte är känd redan för polisen. Jag förordar med hänsyn härtill

att den gällande regleringen ändras på det sättet att vad som föreskrivs om åklagares anmälningsplikt gentemot nykterhetsnämnd utgår.

Jag nämnde nyss att den nuvarande skyldigheten att göra anmälan till nykterhetsnämnd i fall då någon har gjort sig skyldig till fylleri skall fullgöras omedelbart och alltså inte är beroende av att frågan om ansvar för fylleriförseelsen prövas av domstol. F. n. är emellertid också, vid sidan av själva bötesstraffet, vissa bestämda följdverkningar knutna till en dom varigenom någon har fällts till ansvar för fylleri. Det är här fråga om föreskrifter som är avfattade på det sättet att de mer eller mindre automatiskt knyter en viss verkan till en avdömd fylleriförseelse eller ett upprepat antal sådana förseelser. Enligt Nvl kan sålunda den s. k. fylleriindikationen ligga till grund för tvångsingripande från nykterhetsvårdsmyndigheternas sida. Fylleriindikationen innebär att tvångsätgärd enligt Nvl kan tillgripas, när någon som är hemfallen åt alkoholmissbruk har gjort sig skyldig till minst tre under de två senaste åren begångna gärningar innefattande fylleri eller vissa därmed jämställda brott. En fylleridom medför vidare att körkortstillstånd för den dömd inte får meddelas förrän två år har förflutit från det att förseelsen begåtts, om det inte kan anses uppenbart att han ändå är en skötsam person. Om den dömd redan har körkort, gäller under samma förutsättningar att detta skall återkallas. Den som mer än en gång under tolv månader har dömts för fylleri tas vidare upp på den s. k. spärrlistan, vilket innebär att han förlorar rätten till inköp av rusdrycker. Vad som nu har sagts om en dom varigenom någon har fällts till ansvar för fylleri har naturligtvis motsvarande tillämpning, när ansvarsfrågan har avgjorts genom ett godkänt strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot.

Fylleriets avkriminalisering medför att grundvalen för dessa rättsverkningar, dvs. fylleridomen, rycks undan. Om man vill behålla en ordning som innebär att konsekvenser av denna art knyts till den offentliga berusningen, måste systemet få en principiellt annorlunda uppläggning. En tänkbar möjlighet skulle då vara att i fortsättningen låta rättsverkningarna knytas till själva polisingripandet, dvs. ett omhändertagande som verkställt enligt den föreslagna nya lagen.

När man överväger denna fråga bör emellertid först konstateras att en lösning av sådan innebörd skulle medföra en rätt väsentlig utvidgning av de nuvarande reglernas tillämpningsområde. F. n. leder nämligen långt ifrån alla omhändertaganden på allmän plats till ansvar för fylleri, och sådana omhändertaganden som sker inom enskilt område kan över huvud taget inte leda till lagföring. Sålunda begicks under år 1972 ca 70 200 fylleriförseelser som ledde till straffansvar, medan antalet omhändertaganden på grund av akut berusning under samma år var 110 642, varav 18 593 på enskilt område.

Det kan naturligtvis sägas att en lösning som innebär att man låter själva omhändertagandet bilda utgångspunkt för de särskilda rättsverkningarna inte i och för sig behöver framstå som oberättigad enbart av det skälet att

den skulle leda till en rent kvantitativ utvidgning i förhållande till de nuvarande bestämmelsernas tillämpningsområde. Vad som emellertid framför allt talar emot att ett omhändertagande förbinds med följdverkningar av det slag som här avses är att det i fortsättningen blir fråga om endast ett polisingripande som grundar sig på den bedömning som görs primärt av den enskilde polismannen och i sista hand av hans förman. Man måste vidare räkna med att det i praktiken ibland kan uppstå svårigheter när det gäller avgränsningen mellan omhändertaganden enligt den nya lagen och ingripanden med stöd av andra författningar. Härtill kommer att ett system som innebär att mer eller mindre automatiskt bestämda rättsverkningar knyts till ett polisingripande saknar motsvarighet i annat sammanhang och framstår som främmande för hela vår rättsordning. Detta gäller enligt min mening även om man som fylleristrafutredningen har föreslagit skulle införa en möjlighet att få ett omhändertagande överprövat vid domstol. Även bortsett från att ett sådant överprövningsinstitut enligt min uppfattning måste få en egenartad konstruktion och medföra tillämpningssvårigheter skulle nämligen, som utredningen också har framhållit, en möjlighet till omprövning sannolikt komma att utnyttjas i mycket ringa omfattning. I det överväldigande flertalet fall skulle följdverkningarna ändå i praktiken komma att knytas enbart till polisingripandet.

Jag övergår nu till att närmare behandla de olika följdverkningarna av en fylleridom som jag nyss har talat om.

Fylleriindikationen kan som förut nämnts ligga till grund för nykterhetsvårdsmyndigheternas tvångsingripande enligt Nvl. Den allmänna förutsättningen för att nykterhetsnämnden skall få besluta om övervakning enligt Nvl är att personen i fråga är hemfallen åt alkoholmissbruk. Vidare skall minst en av de s. k. specialindikationerna vara tillämplig. Som specialindikationer upptar Nvl att personen till följd av sitt alkoholmissbruk befinnes vara farlig för annans personliga säkerhet eller hälsa eller för eget liv eller utsätta någon som han är skyldig att försörja för nöd eller uppenbar vanvård m. m. Ytterligare specialindikationer är att vederbörande ligger det allmänna, sin familj eller annan till last, är ur stånd att ta vård om sig själv eller för ett för närboende eller andra grovt störande levnadssätt. Vid sidan av dessa specialindikationer gäller fylleriindikationen, som för sin tillämpning förutsätter att någon genom lagakraftvunnen dom har förklarats skyldig till minst tre under de två senast förflutna åren begångna gärningar som har innefattat fylleri. Med fylleri jämföras under vissa förutsättningar de militära brotten övergivande av post och onykterhet i tjänsten samt trafiknykterhetsbrotten. Som specialindikation tas slutligen upp det fallet att någon utan att ärligen försörja sig för ett kringflackande liv. Av det anförda framgår att fylleriindikationen skiljer sig från de övriga specialindikationerna på det sättet att ett ingripande inte betingas av de faktiska skadeverkningarna eller samhällsolägenheterna av alkoholmissbruket. Avgörande är i stället antalet registrerade förseelser under viss tid.

Den som är hemfallen åt alkoholmissbruk kan vidare tvångsintas på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare efter beslut av länsrätt. För att tvångsintagning skall få äga rum krävs dels att förutsättningarna för övervakning är uppfyllda, dels att hjälpåtgärder eller övervakning har visat sig vara eller uppenbarligen skulle vara gagnlösa eller också att åtgärder av detta slag inte kan avvaktas med hänsyn till personens farlighet. Ansökan om tvångsintagning görs i allmänhet av nykterhetsnämnden men får i vissa fall göras av polismyndighet.

Fylleriindikationen, som har haft motsvarigheter i nykterhetsvårdslagsstiftningen sedan år 1922, har varit mycket omdiskuterad. På senare tid har frågan om denna indikation tagits upp bl. a. av 1956 års nykterhetsvårdsutredning, som i betänkandet (SOU 1961: 58) Översyn av nykterhetsvården föreslog att fylleriindikationen skulle utmönstras ur lagen. Därvid anfördes att indikationen gav anledning till principiella erinringar och var förenad med praktiska olägenheter. Utredningen framhöll också att tillkomsten av nya specialindikationer, nämligen oförmåga att ta vård om sig själv, störande levnadssätt och kringflackande liv – vilka saknades i lagen när fylleriindikationen infördes – liksom också nykterhetsvårdens utvidgning försvagade de motiv som tidigare hade kunnat åberopas till förmån för fylleriindikationen.

Utredningens förslag i denna del ledde inte till lagstiftning. Det behandlades i den proposition (1963: 13) med förslag till ändringar i Nvl som på grundval av utredningens betänkande förelades 1963 års riksdag. Chefen för socialdepartementet hänvisade därvid till att förslaget om slopande av fylleribrott som specialindikation hade mötts av motstånd från de remissinstanser som hade hand om tillämpningen av Nvl. Departementschefen framhöll vidare bl. a. att fylleriindikationen hade betydelse genom att vara klar och oomtvistlig och lätt att konstatera utan tidsutdräkt samt att det inte hade framkommit några omständigheter som berättigade till slutsatsen att reglerna ledde till opåkallade ingripanden. Under alla omständigheter borde enligt departementschefen i avbidan på övervägandena i frågan om fylleristrafrets fortbestånd inte någon ändring göras i Nvl på ifrågavarande punkt.

Fylleristrafutredningen har övervägt frågan om fylleriindikationen efter avkriminaliseringen bör ersättas med en indikation som knyter an till det av polisen verkställda omhändertagandet. Utredningen har ansett att det från principiell synpunkt inte kan vara riktigt att låta ett omhändertagande tjäna som indikator på alkoholmissbrukets art och omfattning. Även från behandlingssynpunkt måste man enligt utredningen hysa betänkligheter mot att lägga ett beslut om omhändertagande till grund för nykterhetsvårdande tvångsåtgärder. Som systemet f. n. är utformat skulle det emellertid, säger utredningen vidare, sannolikt möta stort motstånd från de på fältet verksamma nykterhetsvårdande organen, om fylleriindikationen avskaffas utan att någon annan specialindikation sätts i dess ställe. Utredningen har

inte ansett det ligga inom sitt uppdrag att föreslå någon annan ändring av nu gällande system för tvångsingripande än som direkt motiveras av fylleristrafrets avskaffande. Med hänsyn till det anförda har utredningen stannat för att föreslå att fylleriindikationen t. v. bibehålls.

Utredningen har på denna punkt inte varit enhällig. Två av dess ledamöter har ansett att fylleriindikationen, som inte grundar sig på något konstaterat vårdbehov, bör tas bort i samband med att fylleristrafvet försvinner.

Vid remissbehandlingen av betänkandet har några av de instanser som yttrat sig i frågan godtagit utredningsmajoritetens ståndpunkt i förevarande hänseende. Ytterligare ett par remissinstanser redovisar tveksamhet i frågan men vill inte motsätta sig att fylleriindikationen behålls t. v.

Det helt övervägande antalet remissinstanser stöder emellertid reservationen och förordar alltså att fylleriindikationen tas bort ur Nvl i samband med att fylleriet avkriminaliseras. Bland de instanser som har denna mening märks socialstyrelsen (majoriteten), Svea hovrätt, åtskilliga länsstyrelser och länsnykterhetsnämnder, Svenska kommunförbundet, Föreningen Sveriges socialchefer och Nykterhetsvårdens anstaltsförbund. Därvid har särskilt framhållits att det framstår som betänkligt att enbart ett omhändertagande skall kunna läggas till grund för en sådan allvarlig åtgärd som tvångsintagning på vårdanstalt. Att motivera en tvångsåtgärd enligt Nvl på uppgifter om omhändertagande vars berättigande normalt inte undergår någon juridisk prövning eller godkänns av den omhändertagne skulle, har det sagts, medföra att denna redan nu tvivelaktiga indikation får ökad räckvidd. Vidare har anförts att det torde vara möjligt att i större utsträckning än hittills åberopa någon av de övriga specialindikationerna.

För egen del vill jag först framhålla att frågan om förutsättningarna för tillgripande av sociala vårdinsatser utan den enskildes samtycke f. n. övervägs i ett större sammanhang av socialutredningen. När det gäller missbrukare av beroendeframkallande medel har utredningen i principbetänkandet SOU 1974: 39 som sin grundsyn angett att samhällets rätt att med stöd av en socialvårdslagstiftning vidta tvångsåtgärd inte bör grundas på indikationer som avser att en missbrukare vållar olägenhet för annan utan begränsas till situationer då utebliven vård skulle leda till allvarliga skadeverkningar för missbrukaren själv. Enligt tilläggsdirektiv som har utfärdats i februari 1975 skall utredningen under sitt fortsatta arbete bl. a. undersöka möjligheterna att införa enhetliga bestämmelser om tvångsåtgärder utanför socialvårdslagstiftningen. Det är inte min avsikt att i förevarande sammanhang gå in på principiella frågor av detta slag. Vad som nu bör övervägas är endast de omedelbara konsekvenser som en avkriminalisering av fylleriet drar med sig i fråga om fylleriindikationen.

För min del har jag i denna fråga samma uppfattning som den som kommit till uttryck i den till fylleristrafvutredningens betänkande fogade reservationen och i flertalet av remissyttrandena. De nuvarande principerna inom nykterhetsvården kännetecknas av en strävan att i allt högre grad lå-

ta behandlingen av alkoholmissbrukare bygga på frivillighetens grund och att så långt det är möjligt undvika tvångsåtgärder. Redan mot denna bakgrund ter sig ett bibehållande av en regel av det slag som fylleriindikationen innefattar svårt att motivera. I överensstämmelse med den allmänna uppfattning som jag har redovisat i det föregående anser jag vidare att det knappast skulle vara försvarligt att efter fylleriets avkriminalisering låta polisingripanden, låt vara upprepade, bilda utgångspunkt för en schematisk regel av detta slag. Jag förordar därför efter samråd med chefen för socialdepartementet att den nu berörda indikationen i Nvl slopas i samband med avkriminaliseringen. Indikationen bör då utgå i sin helhet, således även när det gäller de särskilda militära alkoholbrotten och trafiknykterhetsbrotten.

Vid remissbehandlingen har från några håll förts fram tanken att ett avskaffande av fylleriindikationen bör dra med sig en utvidgning i någon form av de kvarstående förutsättningarna för tvångsåtgärd enligt Nvl. Mot bakgrund av vad jag nyss nämnde om den aktuella utvecklingen på nykterhetsvårdens område anser jag emellertid att det inte finns skäl att i detta sammanhang överväga en sådan utvidgning, något som vidare skulle innebära ett föregripande av socialutredningens ställningstaganden. Dessutom bör framhållas att den omständigheten att fylleriindikationen tas bort inte i och för sig hindrar att ett upprepat antal omhändertaganden kan vägas in i nykterhetsnämndens bedömning när det är fråga om att fatta beslut om övervakning och inte heller att skedda omhändertaganden återopas i ärende angående tvångsintagning. Ett upprepat antal omhändertaganden under kort tid kan givetvis ge stöd åt ett påstående att en person är hemfallen åt alkoholmissbruk och kan även i förening med annan utredning återopas till styrkande av en specialindikation, t. ex. att vederbörande är ur stånd att ta vård om sig själv.

Fylleridomens nuvarande betydelse för rätten att erhålla eller behålla körkort följer av vissa bestämmelser i körkortskungörelsen (1972: 592). Enligt gällande föreskrifter skall länsstyrelsen vid sin prövning av en ansökan om körkortstillstånd särskilt beakta bl. a. om sökanden är känd för nyktert levnadssätt. Vidare gäller att körkortstillstånd i fråga om den som dömts för fylleri inte får meddelas innan två år har förflutit från det att förseelsen har begåtts, om det inte kan anses uppenbart att sökanden ändå är en skötsam person. Återkallelse av körkort skall äga rum bl. a. om körkortshavaren har gjort sig skyldig till fylleri och det inte kan anses uppenbart att han ändå är en skötsam person eller om körkortshavaren med hänsyn till onyktert levnadssätt inte bör ha körkort. I ett sådant fall krävs synnerliga skäl för att nytt körkortstillstånd skall få meddelas tidigare än efter ett år. Återkallelse på grund av fylleriförseelse får dock ske först när frågan om straff för förseelsen har blivit avgjord genom lagakraftäggande dom, om inte omständigheterna är sådana att körkortshavaren oavsett utgången i ansvarsfrågan kan anses olämplig att föra körkortspliktigt fordon.

Mot de nu angivna föreskrifterna svarar vissa bestämmelser om skyldighet att lämna uppgifter till länsstyrelsen. En dom på fylleri beträffande körkortshavare skall sålunda alltid sändas in till länsstyrelsen. Vidare föreligger skyldighet för nykterhetsnämnd att lämna uppgift till länsstyrelsen när nämnden i fråga om körkortshavare har beslutat om övervakning eller ansökt om tvångsintagning enligt Nvl. Nykterhetsnämnd är skyldig att lämna uppgift också i annat fall när rätten att inneha körkort bör prövas om till följd av körkortshavarens alkoholmissbruk. Även polismyndighet är skyldig att anmäla till länsstyrelsen om anledning finns till återkallelse av körkort. Uppgifter om domar, beslut och godkända straff- eller ordningsbetsförelägganden som gäller fylleri registreras i körkortsregistret. Detsamma gäller avgöranden i fråga om ett stort antal andra brottstyper, bl. a. trafik- onykterhetsbrott och andra trafikbrott samt vissa allvarigare brott mot BrB. Även sådana uppgifter och anmälningar från nykterhetsnämnd eller polismyndighet som nyss berörts antecknas i detta register, liksom också andra omständigheter som länsstyrelsen anser behövas för kontroll av körkortshavare. Vad som har föreskrivits i fråga om körkortshavare i förevarande hänseenden gäller i tillämpliga delar också beträffande innehavare av trafik kort eller traktorkort.

De nu berörda föreskrifterna hade sin motsvarighet i likartade regler i den tidigare gällande vägtrafikförordningen (1951: 648). Fylleristrafutredningen har diskuterat hur dessa regler borde utformas efter fylleristrafkets avskaffande. Enligt utredningen har uppfattningen att fylleriet bör leda till någon form av ingripande från körkortsmyndighetens sida blivit allmänt vedertagen. Utredningen anser inte att det finns anledning att göra en ändrad bedömning i denna fråga. Utredningen erinrar dock om att det från medicinskt håll har påpekats att en person med alkoholproblem likväl kan ha ansvar och omdöme nog att ställa stränga krav på nykterhet i trafiken. Man kan därför inte bortse från att en och annan person med nykterhetsanmärkning kan komma att inträngas under den kategori som betraktas som opålitlig från trafiksäkerhetssynpunkt utan att han i verklig mening är att anse som trafikfarlig. Eftersom körkortsmyndigheterna skall grunda sina beslut på en allmän genomgång av vederbörandes personliga förhållanden, menar utredningen att man i särskilda fall bör kunna ta hänsyn till en sådan beaktansvärd inställning hos en förare. Sammanfattningsvis anser utredningen att de rättsverkningar i körkortshänseende som nu knyts till en ådömd fylleriförseelse i fortsättningen i stället bör hänföras till ett omhändertagande på grund av berusning. Skyldigheten att göra anmälan till länsstyrelsen bör enligt utredningen läggas på polismyndigheten.

Inte heller i denna fråga har utredningen varit enhällig. En av ledamöterna har avgivit en reservation till vilken en av utredningens experter anslutit sig. Enligt reservationen är det högst tvivelaktigt om indragning av körkort i samband med fylleri som inte har med förande av motorfordon att göra fyller en funktion som står i rimlig relation till det allvarliga ingreppet.

Av de remissinstanser som yttrat sig över fylleristrafutredningens betänkande har de flesta tillstyrkt utredningsmajoritetens förslag eller lämnat det utan erinran. Åtskilliga av dessa instanser har dock betonat att en underrättelse till körkortsmyndigheten inte automatiskt får leda till körkortsåterkallelse. Bland de tillstyrkande remissinstanserna finns också några som har ansett att den vid tiden för remissbehandlingen pågående utredningen inom trafikmålskommittén (Ju 1962: 46) borde avvaktas före en ändring av den gällande ordningen. Flera remissinstanser har emellertid avstyrkt eller ställt sig tveksamma till utredningsmajoritetens förslag.

Frågan om fylleriets återverkan i körkortshänseende har sedermera behandlats av trafikmålskommittén, som år 1972 har lagt fram ett förslag till allmän körkortsreform i betänkandet (SOU 1972: 70–72) Rätten till ratten. Vid sina överväganden har kommittén därvid haft den nuvarande kriminaliseringen som utgångspunkt. Kommittén anser sammanfattningsvis att frågan om en persons rätt att inneha körkort är alldeles för allvarlig och betydelsefull för att tillåtas bli bedömd utifrån enkla schablonmetoder. Presumtionen att den som sakfällts för fylleri är missskötsam och därmed trafikfarlig har enligt kommittén inte tillräckligt saklig grund. Kommittén förordar en individualiserad bedömning av fallen med ett starkt understrykande av att formella kriterier, t. ex. ett straff för fylleri, i fortsättningen inte får vara avgörande utan att en helhetsbedömning från trafiksäkerhetssynpunkt måste göras. Det av kommittén framlagda författningsförslaget innehåller såvitt är av intresse från förevarande synpunkt en regel om att körkort får utfärdas för den som missbrukar alkoholhaltiga drycker bara om särskilda skäl ger anledning anta att han kommer att efterleva bestämmelserna om nykterhet i trafiken. Häremot svarar en i förslaget upptagen allmän regel om att körkort skall dras in, om körkortsinnehavaren inte uppfyller de krav som gäller för att erhålla körkort.

Vid remissbehandlingen av trafikmålskommitténs betänkande har åtskilliga instanser ställt sig negativa eller tveksamma till förslaget i den del det innebär att alkoholmissbrukare under särskilda förhållanden skall kunna tilldelas eller få behålla körkort. Däremot har det helt övervägande antalet remissinstanser som berört frågan förordat att de nuvarande speciella presumptionsreglerna om fylleri som körkortshinder tas bort. Det har därvid allmänt betonats att dessa regler är så utformade att de kan inbjuda till en stel och schablonmässig tillämpning. Bland de instanser som har yttrat sig i denna riktning märks bl. a. RÅ, Svea hovrätt, Göta hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, kammarrätterna i Stockholm och Göteborg samt åtskilliga länsstyrelser.

F. n. övervägs trafikmålskommitténs betänkande inom kommunikationsdepartementet med sikte på att förslag skall föreläggas riksdagen under 1976. Jag har vid samråd med chefen för kommunikationsdepartementet i de frågor som aktualiseras av fylleriets avkriminalisering emellertid inhämtat att det förslag till nya regler som senare kommer att

anmälas i denna del avses få den innebörden att det nuvarande systemet med särskilda presumtionsregler för fyllerifallen slopas. Någon övergång till en ordning som innebär att schablonregler av denna typ i fortsättningen skulle knytas till ett omhändertagande på grund av berusning planeras sålunda inte. Detta ställningstagande stämmer också överens med den allmänna uppfattning som jag har redovisat i det föregående.

En annan sak är att man måste räkna med att det även efter fylleriets avkriminalisering behövs ett system som garanterar att körkortsmyndigheten får underrättelse om fall då innehavare av körkort tas om hand på grund av akut berusning. Ett sådant underrättelsesystem ingår som ett naturligt led i den allmänna kontroll och uppföljning av körkortshavarnas skötsamhet i nykterhetshänseende som kontinuerligt måste ske från körkortsmyndighetens sida. Att ett isolerat omhändertagande i fortsättningen inte kommer att utgöra någon självständig presumtion för att ett körkortsingripande skall ske hindrar sålunda inte att en underrättelse om ett omhändertagande kan bilda underlag för ytterligare utredning från körkortsmyndighetens sida, särskilt i fall då t. ex. upprepade omhändertaganden har skett under kort tid eller det på grund av tidigare lagföring eller eljest finns speciell anledning misstänka att en körkortshavare har alkoholproblem. Det bör förutsättas att körkortsmyndigheten i sådana fall genom hänvändelse till bl. a. nykterhetsnämnd kan få ett mer fullständigt och allsidigt underlag för sin bedömning än vad ifrågavarande underrättelser i allmänhet utgör. Jag vill vidare anmärka att ett system som innebär att omhändertaganden på grund av berusning rapporteras till körkortsmyndigheten inte efter avkriminaliseringen kommer att kunna ingå som ett led inom rättsväsendets informationssystem (RI), eftersom RI avser endast registrering av straffbelagda gärningar. I stället torde systemet få utformas på det sättet att underrättelser från polisens sida om verkställda omhändertaganden görs direkt till den länsstyrelse som har utfärdat körkortstillståndet och som då också får svara för att uppgiften tillförs körkortsregistret. Inte heller beträffande dessa frågor avser jag emellertid att nu anmäla något författningsförslag. Efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet förordar jag i stället att frågorna tas upp till närmare behandling i anslutning till den allmänna reform i fråga om körkortsreglerna som har förutskickats i det föregående.

I fråga om avstängning från inköp av rusdrycker gäller f. n. enligt rusdrycksförsäljningslagen (1954: 521) att utminuterung av sådana drycker vägras bl. a. personer som har förts upp på den s. k. spärrlistan. Spärrlistan handhas av riksskatteverket. På listan upptas dels personer beträffande vilka nykterhetsnämnd gjort framställning om avstängning, dels också under närmare angivna förutsättningar personer som har gjort sig skyldiga till trafiknykterhetsbrott, fylleri och vissa andra alkoholbrott. I fråga om trafiknykterhetsbrott och fylleri gäller att upptagande på spärrlista skall ske när någon enligt lagakraftäggande dom har gjort sig

skyldig till sådant brott vid mer än ett tillfälle under tolv månader. Den som i ett sådant fall har tagits upp på spärlista avförs därifrån efter sex månader.

Fylleristrafutredningen har framhållit att det vid den automatiska spärrningen på grund av upprepat fylleri eller trafiknykterhetsbrott inte sker någon prövning av lämpligheten av en avstängning i det enskilda fallet. Ifrågavarande spärrning ger enligt utredningen därför stort utrymme åt tillfälligheternas spel. Utredningen har också ansett sig kunna konstatera att den automatiska spärrningen i nu avsedda fall inte har haft någon egentlig effekt. Enligt utredningen kan det under sådana förhållanden inte vara försvärligt att vidmakthålla denna ordning som kräver särskild administration och därmed förbundna kostnader. Utredningen anser därför att avkriminaliseringen av fylleriet bör leda till att den automatiska spärrningen av fyllerister och personer som har begått trafiknykterhetsbrott upphör.

Frågan om spärllistan har senare tagits upp av alkoholpolitiska utredningen (APU) i betänkandet (SOU 1974: 90–93) Alkoholpolitik. APU har lagt fram förslag till en helt ny lagstiftning om handel med drycker. Förslaget innebär bl. a. att systemet med särskild spärllista avskaffas. Det kan nämnas att vid remissbehandlingen av betänkandet samtliga instanser har tillstyrkt att den automatiska spärrningen av återfallsfyllerister upphör.

Min principiella inställning är i detta liksom i andra sammanhang att man efter fylleriets avkriminalisering inte bör behålla sådana schematiska rättsverkningar som f. n. knyts till att en person vid ett eller flera tillfällen har gjort sig skyldig till fylleri. Det kan enligt min mening inte komma i fråga att i fortsättningen låta den nu ifrågavarande automatiska spärrningen knytas till att någon har omhändertagits av polisen på grund av berusning. I avvaktan på att hela frågan om spärllistan tas upp i samband med ställningstagande till den framtida alkoholpolitiken förordar jag därför att rusdrycksförsäljningslagen ändras på det sättet att den schablonmässiga spärrning som nu äger rum vid fall av upprepat fylleri upphör i samband med att avkriminaliseringen sätts i kraft.

Ett annat spørsmål som aktualiseras vid en avkriminalisering av fylleriet är frågan om man i anslutning till reformen bör införa en allmän central registrering av sådana omhändertaganden som grundas på akut berusning. Jag syftar här på registrering i den form som f. n. sker av fylleriförseelser i det s. k. särskilda straffregistret som förs av riksskatteverket. Där antecknas f. n. bl. a. domar som gäller fylleri och vissa andra alkoholbrott samt beslut om tvångsätgärd enligt Nvl.

Fylleristrafutredningen anser i denna del att behovet av ett sådant register framför allt är avhängigt av frågan vilka rättsverkningar som skall förbindas med ett omhändertagande. I detta avseende hänvisar utredningen till att den inte har funnit det möjligt att slopa den s. k. fylleriindikationen

enligt Nvl och inte heller har velat förorda att fylleriet i fortsättningen fränkänns betydelse vid prövning av körkortsärenden. Enligt utredningen leder denna ståndpunkt till att man även i fortsättningen behöver ha tillgång till ett centralt register över inträffade fyllerifall. Utredningen föreslår därför att omhändertaganden av berusade personer skall registreras i det särskilda straffregistret.

Av de remissinstanser som har uttalat sig i denna fråga har några tillstyrkt utredningens förslag. Från flera håll har emellertid ifrågasatts om det sedan fylleriet har avkriminaliserats över huvud taget är nödvändigt att föra ett centralt register över dem som tas om hand på grund av berusning.

Av vad jag har anfört i det föregående framgår att en utgångspunkt vid avkriminaliseringen är att några schablonmässigt bestämda rättsverkningar inte i fortsättningen kommer att knytas till själva omhändertagandet. Frågan om den centrala registreringen får därför bedömas från andra synpunkter än dem som har legat till grund för fylleristrafutredningens ställningstagande. En personrelaterad registrering av omhändertaganden för andra än körkortshavare skulle enligt min mening i fortsättningen få ett mycket begränsat värde. När det gäller tillämpningen av Nvl innebär det av mig förordade förslaget att den s. k. fylleriindikationen tas bort. Det kan som tidigare nämnts ibland ändå tänkas föreligga ett behov för nykterhetsnämnd att i ett ärende angående tvångsåtgärd kunna åberopa att ett upprepat antal omhändertaganden har ägt rum, men detta torde i så fall kunna dokumenteras på annat sätt än genom utdrag från ett centralt register. När en fråga om körkortstillstånd skall prövas för en person som inte sedan tidigare förekommer i körkortsregistret, tillämpas redan f. n. den ordningen att bedömningen av hans skötsamhet i nykterhetshänseende sker på grundval av yttrande från nykterhetsnämnden. Också om det i annat fall vid myndighets prövning av särskilda skäl anses erforderligt att införskaffa uppgifter till belysning av en persons allmänna skötsamhet i nykterhetshänseende – såsom exempelvis när det gäller tillstånd enligt vapenlagen (1973:1176) eller godkännande av väktare enligt lagen (1974:191) om bevakningsföretag – ligger det enligt min mening närmast till hands att inhämta yttrande från nykterhetsnämnd i denna fråga. Härtill kommer att starka principiella betänkligheter måste anses tala mot ett system som innebär att man inför en central personrelaterad registrering av polisingripanden.

Det bör naturligtvis inte förbises att den nuvarande registreringen av fylleriförseelser i det särskilda straffregistret fyller en viss uppgift för forskningsändamål. Antalet omhändertaganden som verkställs på olika orter och uppgifter om de omhändertagna kommer visserligen liksom f. n. att kunna dokumenteras på annat sätt. Den centrala personregistreringen har emellertid erbjudit vissa möjligheter till en samlad analys av återfallsfrekvenser m. m. som försvåras när fylleristrafet tas bort. Å andra sidan har den ändrade inställningen till fylleriförseelser och därmed också till regist-

reringen som gjort sig gällande på senare tid medfört att man numera inte fäster samma vikt vid denna form av statistik som tidigare (jfr SOU 1974: 39 s. 296). Enligt min mening har inte heller de skäl som kan åberopas från forskningssynpunkt den styrkan att de motiverar införandet av en central personalrelaterad registrering av sådana polisingripanden som det här gäller. Jag har därför efter samråd med chefen för finansdepartementet stannat för att man inte bör utvidga riksskatteverkets register till att omfatta även omhändertaganden på grund av berusning.

Ett visst samband med de nu senast behandlade frågorna har spörsmålet om den som har tagits om hand på grund av berusning skall kunna få till stånd en rättslig omprövning av åtgärden. Av praktiska skäl är det givetvis uteslutet att en sådan prövning skulle kunna ske medan omhändertagandet fortfarande pågår. Vad som kan komma i fråga blir sålunda endast en prövning i efterhand, sedan själva omhändertagandet har upphört.

Fylleristrafutredningen har i denna del förordat ett system som skulle innebära att den som är missnöjd med ett omhändertagande får rätt att inom tre veckor från dettas upphörande begära prövning av omhändertagandet hos allmän domstol. Domstolens prövning skall enligt förslaget utmynna i en förklaring huruvida omhändertagandet har varit lagligen grundat eller ej. Om domstolen förklarar att förutsättningar har saknats för omhändertagande, skall detta medföra att alla rättsverkningar som är förbundna med omhändertagandet upphör.

De flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan har tillstyrkt att en möjlighet till överprövning införs. Dessa instanser förordar dock allmänt att prövningen sker i förvaltningsrättslig ordning i stället för vid allmän domstol. Några remissinstanser anser det onödigt med ett system som går ut på att ett omhändertagande skall kunna överprövas. Därvid åberopas både principiella skäl och de bevissvårigheter som anses bli förenade med förfarandet. Vidare anføres att behovet av ett sådant prövningsinstitut hänger samman med frågan vilka konsekvenser som enligt olika bestämmelser skall kunna följa på ett omhändertagande.

För egen del vill jag till en början framhålla att fylleristrafutredningens förslag även på denna punkt får ses mot bakgrund av att utredningen hade tänkt sig en ordning enligt vilken vissa sådana rättsverkningar som f. n. kan följa på en fylleridom i fortsättningen skulle knytas till själva polisingripandet. Utgångspunkten för mina överväganden är i stället att ett omhändertagande inte skall förbindas med följdverkningar av denna automatiska karaktär och över huvud taget inte skall kunna utgöra en självständig grund för ett ingripande i efterhand från myndighets sida. Något behov av ett omprövningsinstitut torde därför inte kunna anses föreligga från de synpunkter som närmast synes ha legat till grund för utredningsförslaget.

Jag vill vidare erinra om att förevarande fråga numera också har kommit i ett annat läge genom införandet av lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning. Denna lag som trädde i kraft den 1 juli 1974 har ersatt ti-

digare gällande föreskrifter i lagen (1945:118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl. Bestämmelserna i 1945 års lag var inte tillämpliga på omhändertagande på grund av fylleri. I 1974 års lag finns emellertid en allmän föreskrift (3 §) om att den som på annat sätt än i vissa särskilt angivna fall varit berövad friheten till följd av beslut vid myndighetsutövning har rätt till ersättning av staten, om det finnes uppenbart att frihetsberövandet var utan grund. I förarbetena till denna paragraf (prop. 1974: 97 s. 88) framhölls att omhändertagande av berusad person enligt 1841 års förordning emot fylleri och dryckenskap var ett exempel på frihetsberövande som avsågs falla under paragrafen. Denna blir givetvis tillämplig också på sådant omhändertagande som sker enligt den föreslagna nya lagen om omhändertagande av berusade personer m. m. Mot bakgrund härav och med hänsyn till de invändningar av både principiell och praktisk natur som jag berört redan i början av diskussionen angående omhändertagandets följdverkningar har jag kommit till den uppfattningen att det inte är vare sig motiverat eller ändamålsenligt att införa ett särskilt system för domstolsprövning av omhändertagande på grund av berusning. Ett sådant system tillämpas inte heller i något av de övriga nordiska länderna.

När det gäller framställande av anspråk på gottgörelse enligt lagen om ersättning vid frihetsinskränkning har själva förfarandet byggts upp på samma sätt som i fråga om skadeståndsanspråk mot staten enligt skadeståndslagen (1972: 207). Särskilda bestämmelser i syfte att främja en frivillig skadeståndsreglering har meddelats i kungörelsen (1972: 416) om statsmyndigheternas skadeståndsreglering i vissa fall. Det har förutsatts att anspråk med stöd av lagen om ersättning vid frihetsinskränkning — liksom också anspråk som grundas på påstående om felaktigt beslut eller underlåtenhet att meddela beslut — skall framställas hos justitiekanslern (JK), som också har befogenhet att på egen hand avgöra ersättningsfrågor upp till en viss beloppsgräns. Det står emellertid den enskilde fritt att direkt väcka talan vid domstol i stället för att vända sig till JK, liksom att påkalla domstolsprövning i sådana fall då förhandlingarna med JK inte leder till uppgörelse. Väcks talan vid domstol, företräds staten av JK. F. n. övervägs den framtida organisationen av denna skadereglering av utredningen (Ju 1974: 20) om JK:s uppgifter m. m. Något behov av att ompröva systemet i förevarande sammanhang föreligger emellertid enligt min mening inte. Jag vill särskilt anmärka att den som framställer anspråk under åberopande av att ett omhändertagande på grund av berusning har varit utan grund givetvis har möjlighet att i samband härmed göra gällande att ett i anslutning till omhändertagandet meddelat beslut, som innebär att alkohol drycker e. d. tagits ifrån honom, har varit felaktigt. Anspråk på ersättning i sistnämnda hänseende kan därvid framställas med stöd av 3 kap. 2 § skadeståndslagen.

7.7 Ikraftträdande

Fylleristrafrets slopande är enligt min mening en så angelägen åtgärd att det i och för sig är önskvärt att reformen kan träda i kraft snarast möjligt. Med hänsyn till den återverkan som reformen i olika avseenden får på gällande föreskrifter och rutiner förutsätter den emellertid ett betydande administrativt följdarbete. Som framgår av vad jag har anfört i det föregående måste vidare avkriminaliseringen samordnas med genomförandet av de reformförslag beträffande körkortsregleringen som avses bli förelagda riksdagen senare under 1976. Det är inte f. n. möjligt att med säkerhet bedöma vid vilken tid de författningsändringar som föranleds av sistnämnda reformåtgärder kan träda i kraft. Det synes därför mest ändamålsenligt om det överläts åt regeringen att bestämma tidpunkten för avkriminaliseringens ikraftträdande. Jag föreslår sålunda att avkriminaliseringen och därav i övrigt föranledd lagstiftning får träda i kraft den dag regeringen bestämmer. Riktpunkten bör vara att ikraftträdandet såvitt möjligt äger rum den 1 januari 1977.

8 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om omhändertagande av berusade personer m. m.,
3. lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472),
4. lag om ändring i rusdrycksförsäljningslagen (1954: 521),
5. lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
6. lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
7. lag om ändring i lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff,
8. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän.

9 Specialmotivering

9.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

16 kap.

16 §

Bestämmelsen är enligt sin nuvarande lydelse tillämplig endast i annat fall än som avses med de tidigare paragraferna i 16 kap. Denna begränsning i bestämmelsens räckvidd har motiverats i främsta rummet av önskemålet att den som har gjort sig skyldig till fylleri regelmässigt skall dömas endast enligt fylleriparagrafen och inte dessutom särskilt för förargelseväckande beteende (prop. 1948: 80 s. 207 och 213–215). Som anförts i den allmänna motiveringen föreslås att begränsningen utgår i samband med att fylleribestämmelsen i 15 § upphävs. När det gäller förhållandet mellan förevarande paragraf och straffbestämmelserna i 16 kap. 1–14 a §§ torde ändringen, med hänsyn till de allmänna principer som gäller i fråga om lagkonkurrens, knappast få någon praktisk betydelse. Vid brott mot någon av sistnämnda straffbestämmelser är visserligen ofta förhållandena sådana att gärningsmannens beteende kan sägas vara ägnat att väcka allmän förargelse. Om gärningsmannen i ett sådant fall inte väcker förargelse på annat sätt än genom att utföra en gärning som är särskilt straffbelagd genom annan bestämmelse i 16 kap., torde emellertid redan av det förhållandet att straffskalorna för dessa brott är strängare än den som gäller för förargelseväckande beteende framgå att endast den särskilda straffbestämmelsen skall åberopas. Utan uttrycklig föreskrift torde det sålunda stå klart att den som har gjort sig skyldig exempelvis till otillåtet förfarande med pornografisk bild genom att på eller vid allmän plats med skyltning eller liknande förfarande visa pornografisk bild på ett sätt som har varit ägnat att väcka allmän anstöt, i allmänhet skall dömas endast enligt 11 § och inte dessutom enligt 16 §.

Som anförts i den allmänna motiveringen har någon ändring i själva brottsbeskrivningen inte ansetts vara påkallad av fylleriets avkriminalisering. Det har förutsatts att bestämmelsen om förargelseväckande beteende med nutida synsätt inte kan ges den innebörden att den offentliga berusningen som sådan skulle anses falla under lagrummet, liksom inte heller sådana inslag i en berusad persons beteende som typiskt sett har omedelbart samband med berusningen och som visserligen medför att hans tillstånd kan konstateras av utomstående men ändå inte tar sig några mera uppseendeväckande eller störande uttryck. En riktpunkt vid tillämpningen bör vara att bestämmelsen om förargelseväckande beteende anses tillämplig i sådana fall då hittills 16 kap. 15 och 16 §§ har brukat åberopas i konkurrens.

9.2 Förslaget till lag om omhändertagande av berusade personer m. m.

Den nya lagen avses reglera förutsättningarna för och förfarandet vid omhändertagande av akut berusade personer samt de omhändertagnas behandling. Den kommer sålunda att ersätta de f. n. tillämpliga föreskrifter i detta hänseende som finns i 7 § förordningen (1841: 58 s. 1) emot fylleri och dryckenskap. Den berörda förordningen är för övrigt, i de delar den inte uttryckligen har upphävts, att anse som obsolet och föreslås helt upphävd vid den nya lagens ikraftträdande.

Vid sidan av den nya lagen kommer vissa allmänna bestämmelser i andra författningar att vara tillämpliga i de fall som här avses. Detta gäller exempelvis föreskrifterna i 16 § PI om att polisman inte får använda strängare medel för att verkställa tjänsteåtgärd än förhållandena kräver och att han i första hand bör söka rättelse genom upplysningar och anmaningar. Av samma paragraf framgår vidare att polisman får tillgripa våld bara när uppgiften inte kan lösas på annat sätt och då endast den lindrigaste formen av våld som kan leda till avsett resultat.

Föreskrifter om polisarresternas beskaffenhet avses liksom f. n. att regleras i särskild ordning. Jag vill vidare erinra om att den allmänna principen att den som tas i förvar i polisarrest inte får underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med intagningen samt ordning och säkerhet f. n. är fastslagen i lagen (1958: 213) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. som också innehåller föreskrifter bl. a. om avvisitering. Regeringen har i prop. 1975/76: 90 lagt fram förslag till ny häkteslag, som liksom den nuvarande lagen avses att i tillämpliga delar reglera också fall då någon tas i förvar i polisarrest av annan orsak än misstanke om brott.

Att verkställighetsföreskrifter till den nya lagen får meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer följer av regeringsformen. Någon särskild bestämmelse härom behövs alltså inte.

1 §

Paragrafen reglerar förutsättningarna för omhändertagande på grund av berusning.

Enligt *första stycket* gäller som huvudregel att omhändertagande enligt lagen får ske bara då den berusade anträffas på allmän plats. Uttrycket "allmän plats" avses ha samma innebörd som enligt BrB och betecknar således en plats som är upplåten för eller eljest frekventeras av allmänheten. Som exempel på allmän plats i denna mening kan nämnas väg, gata, torg och annan plats som är upplåten för allmän samfärdsel. Hotell, restauranger, biografier o. d. är också allmänna platser i den mån och under den tid allmänheten äger tillträde dit, liksom även tåg, bussar och spårvagnar osv. Den snävare betydelse som termen allmän plats har enligt vissa andra författningar, t. ex. allmänna ordningsstadgan (1956: 617), åsyftas alltså inte.

Detta har markerats genom att stycket – liksom den enligt förslaget upphäva 16 kap. 15 § BrB – talar om "allmän plats, utom- eller inomhus".

Enligt förslaget ger vidare första stycket stöd för omhändertagande vare sig det är fråga om alkoholberusning eller berusning av annat medel än alkohol. Detta innebär inte någon utvidgning av nuvarande praxis eftersom 1841 års förordning, fastän den enligt ordalagen talar bara om berusning av starka drycker, sedan länge har ansetts vara analogt tillämplig i fråga om person som har missbrukat annat berusningsmedel än alkohol.

Beträffande berusningsgraden anges som en förutsättning för omhändertagande att personen till följd av berusningen skall vara ur stånd att ta vård om sig eller annars utgöra en fara för sig själv eller annan. Med avfattningen markeras att ett omhändertagande förutsätter en tämligen höggradig berusning. Om vederbörande inte är vad man brukar kalla redlöst berusad – dvs. ur stånd att ta vård om sig själv – krävs det att han kan antas utgöra en fara för sig själv eller annan, t. ex. i trafiksammanhang. För att detta skall kunna konstateras måste berusningen framgå på ett påtagligt sätt såsom exempelvis genom att personen saknar förmåga att behärska sina kroppsrörelser. När det gäller de förutsättningar som ställs upp i fråga om berusningsgraden, torde den nya avfattningen inte medföra några större förändringar i förhållande till 1841 års förordning sådan denna har tillämpats i praktiken. I motsats till vad som förutsatts av fylleristrafutfredningen har avsikten sålunda inte varit att få till stånd någon förskjutning av praxis i den riktningen att antalet omhändertaganden skulle bli högre än hittills. Polisen avses liksom f. n. ha möjlighet att inskränka sig till att uppmäna en berusad person att bege sig hem, om detta i det enskilda fallet bedöms som tillräckligt och försvarligt.

Enligt första stycket ankommer det primära beslutet om att omhändertagande skall äga rum på den enskilde polismannen. Som framgår av 5 § har emellertid denne skyldighet att anmäla åtgärden för sin förman för överprövning.

Stycket har inte avfattats så att ett omhändertagande blir obligatoriskt i de fall då de särskilda förutsättningarna är uppfyllda. Liksom f. n. lämnas sålunda polismannen ett visst utrymme att exempelvis överlåta vården av den berusade på enskild person som bedöms kunna ta hand om honom och är beredd att göra det.

Andra stycket innebär att polisman – under de förutsättningar som gäller i övrigt – har befogenhet att ta hand om en berusad person också om denne anträffas i port, trappuppgång eller liknande utrymme eller annars inom område som gränsar till allmän plats. Som en ytterligare förutsättning för att omhändertagande skall få ske i sådana fall har emellertid angetts att det skall vara fråga om en situation då omständigheterna ger vid handen att den berusade uppehåller sig på platsen endast tillfälligtvis. Omhändertagande inom sådana områden eller utrymmen som nu avses har hittills inte ansetts kunna ske med stöd av 1841 års förordning men har ofta grundats

på andra författningar. främst PI och LTO. Som anförts i den allmänna motiveringen har det emellertid ansetts otillfredsställande att inte låta en generell reglering av förfarandet vid omhändertagande av berusade personer inbegripa även sådana rätt vanliga och från vårdsynpunkt ofta särskilt angelägna fall som det här är fråga om.

De praktiskt sett typiska fallen att kraftigt berusade personer anträffas i portar eller trappuppgångar har enligt förslaget nämnts särskilt. Den föreslagna avfattningen av andra stycket avses vidare ge stöd för ett ingripande i sådana situationer då berusade personer uppehåller sig i rivningshus, kringbyggda gårdar e. d. liksom också i övrigt när det är fråga om tomt eller annan mark som är belägen omedelbart intill allmän plats. En sådan plats i det fria dit allmänheten visserligen äger tillträde men där ingen allmänhet brukar finnas torde inte kunna räknas som allmän plats, men också inom ett sådant område kan ett ingripande enligt andra stycket äga rum, om området angränsar allmän plats och förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Med hänsyn till kravet på att det skall framgå att personen uppehåller sig på platsen endast tillfälligtvis kan däremot ett omhändertagande av en berusad person som anträffas i sin egen trädgård eller eljest på privat område, t. ex. som gäst hos annan, inte grundas på förevarande lag. Än mindre ger givetvis lagen stöd för omhändertagande i enskilda bostäder.

2 §

I paragrafen anges i överensstämmelse med allmänna grundsatser för polisens verksamhet att det vid omhändertagande skall ses till att åtgärden inte orsakar den omhändertagne större olägenhet än som är oundviklig eller att den väcker onödigt uppmärksamhet. En föreskrift av samma innehåll finns i 4 § LTO.

3 §

I paragrafen föreskrivs enligt förslaget att omhändertagen så snart det kan ske skall underkastas läkarundersökning, om det behövs med hänsyn till hans tillstånd. Som har betonats i den allmänna motiveringen är det av stor vikt att bevakningspersonalen har tillgång till anvisningar som dels ger vägledning när det gäller fall då läkarundersökning regelmässigt bör ske, dels belyser sådana sjukdomstillstånd av skilda slag som kan förväxlas med berusning. Innehållet i de anvisningar av RPS som f. n. gäller i detta hänseende (FAP 253-1) har redovisats i den allmänna motiveringen.

4 §

Denna paragraf ger enligt förslaget polisen befogenhet att hålla kvar den omhändertagne i polisarrest eller annan lokal som står till polisens förfogande för förvaring av berusade personer. Förutsättningarna för att detta skall få ske är emellertid dels att det inte vid läkarundersökning har bestämts att den omhändertagne skall föras till sjukhus eller, om undersök-

ningen har ägt rum på sjukhus, stanna kvar där, dels att annan vård inte heller eljest kan beredas honom. Det har sålunda förutsatts att, i den mån andra praktiska möjligheter än förvaring genom polisens försorg föreligger, dessa skall tillgripas i första hand. Möjligheten till alternativa lösningar måste t. v. i stor utsträckning bli beroende av de lokala förhållandena, dvs. tillgången på särskilda eller eljest lämpliga vårdresurser inom sjuk- och nykterhetsvården, liksom förutsättningarna för överenskommer som innebär att omhändertagna kan överföras exempelvis till sådan alkoholpolislinik som har sängplatser och jourtjänst eller till sjukhus med särskild toxikomaniavdelning. Jag vill i detta sammanhang vidare erinra om vad jag i den allmänna motiveringen har anfört om att den mest ändamålsenliga lösningen ibland kan vara att den omhändertagne genom anhörigs eller polisens försorg förs hem till sin bostad. Därvid måste dock alltid en bedömning först ske huruvida berusningen har nått ett sådant stadium att den omhändertagne bör förvaras under tillsyn och om sådan tillsyn kan erbjudas honom i hemmet. Denna lösning får sålunda inte tillgripas om den skulle medföra risker med hänsyn till den omhändertagnes hälsotillstånd, liksom inte heller om denne är våldsam eller oregerlig eller det annars kan vara riskabelt med tanke på hans egen eller andras säkerhet att lämna kvar honom i bostaden. Som också har anförts i den allmänna motiveringen kan förhållandena ibland vara sådana att en hemtransport av den omhändertagne rentav skulle kunna sägas stå i strid mot den i 2 § uttryckta principen att omhändertagandet inte bör vålla onödig olägenhet eller uppmärksamhet.

5 §

I denna paragraf anges i överensstämmelse med 5 § LTO att polisman, som har verkställt ett omhändertagande, så skyndsamt som möjligt skall anmäla åtgärden för sin förman, dvs. i allmänhet det vakthavande befälet på polisstationen. Denna anmälningsskyldighet kan liksom när det gäller ingripande med stöd av 2 § LTO i vissa situationer fullgöras i efterhand, t. ex. i fall då omhändertagandet har upphört genom att den berusade genom den enskilde polismannens försorg omedelbart har avlämnats på sjukhus eller förts till sin bostad.

Förmannens uppgift är i första hand att ta ställning till frågan om omhändertagandet skall bestå eller om den omhändertagne bör frigges eller överföras till vård i annan form, detta förutsatt att omhändertagandet inte redan har upphört när den polisman som verkställt det gör sin anmälan. Vidare måste en prövning från förmannens sida ske av frågan om omhändertagandet grundas på den nya lagen eller på annan författning, t. ex. LTO. Detta har nämligen betydelse inte bara för tillämpningen av den nya lagens bestämmelser om maximitid för omhändertagande m. m. utan också när det gäller föreskrifter i andra författningar såsom beträffande anmälningsskyldighet gentemot nykterhetsnämnden enligt 10 § Nvl i den utformning detta lagrum har fått enligt förslaget (jfr avsnitt 9.5).

6 §

I paragrafen har slagits fast den mycket viktiga regeln om att en omhändertagen som hålls kvar hos polisen skall underkastas fortlöpande tillsyn och att han skall föras till sjukhus eller läkare tillkallas, så snart hans hälso-tillstånd ger anledning därtill. Frågan om tillsynen behandlas f. n. närmare i de förut berörda anvisningar som har fastställts av RPS. Också i fortsättningen förutsätts sådana anvisningar kunna meddelas i administrativ ordning.

7 §

Paragrafen innehåller regler om maximitid för omhändertagande.

I överensstämmelse med vad som har anförts i den allmänna motivering-
en har enligt *första stycket* huvudregeln utformats på det sättet att den omhändertagne skall friges så snart det kan ske utan men för honom själv och anledning till omhändertagande inte längre föreligger. Frigivande skall dock alltid ske senast inom åtta timmar efter omhändertagandet utom i det fallet att det uppenbarligen är förenligt med hans eget intresse att han får stanna kvar kortare tid därutöver.

Avfattningen av första stycket innebär i någon mån en utvidgning av polisens befogenhet att hålla kvar den omhändertagne i förhållande till vad som ibland har ansetts följa av 1841 års förordning. Enligt styckets avfattning är frigivande inte helt obligatoriskt så snart anledning till omhändertagande inte längre föreligger. Detta skulle ha kunnat uppfattas så att den omhändertagne ovillkorligen måste friges så snart han inte längre är så högradigt alkoholpåverkad att han skulle ha kunnat tas om hand på allmän plats eller i port- eller trappuppgång c. d. I stycket har emellertid som en ytterligare förutsättning för frigivande föreskrivits att detta finnes kunna ske utan men för den omhändertagne. Härigenom ges polisen en viss marginal att avvakta med ett frigivande när detta av särskilda skäl skulle leda till en direkt olägenhet för den omhändertagne, såsom då denne har somnat i arresten eller då det är uppenbart att han ännu inte är återställd efter berusningen. Ett annat sådant skäl kan vara att polisen anser det påkallat att vidta särskild hjälpåtgärd före ett frigivande, t. ex. att ta kontakt med socialt organ eller med anhörig till den omhändertagne.

Med hänsyn främst till de rättssäkerhetssynpunkter som gör sig gällande när det är fråga om frihetsberövande har vidare en maximitid för kvarhållande enligt den nya lagen ansetts erforderlig. Denna tid har enligt förslaget bestämts till åtta timmar. Maximitiden får inte överskridas annat än för att tillgodose den omhändertagnes eget intresse. Det kan t. ex. förhålla sig så att denne tillfälligt saknar övernattningsställe eller begär hjälp från polisens sida i ett eller annat avseende. Någon gång kan det också efter själva tillnyktringsprocessen bedömas som nödvändigt, att läkare tillkallas eller att den omhändertagne kommer under omedelbar vård till förebyggande av att allmäntillståndet förvärras och att allvarlig skada eller sjukdom drabbar

honom i anslutning till ett frigivande. Med hänsyn till att uttryckligt önskemål eller samtycke från den omhändertagnes sida till förlängt kvarhållande inte rimligen kan krävas t. ex. i det fallet att han sover i polisarresten vid åttatimmarsfristens utgång har regeln i andra meningen avfattats så att fristen får överskridas såvida det uppenbarligen är förenligt med den omhändertagnes eget intresse att han får stanna kvar kortare tid därutöver. Överskridandet av maximifristen bör i regel avse endast helt kort tid, högst en eller ett par timmar. En ytterligare förskjutning av tiden kan dock vara motiverad i fall då frigivningen annars skulle behöva ske under nattetid eller vid annan från den omhändertagnes synpunkt sett olämplig tidpunkt.

Ett i praktiken inte helt ovanligt fall är att den berusade har avvikit från vårdanstalt för alkoholmissbrukare och skall återföras dit. Återförandet bör givetvis då i princip ske snarast möjligt, men om den omhändertagne är kraftigt berusad och omhändertagandet har skett nattetid kan anstalten ibland sakna resurser att ta emot honom omedelbart. Även i ett sådant fall får polisen hålla kvar den omhändertagne för tillnyktring, om inte någon annan lösning är möjlig. Av vikt är självfallet att i en dylik situation frågan löses i samförstånd mellan polisen och anstalten.

I *andra stycket* anges i enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen att polisen, när den omhändertagne finnes vara i behov av hjälp eller stöd från samhällets sida, skall tillhandagå honom med råd och upplysningar samt, i den mån det lämpligen kan ske, samråda med annat samhällsorgan som har till uppgift att tillgodose sådant behov. Som särskilt angelägna har i den allmänna motiveringen pekats på fall då den omhändertagne tillfälligt saknar bostad eller medel till sitt omedelbara uppehälle. Det förhållandet att många omhändertaganden sker nattetid och under veckohelger medför att polisens möjligheter att medverka till att en omedelbar insats görs för den omhändertagne kan vara beroende av om särskild socialjour eller annan sådan form av beredskapstjänstgöring finns anordnad på orten.

8 §

Paragrafen, som reglerar förfarandet med alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos den omhändertagne, har förebild i 63 § Nvl, 88 a § barnavårdslagen och 63 § lagen om kriminalvård i anstalt och motsvarar 14 § i fylleristrafutredningens förslag. Enligt departementsförslaget skall sådana berusningsmedel fräntas den omhändertagne om inte särskilda skäl talar däremot. Beslutet ankommer på den förman som har att pröva själva omhändertagandet. Med egendomen skall förfaras på samma sätt som enligt 3 § lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m., dvs. den skall bevisligen förstöras eller säljas. Något förverkandeförfarande i formell mening äger inte rum. Den omhändertagne kan enligt förslaget inte heller överklaga ett beslut som innebär att berusningsmedel har tagits ifrån honom. Som anförts i den allmänna motiveringen har han emellertid

möjlighet att begära ersättning av staten enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen, om han anser beslutet felaktigt, eventuellt i samband med ansökan om ersättning för själva den frihetsinskränkning som omhändertagandet har inneburit. Paragrafen är i princip tillämplig också på berusningsmedel som tillhör annan än den omhändertagne, men denna omständighet kan i vissa fall utgöra ett särskilt skäl mot att egendomen tas ifrån den omhändertagne. Ett annat sådant skäl kan vara att det rör sig om tabletter e. d. som har ordinerats honom av läkare.

I *andra stycket* anges att de nu ifrågavarande bestämmelserna får tillämpas även ifråga om injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen.

9 §

Paragrafen tar sikte på det i praktiken inte ovanliga fallet att förutsättningar för omhändertagande samtidigt föreligger såväl enligt den nya lagen som enligt 3 § LTO. Sistnämnda lagrum ger polisen befogenhet till omhändertagande, när någon genom sitt uppträdande stör allmän ordning eller utgör omedelbar fara för denna, såvida åtgärden är nödvändig för ordningens upprätthållande, liksom också när ett omhändertagande fordras för att avvärja straffbelagd gärning. Av förevarande paragraf framgår emellertid att föreskrifterna i den nya lagen alltid skall tillämpas när någon som upphåller sig på allmän plats eller tillfälligtvis inom angränsande område eller utrymme anträffas så berusad att han inte kan ta vård om sig eller annars utgör en fara för sig själv eller annan, även om förutsättningar för ett ingripande skulle ha förelegat också enligt 3 § LTO. Detta innebär bl. a. att den nya lagens bestämmelser om läkarundersökning (3 §), tillsyn av person som kvarhållits (6 §), maximitid för omhändertagande (7 §) och förfarandet med berusningsmedel (8 §) blir tillämpliga, liksom också föreskrifter i annan författning som förutsätter att omhändertagande enligt förevarande lag har ägt rum, t. ex. 10 § Nvl beträffande anmälan till nykterhetsnämnd. Föreskriften om företräde för den nya lagen i förhållande till LTO gäller bara beträffande ingripande enligt 3 § sistnämnda lag och således inte i fråga om 1 eller 2 § LTO.

10 §

Enligt 10 § LTO har även den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet — dvs. ordningsvakt — befogenhet att göra ingripande enligt 3 § samma lag, om annat ej framgår av förordnandet. En motsvarande befogenhet synes nödvändig också när det gäller omhändertagande på grund av akut berusning särskilt med tanke på ordningsvakternas funktion vid offentliga tillställningar. Enligt förslaget har sålunda i förevarande paragraf upptagits en regel om att vad som sägs i lagen om polisman skall gälla även ordningsvakt, om annat inte framgår av förordnandet. Jag vill dock i detta sammanhang erinra om att bestämmelserna om ordningsvakter f. n. ses över av ordningsvaktsutredningen (Ju 1974: 15).

9.3 Förslaget till lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472)

3 och 9 §§

Ändringsförslaget innebär att hänvisningarna till 16 kap. 15 § och 21 kap. 15 § BrB utgår.

36 §

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att krigsman skall få tas i förvar enligt förmans förordnande. F. n. förutsätts för tagande i förvar att krigsman inom område eller utrymme som nyttjas av försvarsmakten eller, iklädd militär tjänstedräkt, på allmän plats uppträder berusad så att det framgår av hans åtbörder och tal eller eljest stör allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten. Ändringsförslaget innebär att förutsättningarna för tagande i förvar vid akut berusning knyts till de villkor som avses gälla i fråga om omhändertagande enligt den allmänna lagen om omhändertagande av berusade personer m. m. För tagande i förvar skall sålunda i detta fall krävas att krigsman inom område eller utrymme som nyttjas av försvarsmakten eller, iklädd militär tjänstedräkt, på allmän plats anträffas så berusad att han är ur stånd att ta vård om sig eller annars utgör en fara för sig själv eller annan. Liksom f. n. skall vidare krigsman kunna tas i förvar, om han uppträder så att han stör allmän ordning eller ordningen inom försvarsmakten.

Andra stycket, som är nytt, motsvarar 3 § i den allmänna lagen om omhändertagande av berusade personer m. m.

Tredje och fjärde styckena, som också är nya, avser förfarandet med alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel m. m. som påträffas hos krigsman som tas i förvar på grund av berusning. Dessa stycken har utformats på samma sätt som 8 § i förslaget till lag om omhändertagande av berusade personer m. m. och innebär sålunda att berusningsmedel, liksom också injektionsspruta eller kanyl som kan användas för insprutning i människokroppen, skall kunna tas ifrån den berusade, om inte särskilda skäl talar däremot. Egendomen får sedan bevisligen förstöras eller säljas. Beslut i fråga som nu avses skall enligt förslaget meddelas av den förman som har förordnat om själva omhändertagandet.

I fall då fråga om förverkande enligt 1 § första stycket lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. inte vid ikraftträdandet har hunnit avgöras beträffande egendom som dessförrinnan har tagits i beslag på grund av misstanke om fylleri eller militärt fylleri avses äldre bestämmelser om förverkande fortfarande bli tillämpliga. En övergångsbestämmelse av denna innebörd förordas vid förslaget till lag om ändring i lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. (se avsnitt 9.6). När i sådant fall beslutet har skett enligt 37 § militära rättegångslagen, bör själva handläggningen av förverkandefrågan få ske som disciplinmål, fastän straff inte kan åläggas i målet. På grund härav föreslås en *övergångsbestämmelse* till föreva-

rande lag av det innehållet att om fråga angående förverkande enligt 1 § första stycket lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. inte före ikraftträdandet har avgjorts beträffande egendom som har tagits i beslag enligt 37 §, frågan får prövas i den ordning som gäller för disciplinmål utan hinder av att ansvar för brott mot 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § BrB inte kan åläggas i målet.

9.4 Förslaget till lag om ändring i rusdrycksförsäljningslagen (1954: 521)

Ändringsförslaget som har behandlats i den allmänna motiveringen innebär att den automatiska spärrningen på grund av upprepat fylleri upphör vid fylleriets avkriminalisering. Enligt en föreslagen övergångsbestämmelse skall den som vid ikraftträdandet är upptagen på spärrlista till följd av sådan automatisk spärrning avföras från listan.

9.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård

10 §

Enligt *första stycket* i gällande lydelse har polis- och åklagarmyndighet, som får kännedom om att någon har gjort sig skyldig till fylleri eller eljest använt alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan, skyldighet att ofördröjligen göra anmälan om förhållandet till nykterhetsnämnden. Stycket har enligt förslaget ändrats på det sättet att polismyndigheten får skyldighet att ofördröjligen göra anmälan till nämnden när någon på grund av alkoholberusning har omhändertagits enligt den nya lagen om omhändertagande av berusade personer m. m.

Förslaget innebär däremot i sak ingen ändring när det gäller den under rättelseskyldighet som redan f. n. föreligger för polismyndighet som i annat fall får kännedom om att någon har använt alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan. Av skäl som har angetts i den allmänna motiveringen har emellertid vad som f. n. föreskrivs om åklagares anmälningsskyldighet föreslagits upphävt.

Nuvarande *tredje stycket* berör förfarandet vid förvandling av böter för fylleri och föreslås utgå.

11 §

Paragrafen avser liksom nuvarande tredje stycket i 10 § förfarandet vid förvandling av böter för fylleri och föreslås upphävd.

15 §

Ändringsförslaget, som har behandlats i den allmänna motiveringen, innebär att den s. k. fylleriindikationen som grund för tvångsåtgärd enligt Nvl tas bort.

57 §

Enligt den gällande lydelsen av första stycket skall åklagaren pröva om åtal lämpligen bör ske när någon, som har tvångsintagits på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller som frivilligt har ingått på sådan anstalt och förbundit sig att stanna kvar där minst sex månader, misstänks för att före utskrivning från anstalten ha begått brott av visst slag. De åsyftade brotten är sådana som hör under allmänt åtal och inte är belagda med svårare straff än fängelse sex månader. Har brottet begåtts innan den misstänkte har fyllt 18 år, skall lämplighetsprövning ske även om svårare straff än fängelse sex månader är stadgat för brottet.

I samband med den utvidgning av ordningsbotssystemet som genomfördes år 1968 gjordes i andra stycket ett tillägg till paragrafen för att möjliggöra särskild åklagarprövning också i fall då det ifrågavarande brottet har beivrats genom föreläggande av ordningsbot. Enligt andra stycket skall åklagare, om det är lämpligt, förordna att ordningsbot för fylleri eller för fylleri jämte annat brott inte skall tas ut, när omständigheterna är sådana som avses i första stycket. I den proposition varigenom förslaget till utvidgning av ordningsbotsinstitutet förelades riksdagen (prop. 1968: 82 s. 67) uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet i anslutning härtill att man teoretiskt skulle kunna hävda att den nu berörda regeln borde gälla även när andra brott än fylleri beivrats genom ordningsföreläggande men att det skulle vara helt opraktiskt att man i samtliga ordningsbotsfall skulle undersöka om den misstänkte var intagen för nykterhetsvård. Det var också enligt departementschefen främst i fyllerifallen som det förelåg beaktansvärd sannolikhet för att en sådan intagning kunde vara för handen.

En konsekvens av att fylleriet avkriminaliseras blir att den särskilda regeln om efterhandsprövning av åklagare vid ordningsföreläggande för fylleri utgår. Det synes då knappast finnas anledning att behålla en regel om sådan efterhandsprövning när det gäller ordningsföreläggande för andra förseelser i samband med akut berusning. På grund härav föreslås att nuvarande andra stycket upphävs i anslutning till fylleriets avkriminalisering och att paragrafen återställs i sin före 1968 års lagändring gällande lydelse, vilket innebär att tredje stycket, som reglerar skyldigheten för åklagare att inhämta yttrande från anstaltsstyrelse, förs samman med första stycket. Genom övergångsbestämmelse bör dock föreskrivas att paragrafen gäller i sin äldre lydelse i fråga om föreläggande av ordningsbot som har godkänts före den nya lagstiftningens ikraftträdande.

9.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

I det föregående har föreslagits att förfarandet med alkoholhaltiga drycker och andra berusningsmedel som påträffas hos den som har tagits om hand enligt den nya lagen om omhändertagande av berusade personer

m. m. skall regleras genom en särskild bestämmelse i samma lag (8 §). Vidare har föreslagits en motsvarande regel för det fallet att krigsman tas i förvar på grund av berusning enligt 36 § militära rättegångslagen. På grund härav föreslås att 1 § i den särskilda förverkandelagen ändras på det sättet att reglerna om förverkande vid fylleri enligt 16 kap. 15 § och 21 kap. 15 § BrB utgår.

De nya reglerna om förfarandet med sådana berusningsmedel som här avses synes inte lämpligen böra gälla för fall då berusningsmedel har tagits i beslag på grund av misstanke om fylleri eller militärt fylleri men förverkandefrågan inte har hunnit avgöras före ikraftträdandet. För sådana fall föreslås en övergångsbestämmelse av det innehållet att äldre bestämmelser om förverkande fortfarande skall äga tillämpning i fråga om egendom som har påträffats före ikraftträdandet. En förutsättning för egendomens förverkande blir därigenom att vederbörande enligt äldre bestämmelser skulle ha kunnat fällas till ansvar för brott mot 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § BrB. Övergångsbestämmelsen innebär vidare för normalfallen att förverkandefrågan skall avgöras av åklagare genom skriftligt förordnande enligt bestämmelserna i 2 § 3, som avser det fallet att lagföring inte sker för själva fylleriförseelsen. Någon sådan lagföring kan ju efter fylleristraflets avskaffande inte komma till stånd. Det synes mest ändamålsenligt att förverkandefrågan avgörs i samma ordning i det fallet att ett redan väckt men ej prövat åtal för fylleriförseelsen läggs ned på grund av avkriminaliseringen. I övergångsbestämmelsen bör därför anges att fråga om förverkande i den situation som nu avses får prövas i den ordning som anges i 2 § 3 även när åtal, som före ikraftträdandet har väckts för brott mot 16 kap. 15 § eller 21 kap. 15 § BrB, läggs ned. I fall då beslaget har gjorts enligt militära rättegångslagen, framgår av den vid förslaget till lag om ändring i nämnda lag förordade övergångsbestämmelsen, att förverkandefrågan får handläggas i den ordning som gäller för disciplinmål.

9.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff

4 §

Enligt denna paragrafs *första stycke* får vissa slag av böter inte tas ut, om den bötfällda har tvångsintagits på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller frivilligt gått in på sådan anstalt och förbundit sig att stanna kvar där sex månader eller om han har tagits in för samhällsvård i ungdomsvårdsskola. De böter som det här gäller är sådana som avser före intagningen begånget fylleri eller förargelseväckande beteende men inte dessutom annat brott.

En konsekvens av att fylleristraflet upphävs blir att förbudet mot uttagande av fylleriböter i de fall som nu avses utgår. En särskild fråga blir då om man ändå bör behålla en bestämmelse som hindrar uttagande av böter

avseende förargelseväckande beteende som har begåtts före intagning på allmän vårdanstalt eller ungdomsvårdsskola. Vid sin diskussion av denna fråga har fylleristrafutredningen – under erinran att ett beteende som hittills ansetts vara att bedöma enbart som fylleri inte efter avkriminaliseringen bör medföra ansvar för förargelseväckande beteende – ansett anledning saknas att i fortsättningen särskilja förargelseväckande beteende från övriga brott och förseelser i det hänseende som det nu gäller. Mot denna ståndpunkt har någon erinran inte framställts vid remissbehandlingen.

Också enligt min mening är det mest foljdriktigt att den nu ifrågavarande regeln om förbud mot uttagande av vissa böter utgår i sin helhet. Jag vill därvid erinra om att hela frågan om bötesverkställigheten f. n. övervägs i justitiedepartementet på grundval av förvandlingsstraffutredningens betänkande SOU 1975: 55, i vilket bl. a. föreslås att förvandlingssystemet slopas.

Andra stycket innehåller endast en erinran om regeln i 57 § andra stycket Nvl, vilket har föreslagits upphävt i det föregående.

På grund av det anförda föreslås att förevarande paragraf upphävs i sin helhet.

9 §

I andra stycket av denna paragraf finns en särskild regel av den innebörden att fylleriböter, även när de underskrider eljest gällande *minimum* för förvandling, får förvandlas i det fallet att den bötfällda under de senast förflutna två åren tre eller flera gånger dömts för fylleri. Regeln föreslås upphävd i samband med fylleriets avkriminalisering.

12 §

Denna paragraf avser det fallet att den bötfällda har blivit dömd för fylleri eller annat brott som avses i 15 § andra stycket Nvl eller sådan gärning jämte annat brott minst tre gånger under de två senast förflutna åren. I ett sådant fall föreligger f. n., om personen anses hemfallen åt alkoholmissbruk, förutsättning för tillämpning av den s. k. fylleriindikationen, vilken kan medföra övervakning eller tvångsintagning enligt Nvl. Om fråga om förvandling av böterna uppkommer i denna situation, måste åklagaren, innan han för talan härom, anmäla förhållandet till nykterhetsnämnden. Eftersom omhändertagandet av underåriga alkoholmissbrukare i första hand ankommer på barnavårdsnämnden, har för det fallet att den bötfällda är under tjugo år föreskrivits att anmälan i stället skall göras till denna nämnd. Har inte inom två månader efter åklagarens anmälan nykterhetsnämnden ansökt om den bötfälldes intagning på allmän vårdanstalt eller barnavårdsnämnden ansökt om intagning av honom för samhällsvård i ungdomsvårdsskola, skall åklagaren föra talan om böternas förvandling. Om däremot en sådan ansökan görs och denna leder till lagakraftvunnet beslut om intagning, förfaller frågan om förvandling.

Fastän de nu berörda reglerna inte bara gäller fylleri utan också andra sådana alkoholbrott som avses i 15 § andra stycket Nvl i dess gällande lydelse, synes det med hänsyn till att fylleriindikationen enligt Nvl i det föregående har föreslagits helt upphävd mest följdriktigt att också förevarande regler utgår. På grund härav föreslås att paragrafen upphävs i sin helhet.

Övergångsbestämmelser

Upphävandet av straffbestämmelserna mot fylleri får inte i och för sig den konsekvensen att fylleriböter som har ådömts före reformens ikraftträdande bortfaller. Med hänsyn till önskemålet att låta den allmänna uppfattning som ligger till grund för reformen få genomslagskraft snarast möjligt skulle det emellertid kunna allvarligt övervägas att genom en särskild föreskrift i anslutning till ikraftträdandet införa förbud mot uttagande av redan ådömda fylleriböter i den mån dessa inte betalats. Det kan anmärkas att när fylleristraflet avskaffades i Finland en särskild lag utfärdades som, med vissa begränsningar, innebar generell benådning av personer som dömts till straff för fylleri. En föreskrift om att redan ådömda fylleriböter inte får tas ut skulle å andra sidan medföra en hel del komplikationer, bl. a. när det gäller fall då böter har ådömts som gemensamt straff för fylleri och annat brott. Jag har med hänsyn härtill inte funnit skäl att föreslå någon sådan föreskrift.

Det kan däremot med fog göras gällande att det skulle te sig stötande om förut ådömda fylleriböter skulle få förvandlas till fängelse efter det att avkriminaliseringen har genomförts. Föreskriften i 5 § andra stycket andra meningen lagen (1964: 163) om införandet av BrB att ny lag som gäller när dom meddelas skall tillämpas om den leder till frihet från straff eller lindrigare straff torde inte ha den innebörden att böter som ådömts i enlighet med vid tiden för domen gällande straffbestämmelser inte skulle få förvandlas sedan bestämmelserna upphävts. På grund härav föreslås att till lagen om ändring i lagen om verkställighet av bötesstraff fogas en övergångsbestämmelse av det innehåll att böter, som före ikraftträdandet har ådömts för fylleri, inte får förvandlas. För det fallet att fråga om förvandling aktualiseras beträffande böter som utgör gemensamt straff för fylleri och annat brott synes det ligga närmast till hands med en lösning som innebär att frågan vilken del av straffet som skall anses belöpa på sistnämnda brott får avgöras av den domstol som handlägger förvandlingsmålet. Denna prövning torde i allmänhet inte behöva medföra några svårigheter med hänsyn till att böter för en fylleriförseelse enligt rådande praxis nästan alltid har bestämts till ett schablonbelopp om 50 kr. Med hänsyn härtill föreslås att den nyss berörda övergångsbestämmelsen kompletteras med en regel av det innehåll att om efter ikraftträdandet talan förs om förvandling av böter som utgör gemensamt straff för fylleri och annat brott, den domstol som handlägger målet om förvandling skall pröva vilken del av straffet som skall anses gälla sistnämnda brott.

Vad som föreskrivs i första stycket av den enligt förslaget upphävd 4 § om förbud mot att i vissa fall ta ut böter som har ådömts för fylleri eller förgelseväckande beteende bör fortfarande ha giltighet i fråga om böter som har ådömts eller ålagts före ikraftträdandet. Detsamma bör gälla den hänvisning som i paragrafens andra stycke ges till 57 § andra stycket Nvl med hänsyn till att sistnämnda lagrum i det föregående har föreslagits få fortsatt giltighet beträffande föreläggande av ordningsbot som har godkänts före ikraftträdandet. Med hänsyn härtill föreslås en övergångsbestämmelse av den innebörden att 4 § fortfarande skall gälla i fråga om böter som har ådömts eller ålagts före ikraftträdandet.

9.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän

Ändringsförslaget innebär att i 2 § hänvisningen till 21 kap. 15 § BrB utgår.

10 Hemställan

Jag hemställer att regeringen
dels föreslår riksdagen att antaga förslagen till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om omhändertagande av berusade personer m. m.,
3. lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472),
4. lag om ändring i rusdrycksförsäljningslagen (1954: 521),
5. lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
6. lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
7. lag om ändring i lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff,
8. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän,

dels ger riksdagen till känna vad jag har anfört i fråga om utformning och upprustning av polisarrester.

dels föreslår riksdagen att godkänna de riktlinjer för försöksverksamhet i anslutning till fylleriets avkriminalisering som jag har förordat.

11 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Bilaga

Fylleristrafutredningens förslag

Förslag till**Lag om omhändertagande och behandling av berusade personer**

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Den som är så berusad av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel, att han behöver vård, är att anse som sjuk och bör behandlas med hänsyn till sjukdomens art och särskilda förhållanden.

2 §

Anträffas någon på allmän eller enskild plats, utom- eller inomhus, så berusad att han bedömes vara i behov av omedelbar vård skall han omhändertagas.

3 §

Omhändertagandet verkställs av polisman.

4 §

Den omhändertagne skall föras till särskild för ändamålet avsedd klinik eller, om så ej kan ske, till lokal som står till polismyndighetens förfogande för förvaring av berusade personer. Ger den omhändertagnes hälsotillstånd anledning därtill skall han i stället föras till sjukhus eller läkare tillkallas.

Polismyndighetens förvaringslokaler för berusade personer skall vara godkända av länsläkaren, innan de tages i bruk, och skall fortlöpande inspekteras av denne. Högsta tillsynen över dessa lokaler utövas av rikspolisstyrelsen.

5 §

Sedan den omhändertagne tagits emot på den särskilda kliniken eller i polismyndighetens förvaringslokaler, skall omedelbart prövas huruvida omhändertagandet skall bestå. På klinik bör ej den mottagas vilken misstänkes ha begått brott av svårare beskaffenhet eller vilken polismyndighet av annan anledning önskar kvarhålla för särskild åtgärd.

Den omhändertagne är skyldig att underkasta sig blodundersökning eller annan undersökning som anses erforderlig för bestämmande av berusningsgraden.

6 §

Under tiden för omhändertagandet skall den omhändertagne fortlöpande underkastas tillsyn. Undergår den omhändertagnes tillstånd allvarlig försämring eller yppas misstanke om sådan försämring skall han beredas den särskilda vård som betingas av omständigheterna.

7 §

Omhändertagen som vistas på särskild klinik skall undersökas rörande sitt hälsotillstånd och sådana personliga förhållanden i övrigt som är av betydelse för behandlingen ur nykterhetsvårdssynpunkt. Om möjligt skall så-

dan undersökning ske även beträffande omhändertagen, som vistas på annan för ändamålet avsedd lokal.

8 §

Förutom att den omhändertagne undersökes rörande hälsotillstånd och personliga förhållanden skall han meddelas de råd och anvisningar, som med hänsyn till berusningens art och omständigheterna i övrigt finnes erforderliga.

9 §

Den omhändertagne skall kvarhållas minst åtta timmar, såvida omhändertagandet ej utan olägenhet kan upphöra tidigare.

Den som alltjämt är omhändertagen klockan 23 skall kvarhållas till klockan 6 påföljande dag, såvida detta kan ske utan olägenhet för den omhändertagne.

10 §

Ej får någon vara omhändertagen enligt denna lag längre än 24 timmar, såvida ej med hänsyn till den omhändertagnes hälsotillstånd synnerliga skäl föreligger att kvarhålla honom längre. I sistnämnda fall får han kvarhållas i ytterligare högst 24 timmar.

11 §

Innan omhändertagandet upphör eller i anslutning därtill skall i erforderlig omfattning samråd ske med de sociala organ, vilkas verksamhetsområde beröres. När den omhändertagne så begär skall samråd även ske med organisationer som utövar social hjälpverksamhet.

12 §

På begäran av vederbörande nykterhetsnämnd eller barnavårdsnämnd kan person som är omhändertagen föreläggas att inom viss angiven kortare tid inställa sig inför nämnden eller någon av nämndens tjänstemän.

Efter samråd med nykterhetsnämnden eller barnavårdsnämnden på orten kan den omhändertagne överlämnas till nämnden intill utgången av den tid omhändertagandet längst får bestå.

13 §

Sedan det kommit till nykterhetsnämndens eller barnavårdsnämndens kännedom att någon blivit omhändertagen enligt denna lag eller har någon som varit omhändertagen förelagts enligt 12 § att inställa sig inför nämnden eller enligt samma lagrum överlämnats till nämnden, gäller för nämndens befattning med den person varom fråga är vad i lagen om nykterhetsvård och barnavårdslagen är stadgat.

14 §

Alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffas hos den som omhändertagits enligt denna lag skall fräntagas den omhändertagne. Beslut härom meddelas av befattningshavare som har att pröva huruvida omhändertagandet skall bestå. Med egendomen skall förfaras på sätt i 3 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. föreskrives. Belopp, som erhållits vid försäljning av egendomen, tillfaller kronan.

Vad i första stycket sägs må tillämpas även i fråga om injektionsspruta eller kanyl, som kan användas för insprutning i människokroppen.

15 §

Påstår någon att omhändertagandet enligt denna lag saknat laga grund, äger han inom tre veckor från omhändertagandets upphörande hos den allmänna domstolen på den ort, där omhändertagandet skett, påkalla prövning av omhändertagandet.

Är av förhållandena påkallat att någon höres som vittne angående uppgivna omständigheter skall rätten utan dröjsmål föranstalta om sådant förhör. I fråga om ersättning till den som kallats till förhör skall vad som finnes stadgat angående ersättning av allmänna medel till vittne äga motsvarande tillämpning; dock skall ersättningen alltid stanna på statsverket.

16 §

Efter prövning varom i 15 § sägs skall domstol utfärda förklaring huruvida omhändertagandet varit lagligen grundat. Innebär sådan förklaring att omhändertagandet saknat laga grund skall några rättsverkningar icke följa av omhändertagandet. Har i dylikt fall egendomen enligt 14 § fråntagits den omhändertagne och är egendomen förstörd eller såld, skall ersättning av allmänna medel utgå med belopp, som motsvarar egendomens pris vid försäljning till allmänheten eller eljest finnes skäligt. Beslut om ersättning meddelas av domstol. Ersättning utbetalas av länsstyrelsen efter framställning av den ersättningsberättigade.

Talan mot underrätts beslut får av den omhändertagne föras hos hovrätten. Mot hovrättens beslut får klagan ej föras.

17 §

Närmare bestämmelser om tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —, dock att, innan förvaringslokal som i 4 § andra stycket sägs godkänts av länsläkare, ingen får kvarhållas i sådan lokal längre än högst tolv timmar.

Genom denna lag upphäves förordningen den 16 november 1841 (nr 58) emot fylleri och dryckenskap.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses eljest däri stadgande, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall bestämmelsen i stället tillämpas.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
1. lag om ändring i brottsbalken	2
2. lag om omhändertagande av berusade personer m. m.	2
3. lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472)	3
4. lag om ändring i rusdrycksförsäljningslagen (1954: 521)	6
5. lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård	7
6. lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.	9
7. lag om ändring i lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff	10
8. lag om ändring i lagen (1973: 181) om disciplinstraff för krigsmän	11
Utdrag ur protokollet vid regeringssammanträde 1976-02-12	12
1 Inledning	12
2 Gällande ordning m. m.	15
2.1 Fylleristrafvet	15
2.2 Processuella regler	15
2.3 Omhändertagande av berusade personer m. m.	16
2.4 Behandlingen av de omhändertagna	19
2.5 Polisens förvaringslokaler	21
2.6 Fylleri på militärt område m. m.	23
2.7 Förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.	24
2.8 Fylleriets rättsverkningar	25
2.9 Registrering av fylleriförseelser	27
2.9.1 Riksskatteverkets straffregister	27
2.9.2 Körtörtsregistret	28
2.9.3 Registrering hos nykterhetsnämnderna	29
2.10 Statistiska uppgifter	30
3 Fylleristrafvetredningens förslag	35
3.1 Omhändertagande av berusade personer	35
3.2 Fylleristrafvet	41
3.3 Fylleri på militärt område m. m.	44
3.4 Förfarandet med alkoholhaltiga drycker m. m.	45
3.5 Avkriminaliseringens rättsverkningar	45
3.6 Registrering av omhändertaganden	49
3.7 Domstolsprövning av omhändertaganden	50
4 Remissyttranden	51
4.1 Omhändertagande av berusade personer	51
4.2 Fylleristrafvet	58
4.3 Fylleri på militärt område m. m.	62
4.4 Förfarandet med alkoholhaltiga drycker m. m.	63
4.5 Avkriminaliseringens rättsverkningar	63
4.6 Registrering av omhändertaganden	66
4.7 Domstolsprövning av omhändertaganden	67
5 Utvecklingslinjer i den nuvarande nykterhetsvårds- politiken m. m.	68

6	Nordisk rätt	70
6.1	Danmark	70
6.2	Finland	71
6.3	Norge	73
7	Föredraganden	74
7.1	Fylleristrafvet	74
7.2	Nya regler om omhändertagande av berusade personer	81
7.3	Förvaringslokalerna	99
7.4	Försöksverksamhet i anslutning till avkriminaliseringen ...	100
7.5	Fylleri på militärt område m. m.	103
7.6	Vissa följdfrågor	106
7.7	Ikraftträdande	120
8	Upprättade lagförslag	120
9	Specialmotivering	121
9.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	121
9.2	Förslaget till lag om omhändertagande av berusade personer m. m.	122
9.3	Förslaget till lag om ändring i militära rättegångslagen (1948: 472)	129
9.4	Förslaget till lag om ändring i rusdrycksförsäljningslagen (1954: 521)	130
9.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård	130
9.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.	131
9.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff	132
9.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1973: 181) om disciplinstraff för krigsmän	135
10	Hemställan	135
11	Beslut	135
<i>Bilaga</i>	Fylleristrafutredningens förslag till lag om omhänder- tagande och behandling av berusade personer	136